

హనుమద్విజయము

అను

మైరావణ

(9 అంకముల నాటకము.)

ఇది

మేల్ల చెర్వు కుటుంబరాయ శిల్పిచే
రచియింపబడి

“లోషనారి” గ్రంథకర్తయగు

బ్రహ్మశ్రీ కొప్పంపు సుబ్బారావుగారిచే
సరిచూడబడి.

చిమకుర్తి రామకోటయ్య శ్రేష్ఠిగారి దృశ్యసహాయముచే

మొదటికూర్పు

ప్రత్తిపాటి శేషయ్య అండు సత్సవారి

రాజ్యరమాముద్రాక్షరశాలయందు

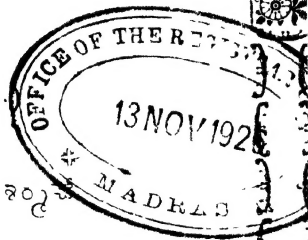
ముద్రింపబడి

గ్రంథకర్తచే బ్రటింపబడియె.

1925

All Rights Reserved]

వెల ర. 1.

విజ్ఞాపన

చారికి మహాశయియారా :—

మహారాజు మాడు సందర్శనములకింటి మద్దితుడగు క్రియ శ్ర
 యునుకొండ నగరిలోని వాగు, నేను వీధి నాటకము (జూచులంపున సేగువలకది
 కిది నాటకముగాక చిత్రనాటకము (చిత్రనాటకము) కిది నేనాడుచుండగ భాగము
 గొంతునుండిని వెంటనే దాని నాటకముగా వ్రాయమని కోరనంత “అర్యా! ఇదివఱకెల్ల
 బాధించితిని. లాభములేదనియు ఇప్పుడు మాత్రమే మిలాభము” మని నేను ముగించి గాలేదు
 లేదనిపర్యాయముగా వ్రాసిన వెంటనే దప్పక ప్రదర్శించు శత్రుని నాదానమునరించి
 నన్నప్పటినుండియు ప్రదర్శనములవలన పట్టుమీస చ్చినందున “నేనైనగాని” మృతి
 గ్రంథించినను ముందరికి పక్షములో లోక బూతగానెంచునంగ మిత్తుండు
 ముందరికి సంతోషించును నాదేదయచేతగాని ప్రధాననటకుడగు నరిసింహరావు
 గారి పట్టుమీసముగాని నాకు ప్రదర్శించినాకు (బ్రోత్సాహములైరి. తదుపరి
 నావ్రాసెత్తు ముక్కు లేకయే ముఱల ముఱల ప్రదర్శించు మావచ్చిరి. ఆపరిదర్శనముప్పు
 డు నేర్పితుడుగానుండెడి క్రియంత చిమకుటిక రామకోటయ్య శ్రేష్ఠిగారు తనకీ
 గ్రంథించుకొని సంగగోరిరి. కాని సమాజము మాత్రము కొంతకాలము ముదిరిం
 పించక వ్రాసెత్తుగా నేయుంచుగోరనం గున వారిమాటలద్రోగినవేయలేక రామకో
 టయ్యగారి జవాబును జెప్పక గాలము గడిపెతి. ఇదివలన నాటకశాలలో ధలమగుటయు
 సాంఘికముదానిపునర్వన్యాసప్రయత్నములలోకుండుటయు దుష్టించి నాటకప్ర
 దర్శనములేమానిరి. ఇంతలో క్రియంత నరిసింహరావుగారు సమాజకులను, ప్రజలందు
 లను, కథాంగుని, సోదన సోదరీమణులను, దీనినిదుఃఖాంబు భిక్షుముచి వారాత్తుగానకాల
 మృత్యునాశంపడి నిగంతెనిస్వరలోక సౌఖ్యములబడయనరిగిరి అవార్తాదలించుకొనిన
 నెట్టికదిమి కైన గాడనిగుగాక మానదు. తదుపరి క్రియంత హముగారియంతముగోసే
 నాయంధభిమానమువీడెనోయనుటలు సమాజకులు నాగ్రంథప్రస్తావనమరచియున్నం
 దుచేతను నీకృత్యభివృద్ధిబలవంతమధికమగుటచే నేటికాపుణ్యముని యిహైనుసారిముగ
 ముదిరిపించి పండితుండైతి పాదంబులపెంతి యిడవేయసాహించితి.

గ్రంథరచనకు గ్రంథమునైన యాధారములేమియు నాకుఁజక్కలేదు. కొం
 దుటిగోయొచ్చింప గది కల్పితమనియు నమ్మఁదగినదికాదనియు జెప్పరిగాని కొందఱిది
 ఋషిప్రాక్తిమనియు దూర్వాస రామాయణమునందీ భాగముగ నప్పటినియుఁబూ

ర్చనాంధ్రకపులలోనొకరీచరిత్రమును ప్రబంధముగాఁచి యున్నారనియుఁ గూడ చెప్పరి. కాని గగనకుసుమములభాతి నాకాగ్రింధములేనియుఁజక్కవఁడుటచే నీ జిల్లాలోనుప్రసిద్ధియుగావాదుచుండిన చక్రనాటకుల యాధారముననే దుడగింధమునువాగిసిరిని. ఇదినిజమైనను, కాక పోయినను శ్రీరామచంద్రుని పావనచరిత్రలోని భాగముగుట నిరసింపఁదగినది మాత్రముకాదు.

ఇక నాశక్తి మీఁకొలుంగనిదిగాదు. నాప్రయత్నమునకిది ప్రథమముగాకపోయినప్పటికి “నెప్పటికాల్పిత్తే” యను మెఱటుసామెత నాయందుఁబ్రకృతసాధకపడుచున్నది. భానావహుటి యడశకశలతో దినదినాభివృద్ధినిొందుచు సంతతసంతోషిత స్వాంతయైయుండినను నాబోటియల్పజ్ఞునికిలమునకందిందుఁ జిక్కుచుఁగొంతపచారముందుచునేయున్నదిని చెప్పకఁబచ్చదు. మనుజునకాత్మసంతోషమే సంతోషముగాని పరులదుఃఖములను బాటించుపరుండుట విధాయకంచేయగుటనేనామార్గమేననునరించి విద్యాప్రశక్తి లేకమైనను లేకఁ గవలనాటక సాంఘ్యముచేఁబడదినస్వల్పజ్ఞానముననే విజ్ఞువీగుమంటి. కానినావంటివాఁడొకఁడుండవండిన పండితకబోత్పత్తియే యననసరి మైయుండును. దీనియందుఁబ్రహ్మలుకుప్పలుగానుండుననుటకు సందియములేదు. కానినదయన్మృదయులగుమీకు దోసిలియొగ్గుచుంటిని. నాఁచనాకాశలము నేమాత్రముఁబాటించకఁగఱభామైనసరినిరిసింపకుండురనిపార్థింపుచున్నాఁడ. కాకస్వీయేప్రధానముగానెంచి నన్నునిందింపమొదలిడి నరువగా గొంతుఁగోయఁబలంతురని మిమ్మేమనఁజాల. అట్టికిరీమిమ్మేవరించుఁగాక! పుత్రివాత్సల్యమన నిష్కపటభావముతో నాకుఁదెలియఁపఱచిన నామార్గమునసరించి పృథ్వికాముఁడనయ్యెద. దీనిని సాధ్యమైనంతవఱకుఁ బరిశీలించి తిప్పలనసరించి ముచ్చిజానుకూలముగ కేసిన రోషనారగ్రంధకర్తలగుబ్రహ్మశ్రీ కొప్పరపు సుబ్బారావు గారికి వందనములఁచరించుచున్నాఁడ. అపలేయల్పజ్ఞాన మందుదరదుఁడనగుట నుదరపోషణకైతిప్పలఁబడు గిందరగోళములో పూర్తిపులదిద్దుకొనుటలోగూడా పరుషనరళ, రేఖకార యర్థానుస్మారలపారపాటులనేకములు కలిగియున్నవి. నాటినిఁగూడ చటపరులుదారభావముతో మన్నింపవేడుచున్నాను.

నర్సరావుపేట
2—12—25.

ఇట్లు విధేయుఁడు,
మేల్ల చెర్వు కుటుంబరాయశర్మ.

అంకితము.

రఘు రాముపాద సర

సీమహాసంతతభక్తిమార్గ సం

చారుడు, చీమక్కుర్తి కుల

సాగరచంద్రుడుదారకీర్తి వి

స్తారుడు, రామ కౌటయ న

దాన్యునకీకృతి నిచ్చితి శుభ

శ్రీరమణీయమై యశముఁ

జెందఁగ ధారుణిసర్వకాలమున్ ॥

గ్రంథ కర్త.

శ్రీరస్తు. సుభమస్తు.

కృతి పతి వంశానుక్రమణిక.

శ్రీమద్భక్తమతానుక్రమణిక

- శా॥ శ్రీవైకుంఠాని వత్ క'స్తుభమణిక • జ్యోత్స్వంనుపాబేక్షణత్
భావంబంచ సపత్నులజ్ఞేనని కో • కంబూనులక్ష్మీసతీ
దాసీక్షించి హసించు శ్రీహరిస్థిపా • త్మకా“జీమకుర్తా”భ్యవ
శావిర్భూతుని“రామకోటయ”నునా • త్స్యాంబువన్ బ్రోపుశిన్॥
సీ॥ నితంబు శ్రీహరి • చరణాబ్జసేవన, పారీణిశ్చల • భక్తులెవరు?
ధానుసమరపద • దాస్యకరిచ్యప్ర, సద్వ్రతాచరిణప్ర • చారులెవరు?
దానధర్మాది స • త్కారి కరిభాజ, సదమలస్త్రీవి • విస్తారులెవరు?
సతీసజనరక్షి • గాప్రదానామోఘ, సదయానుకూలసా • హృదయులెవరు
వారుమిధునకులగోత్ర సా • భవులు నైశ్య
శ్రేష్ఠ లవ్వారిలోకల • జీమకుర్త
నంగడంగుండువెలసెను • ససుధాన
మహిమి విద్వజ్జనస్తోత్ర • మాన్యమగును॥
శా॥ ఆనంతంబున నుద్భవించెగురునా • యస్థైర్యనిత్యంబు స
స్థైర్యబ్రాహ్మణ భక్తితత్పరుండు దీ • చీలోక కల్పామిత
శ్రీవైభోగయుతుగ హదారుండు సుభ • శ్రీమించగాసత్యదీ
క్షావాప్తిప్రభావ స్మరింపాండుసదా • చారిప్రశస్తంసన॥
ఉ॥ ఆతండు పున్నమాంబయను • నంగనఁ బెండిలియాడి యామెయం
దాతతభక్తిమార్గ చరు • లైతగుసుబ్బయలక్ష్మీయాభ్యుల
బ్రీతిమెసంగు పుత్రులను • వేషక గోటయక గుమారక
పీఠ సమస్తదోషుల బ • విత్తులఁగాంచె ముదావహంబుగ॥
ఉ॥ చూడంగనదు జ్యేష్ఠుండగు • సుబ్బయశ్రేష్ఠి జనానుకూలుండై
వీడక సత్యమార్గమును • బీదలసాదల భేదబుద్ధితో

జూడక సాధుహర్షణయ • శుభదనఁగాఁజెలువొందియెంతయో
పోడిమిమీరసర్వమత • పోజ్యులుఁడై వెలుగొంచెమేలనఁ॥

గీ॥ ఆతఁడు సూరెకులగోత్రుఁ • డమలవిభవుఁ

తనకూఁతువువంశ మ • గ్ధాంబురాశి
శీతికిరురామ లింగాఖ్య • పూతచరితు

తనయరామాంబ హస్త పీ • డనమొనర్చె॥

గీ॥ అంతి సరిసిగ్గా, పెడకోట • యలనురామ

కోటి, రామయ్య యనెడు స • గ్గణుల బెద్ద,
చిన్న, బుల్లి వేదాద్రిలక • నన్నమీలు
సుతుల, వంశమాంబకియను • సుతినుగాంచె॥

ఉ॥ శ్రీరమయ మూర్తులని • చెప్పలరాని వాక్కిన్ బెం

పారఁగ వేయ చెప్పవలె • నా?యదిచ్యవృత చర్వణంబుగఁ
సరియతో విభాజదులు • సాధుజనానన ధుర్యతై నయ
వ్వారల నామముల్ వినని • వారలిలక వెలియంచెలుంగుడి॥

ఉ॥ దానమునందఁ గిట్టఁడు ని • దానమునందఁ నయ్యుష్మరుండు వి

ద్యానయస్కణంబుల మ • హాత్ముఁడుగీష్పతి సత్యమార్గసం
ధానమునకొ ద్దోశంకు వర • నందనుఁడొ మిచ్చియపుత్రుఁడె
తోనిరతొన్న దాతయను • యుజ్వలక్షీరిఁజెలంగెధారుశివ॥

వి॥ ఆరామకోటి సదయింప

భూరియగుం డొంతుకూరి • పుల్లయమతెనహా
నారీమశి హనుమాంబనుఁ
గూఁడిమిలోఁ బెండ్లియాడె • గుణగణనీయక॥

ఉ॥ ఆహనుమాంబయక సతీయ • హర్షిశిముక బనిచాటలందు నే

యూహలఁబోవనిచ్చుచు మ • హోద్ధతిదీనుల బిడ్డబోయనక
ద్రోహతలంపులేక కను • దుండుడుకన్న వెలుంగదెందు; సం
దేహములేక భర్తృపద • నీరజయుగ్మముఁ గొల్చుభక్తిచేన్॥

చ॥ సరసుఁడితండటంచు బుధ • సత్తములెల్లఁ దన్ను మెచ్చ శ్రీ
 కరుఁడయి, నిత్యభోగములఁ • గాంచుచు సర్వసుఖప్రపూర్ణుఁడై
 స్థిరతర నిత్యసత్య నియ • తిఁ జవదాటకఁ శ్రీధామఁడై
 పటలెడి రామకోటయ ప్ప • వర్తనవర్ణనఁ జేయశక్యమే!

చ॥ పరహితకార్యతత్పరతఁ • బండితసన్నతి వాత్సల్యఁడౌచుఁ దా
 నిరతము దానధర్మముల • నిర్మలచిత్తముతోడ సల్పి యా
 దరిమన బీదినాదలనుఁ • దన్నుచిత్తకికొలంది బ్రీతి శ్రీ
 హరిచరణాబ్జ భ్రుంగమగు • నాతనినన్యులు పోలనేర్తురే॥

గీ॥ పూజ్యచోతుండు పండిత • పోషకుండు
 ధర్మనిరతుండు నిజవర్ణ • ధర్మపరుండు
 నైన శ్రీరామకోటిశ్వ • రార్యు నోము
 నఖిల శుభములనిడుచు నా • రాయఁబుడు॥

ఊనాటకమునందువచ్చు మఃఖ్య పాత్రలు.

—• పుగుమలు. —

సూత్రిధారుడు.	} (ప్రస్తావన)
మారిషుడు.	
రావణుడు.	అం. 1.
ద్వితీయస్వామి.	,, 1.
రాముడు.	,, 2, 9
లక్ష్మణుడు.	,, 2, 9
సుగ్రీవుడు.	,, 2, 3, 5, 9
అంగదుడు.	,, 2, 3, 5, 9
హనుమంతుడు.	,, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9
కాంచనముడు.	,, 2, 3, 5, 9
విభీషణుడు.	,, 2, 3, 5, 9
సూక్తికుడు.	,, 3
శుచిర్ముఖుడు.	,, 3
మైరావణుడు.	,, 1, 4, 5, 7, 8
మత్స్యవల్లభుడు.	,, 6, 8
విదూషకుడు.	,, 4

—• స్త్రీలు. —

మంహాదేవి.	అం. 1
మతలి.	,, 4
దోర్దండి.	,, 7, 8
చెలులు. 2	,, 4
కాళి.	,, 7

మూదిగ్రాకుఁబూర్వమీనాటక పద్దర్శనమున మాఖ్యపాత్రులు

కైకొనిన నర్పారాప్రపేట వ్యవస్థాయామిమోరియల్

నాటక సమముముక్తి పరిస్థితి నటకులు.

సూత్రధారుఁడు :—	V. Sreeramulu Pantulu garu B. A. L. T.
మంషూఁడు:—	V. Seshachalam garu, Land Lord,
రావణఁడు:—	V. Lakshminarasimham garu Land Lord.
వ్యవహారికఁడు:—	M. Pedu Punnaiah garu Pleader's clerk.
మైరావణిఁడు :—	B. Lakshminarasimharao garu Amma Dt Munsiff's Court
రాముఁడు:—	B. SubbaRao garu B. A. Vakil.
లక్ష్మణఁడు:—	R. L. NarsimhaRao garu, Land Lord. & Typist Rev Divisional Office.
మగ్గిలకు:—	N. Jankiramayya garu Land Lord.
అంగదుఁడు:—	S. V. Ramayya garu, clerk, Municipal Office.
హనుమంతుఁడు:—	Ch. DasaradhiRao garu, Land Lord & Clerk Dt. Munsiff's Court.
విభీషణఁడు:—	P. V. Subbiah guru, School Master.
ఘోరకుఁడు:—	Y. HanumanthaRao naudu garu Land Lord & Photographer.
శుచిరక్రమిఁడు:—	P. R. Kristnavya garu Photographer
మహామహిమఁడు:—	B. Babusingh garu. Hd Clerk Taluk Board Office.
మతింగి:—	B. Narasimharao garu.
హర్షి:—	P. HanumanthaRao garu.

హనుమద్విజయము

సీతామణిగనుకనుండనురసం • సేవ్యుండునాద్యుండు దా
సాకిల్యంబుగ జన్మజన్మలను వేషముల తగ్గి దాల్చియ
స్థాపిస్తాడెడలంగ సాధుజన సంగ • వాహువిరుచుల
కైకాదాద్యుండురామచంద్రుడెడతగ్గి • గిల్యాణసంపత్తులక
చ॥ మామలు మాతృతృతృముల • మచ్చలమందులజిక్కకుండగ
బాయనిభక్తిరాముడని • పద్మమాల వినివారగొల్పునా
చూయ రహస్య నేదిబహు • మానితి బాహుపరాక్రముండు నా
వాయుకుమారుడెసభకు • భద్రములిచ్చుచునుండుగావుతా॥

(నాద్యుండుమన సూక్తిధారుడు పునెశించి)

ప్ర॥—(సభలయంబున) ఆహా! శేషి నాభాగ్యమేభాగ్యము.

చ॥ సరసులు పంజీశోత్తములు • శాస్త్రవిచారకిర్తనార్చ్యధ
నములునుండియుండవృత్తి • భాయుత్పై యసమానమాచు దా
తెరధనభాస్థలంబనగఁ • దద్దయభ్రాంతినిబొందఁ కేయ సగ
బరమగుచుండెరికి న • బాగుగ నాదగు శక్తి లావణి॥

కాని! (అనఁచి) నాయత్నిమంత పుష్పమైసడికాదు. వీరిలోనెవరి
గూడె 'హనుమత్' కనుగొనకయే యిట్టియత్నమునకుండునా?

మార—ఆర్య! నీవు నన్ను రాంగోరిన కారణముచెప్పుడు. ఏదియేని నాటకమభినయింప నెంచితిరా?

మూర్తి—ఔను. వేటుగనడుగవలెనా? నేనిదివరకేయొక మభినయింతునాయను నాంగోళనముననుండగ నీ సంగతివాకువిక్కిలి సహకారియైనది.

మార—అదెట్లు?

మూర్తి—జూచుకొనిన హరించుపోయిన చిశకంబుండు శ్రీరామునిచి సప్తత్రమిత్రి రాంధ్రపముగ నాధిపముఁగావించుకొని మేనమాయగు మైరావణునిసాయమ వేషించి నాపాలాశలంకేశ్వరుండు ప్ర్రామలత్కృతుల మట్టుఁబెట్టఁగొనిపొవ్వుటయః కనకరుండగుహనుమంతుఁడా మైరా వణునివధించి రామలత్కృతుల క్షేమముగాఁగని చచ్చుటయుఁ గల్గినను హనుమద్వదియమనుకేర నూతన హనుమదాదియొక యుండగదా!

చి॥ సరులకు దావలగుబు బుధ .. శేఖరసంస్తుతక కిరింబు శ్రీ
కిరిగురునొఖ్యుదంబులు • కిష్టహారంబు సుబోధకంబు వా
మరిజనముక్తిదాయి హను • మద్విజయంబును నాటకంబు నే
డియగు దానినియెడను • నాడగియత్నము సేయుచుంటిగా॥

మార—ఆర్య! కిశిబారినిలోకినగాధ మఱియొకటయొండునుగదా. సరియే! కా
నియ్య దానిని కిరింబునాడగదా?

మూర్తి—ఎవరైనామి? గిరింధిముగదా మనకుఁగావలసినది. అదిమనయొద్దనేయ
ున్నది.

మార—అయల గారు. మనకుఁదలసినప్రయోజనమేమి? అందఁతులుంగవలదా?

మూర్తి—అయ్యో! సోనుము.

చి॥ నరనారాయ పురింబుచక్ర సుజనులం • సందంబుఁజెందంగ శ్రీ
కిరివిష్ణుర్యమెచూరియల్ నటక సంగ • సుగంధంబు స్థాపించియీ
వలకకుఁదానికి సాంఘకుండగుచు సంగ • పాదించిజ్ఞానంబు సు
స్థిరత క్రిన్రచియింపఁబూనెఁగ్రతులె • ధీమండు? నాఁడేసుమీ!

మార—నిమిమి? మనసాంఘకుండేనా? మేలుమేలు, మనమిత్రుఁడొకఁడు స్వసం
సాధన జ్ఞానంబునే గ్రంధురచనకుఁగడంగుటయు దానినేమనము ప్రదర్శింపనుం
డుటయు నవకును, కలకాటను, ధననియగుగదా!

సూత్ర—అవును. నిశ్చయముగి యౌతార్థలమే.

మారి—అగ్రంధక్షణ పక్షత్రనామాక్షరముల కేనిసింపనింకను పెంజెయమేల? సభికులు
కాలహరణమునకోర్కొగ్గాలరు.

సూత్ర—సరియే కనుము.

సీ॥ వసుధ భారద్వాజ ♦ మానోభోజనితృణా

పస్తాబసూతుడే ♦ భద్రయశుండు

శ్రీకృష్ణబగుమేల్ల ♦ చెరువువెంకిత్రామ

పున్నమ్యులకెవండు ♦ మాద్దుపట్టి

చినసుబ్బరాయండు ♦ శ్రీకోటయాభిఖ్య

లనువారికెవండు ♦ సనుజివరుండు

అనువొందఁగావెంకి ♦ మాంబకోటమ్మలు

స్తూపములులకెవండు ♦ తమ్ముడవయ

గీ॥ భక్తవిజయంబు మఱిరాము ♦ భద్రకిథను

నాటకంబులుగాగూర్చి ♦ నాకెమఁగను

కలివిడంబనశత్రుకింబు ♦ బలికినట్టి

యంఘ్రుండగు శ్రీ కుటుంబరా ♦ యాహ్వాయంబు॥

సూత్ర—సన్నివేశమిచ్చెయ నియోగించెదరు?

సూత్ర—నిపు ముందేగి పలయుపాత్రలసిద్ధపరచి యుండుము. శానింకెనో సభా
సగుల యనుమానిం డెనె చెప్పెను.

మారి—మంచిది. (సప్రమింపింపను)

సూత్ర—పూజనియులగు నోపభాసదులారా! నామనవియొకట చిత్రసింపుడు.

చ॥ ఎఱుంగకి నాదుశక్తిమిము ♦ నెల్లరెద్రపులఁ జేయఁగారి నే

డెరుడగు రూపకింబభిన ♦ యంబానరింపఁగ నుంటిగాన మా

నిగుపమశక్తిసంపదల ♦ నెంచకిముక్తినిదానమైన దా

శరధచరిత్రమకాటంగని ♦ సంతసమందఁగమిమ్మువేడెదన్॥

(అనిభుష్పముల జెట్టి)

అన్నాం !

సీ! ఆదివిదాకంతు • నాస్థానమున కేగి

మంహోదరిహితము • చుదికిఁజేర్చి

మాయరావణుని డి • మంతనంబాలించి

శ్రీరామచంద్రుని • స్థితినెఱంగి

నసచిరియోధులు • వైఖరిగనికట్టి

పాతాళివాసుని • చేతిలంగి

అజుతసయసు • యాభాటములఁగాంచి

మత్స్యనల్లభుని సా • మధ్యమరం

కడకుదోర్గంఢినాయంబు • గాంచిపిడిప

కాళికాంబరు సేంచి • కాంక్ష బెఱుంగి

చెలఁగిశ్రీరామచంద్రుని • క్షేమమరం

చిత్తమానందవారిధి • తేర్పరయ్య॥

(విష్ణుమిందుచున్నాడు)

(శనిచక్రాపాదంబు)

హ ను మ ద్వి జ య ము

—• పృ థ మాంకి మ •—

లంకాపురి: — సకలమనాథానమ: —

ప్రవేశము: — సకలమనాథానమ: —

గాన: — ముక్తిప్రసాదా! తానకటచలః ప దనమువేటొకిటితలఁగొనువా

నాచరియే తాంకొనుమయ్య చూచుచు

సీ! సంపూర్ణపూర్ణిమా • చంద్రానిలాబహు

ముక్తిపు నోవల • మారుత్రవైశ్యలబాహు

మనసారాచరి • హనువరుసహాని

వాజిమాపులగలు • లేడికిన్నులశారు

దొంగిలిచొకిన్ను • దోయదాని

అసదేకికర్యాయ • పరామహర్షశ్శబాం

ధవమైసతీనుమధ్య • దనరాదాని

అంచనశకిలమించిన • నంచునెంచ

గలుగునడకలహాయలచే • వెలుగుదాని

తెచ్చిమిత్రతని సామ్యాభ్య • దేలగోరి

కశకు గుఱుబుధునిమున్ది • కిగలకుంటి॥

అహా! ఈర్ష్యనఖిబోధలు నన్నెట్టిహాయికేఁ దెచ్చినవి. నాసోదరి నాకొసారనా
క్షీప్యతాంతంబుఁ జెప్పకున్న సాకు మరులుగదుగకుండునుగదా. అప్పుడింత రాదుగదా!
ఇంతకును “సద్ధికర్మాను సారిణి” యనుమాటకైనది కర్మననుసరించి బుద్ధులవొడ
గూపుచుండుట నిక్కము. లేకున్న

సీ! ఏకపక్ష్యవృత్తం ♦ బెసఁగురామునిఁదా వ

నించినెక్కేదియా ♦ చించినేల?

యాచించెఁబో?దాని ♦ యజ్ఞానమునుకోక

ముక్కునెవులఁబట్టి ♦ చెక్కినేల?

చెక్కినంత నెందున్వీ ♦ చేజిక్కిపోఁచి

కుటిలబోధననాకుఁ ♦ గూర్చునేల?

నూర్చెఁబో?కాదన ♦ కుండఁగామరుబారిఁ

చెక్కినెత్తునుచెర ♦ జేర్చునేల?

జేర్చునేమాయె?వలదండ ♦ పెప్పువారి

హితమునెంచకఁగూర్చిత ♦ నెగిరిపడుచు

పంతమునితొంగులమెల్ల ♦ పాటువడఁగ

భంగపడితేని తుదకాజ ♦ దొంగనైతి!

అక్కటా! కాలమెంతలో నెంతగామరిపోయినది,

గీ! సకలసౌభాగ్యలక్షణ ♦ స్థానమైన

సమక్షణమునపెనువల్ల ♦ కాడుగాఁగ

“నా”య నెడువారలెల్లరు ♦ మాయమైరి

యడలవలసెనునిస్సహా ♦ యతనునకుట॥

ద్వితీ — దేవా! రమకిచియేటివెట్టి?సం గ్రామంబున నరివీరులచే దెబ్బతినకుండ నెంత
టివీరునక్షత్ర జయముచేతురఁగలదా! సంగరమన రక్తప్రసాదితరంగమేగదా.
అట్టిరంగంబున నడయాడుచు నొక్కచో నెట్టులో గలిగినభంగపాటునకుబెం
గఁగొనుట వీరపురుషులకు లక్షణమా? పోయినవారు పోయినను మిగిలినవారు

లేవా! అందఱిమాటలేల? మీఱొక్కరుచాలరా సకలలోకతయంబొనరిం
నుటకు? అట్టిమీరే ధైర్యమునువిధనాడిన ముందుజరుగఁదగు కార్యములెట్లు
సమకూడఁగలవు? కావునధైర్యముఁ దెచ్చుకొని తగువీరులఁ దోడుకొని యా
మానవాధముని మట్టుఁదెట్లునుపాయమాలోచించుఁడు. ఇంతకేమించినట్లుతల
పంచుకొనఁబాడియగునా!

రచ— ఓయివెట్టివాఁడా! ఇంకనుమించవలయునా? ఇంతకు మించవలసినది నాయం
త ముక్కటియేగదా.

చ॥ సుతులునశించినారు రణ • శూరులుమంతులుచచ్చినారు స్నే
హితులుగతిగచినారు: కన • నేచ్చఁజరించెడు వీరవర్గముల్
ధృతినిదొలంగినారుకడు • ధీరపదాతులు బాంధవోత్తముల్
హతులయినారఁకేమిగని యక్కట! ధైర్యముఁగాంతుచెప్పుమా!

ఇట్టియైత్పదంబు కలుగుననికలనైనఁ దలంచియుంటిమా. పోనీ! మనవీరులైన
సామాన్యులనుకొంటమా? కారు. చూడుము.

సీ॥ సుతుఁడింద్రజిత్తుని • శూరతలెక్కువా!

కూభకర్ణునిశక్తి • కొద్దిదగున!

ఆతికాయుఁడునుసమ్మ • హస్తాయు లలతులా!

అలయసింహనుశక్తి • యల్పమగునె!

ధూమాశ్రేణుసకుఁగెల్లు • దోశ్యశక్తి స్వల్పమా!

కాలనేమియనంగ • ఘనుఁడగునె!

పరిగనికుంభుండు • బలియుఁడుగావొక్కొ!

మాల్యవగుతునిమాట • మరువఁ దగునె!

మూలబలములుచాలవా • కాల్పలంబు

తరుగుపడియెన! గుఱ్ఱపు • దండులేదె!

అపజయమునకు కారణం • బరయద్భవ

కాలమేగాకిమఱియేమి • కలదుచెప్పుమ॥

వీరాధి వీరులనెందఱుతో హతముగా విచుకొని చూడఁజూట్టము మొక్క
దైవములేక నిరాలంబుడనై జీవచ్ఛవంబుమాడ్కినున్న నా డేందంబునకుర
ణోత్సాహమెటులగులుగు

ద్విజ— మహారాజా! ఏన్నడులేని బేలతనమును సూచింపుచుంటిరేల? కారణమే
మియో మీమది సర్వధానమంగళమునే వెల్లెచ్చుచున్నది.

రాన— నామదిసూచింపులేమి? దైవమేనాయత్నములకుఁ బ్రతిహతుఁడైనర్వధా
యమంగళమును సూచింపుచున్నాఁడు. నిజముగా నీవనినట్లు నాకెప్పుడెట్టి
కార్యమందైన నిట్టియధర్వముకలుగలేదు. ఇట్టి దీనస్థితి సంభవంపలేదు.

నీ దిక్కుంభి దంతముల్ • దిద్దిరక్ ద్రిప్పచు

ప్రగ్విజయంబుకై • దిరుగునాఁడు

బలశాలివాలిసం • భ్రమము నీరసపుచ్చ

యుద్ధాభిలాషెనై • యుగుకునాఁడు

సురసంఘములునాచు • శూరతనణపంగ

వచ్చినన్నెడిరించ • బడిననాఁడు

సింహూతిమైకన్న • గానకార్భటవృత్తి

యేపునకైలాస • మెత్తునాడు

గూడనిసుమంతజంకురు • గొంతులేక

ధీరచిత్తుడనగునాకు • దీనవృత్తి

నలిగెనేటికి?నికజయ • కాంక్ష బడుట

స్వప్నవార్తలుగాకున్న • సచివచంద్ర

నాకింకవిజయసాధనములు కలలోనివాతకలే? అట్టివానిపై బ్రాంతిసొండుట నిర
ర్థకమేయగు. అబ్బా! ఆరామునిమహిమయొనునరాక్షసులకర్మమోగాని యా
మానవాధములకర్మ, కడురుకర్మ లేక నిరంకుశముగా వానిపరిధాన మనకడసాగివచ్చు
చున్నది.

ద్విజ— దనుజకులకంఠీరవా! కష్టసుఖంబులు కావడికొండలు. జయభజయంబులు
దైవాధీనములగుట మనప్రాప్తియొట్లున్నదో యట్లుకాగలదుగాని దిగులాందినతీ
రునా? బొందిలో బ్రాణమున్నంతవఱకు నభిమానయుతుండగు వాఁడువైరినాక

నమునకై పునగులాడ చుండవలయును, స్వయమేతీగిన మికునేతెప్పు పాటివాడేనా? అయ్యో! జేవా! గోటమీటఁ దగుకార్యమునకు గొడ్డలినువయోగింపఁజూచుచుండంబున నామానవాధమునివిషయమున నింతయోచింపుచుంటి రేల? నాయాగూఁ పద్రాసులమగుమనకారముని నిర్జించుటననెంత?

రావ — నీవెట్టియింకను వదలలేదుగా? ఆతఁడుమనమాయలలోఁజిక్కువాఁడుకాదు అంతయగాక మనమాయలన్నియు మనలోనే సమసిపోవుచున్నవి చూడుము.

॥ నూయోపాయములన్నియుఁ

బోయెనుమారీమిత్రోడ • మొడిల నెమటియుఁ

బోయెను సర్వముతొలుత నె

ధీయుతుఁడుగు నిందొజ్జు • తెగినకతమునఁ॥

ఇంకమనలో నట్టినిపుణులెవ్వరున్నార? లేనిదానికై యడియాలెల? నిజము గారాముఁడుమాయలపాటిటి మాయయై దానినిలపాలిటిదాననఁడై మంత్రము లక్లగ్నాదిమంత్రములై భూమిబుట్టినాడు.

ద్విజ — లంకాధీశ్వరా! మికునైదేహిపైఁ గలిగినపిచ్చిమోహముచే లోకమునెమట చికలవరపడియున్న మనంబుచేయుద్ధవిషయమున మీరంత శ్రద్ధతీవ్రకొనక పోవుటచేత వైరికిగలిగిన నయమునకై భ్రాంతిపడుచు మనుజులకుపును ఘనుడనిపరిశంసించుట సమంజసమే?

రావ — ఓయీ! నిదికూడభ్రాంతియే! నీవనినట్లునేను యుద్ధప్రశక్తిని శ్రద్ధతీవ్రకొనకుంటినందువేని కాదనరాదుగాని నాకధిననుసరించియే నాకప్పుట్లనట్టిబుద్ధిపుట్టియుండును. ఏమైనగాని గాతలచిహ్నము-బూరలచిహ్నము-కొంపతగులబడి బూడిదగునది. చేయునదేమి?

ద్విజ — మహారాజా! మాటిమాటికి ధైర్యముఁడనాడి దినతఁబలుకు చుంటిరేగాని యుత్సాహముల్పొంగఁదగురీతి నుపాయమాలోచింపఁ దలపెట్టుకుంటిరి.

రావ — ఏతెన్నునఁజూచిన విన్నదనముకలుగు సంగతులే గోచరమగుచుండ మదికి మెటులగులుగు. ఆలోచనలెట్లుపాలువోపు? ఐన బుద్ధిమంతుఁడనైన నీమాటకాదనరాదు. మదిధైర్యముఁదెచ్చుకొని బొందిలోఁబ్రాణములుండువఱకు యత్నమునరించియారాముని సాధింపఁజూచెద. ఇందులకునాకొకయుపాయముతోచుచున్నది. మనమా-నాడులవరములు తెగియున్నారము. వైరియుక్కుమీరిన బ

లతేజంబులనున్నవాడు. మనస్సుచేయనలగనివర్తమునకుందినప్పుటికి దివియైన నల్ల మాళయమనట్లు యొక్క బుక్క బలభువు కనుపించు చున్నాడు. బుక్క పువ్వులను గాదు. యొక్క వసాయమే! మనతో జూల బాగుండక నట్లు మౌనమున నున్నది. నియుండువుగదా మైరావణునిదేవుని ప్రాప్తమలంకారమున? అతడు మాయాపాయ వికారమందు. ధీగచిస్తుండు. బాహుచరాక్రిమిపాక్షితుండు. నాకు గూర్పు చుట్టము. అతడు తల పెట్టినయెట్టి కార్యమునైన సమర్థించుకొనిరాగల శక్తివంతుండు. కాని, నాకే సేమలోయి వారిని సాయపడుమని ప్రార్థించుమనసొప్పుకున్నది. ఎమిన్న

మ॥ ఘన తేజంబున బాహుదర్పముననే • గర్వించియున్నప్పుడే
వ్యసలక్ష్యంబునఁ జూడకుండితుదినా • పాటిట్లునైయుండ"నే
మనిపోఁజాలుదు? వేడు జూతు నెరువి • ఖ్యాతిఁ దిగఁ ద్రోచి"యం
చును వెన్నాడుచునుంటినొక్క గతిగాఁగనుష్కింపనాయోచనలో
ఈప్రాణముల నైనాశచేగదాయలు నేయనూహించుట? అప్పటికైన జయమేకలుగు
ననుట కవకాశమేమున్నది. కాకవిజయమే చేకూరుననుకొందము. అప్పుడు నాయ
శమునకేమైన నివాసస్థానముండునా? దశకంఠుండు ఒలవంతుడయ్యు చివరకుచే
తగానివాడై మైరావణునిసాయమున మహినినిల్వగలిగినాడను యవయశంబున
ైన బొల్పడవలసివచ్చునుగా! ఏతనఁజూచిననాకుగౌరవహానియే కలుగనున్న
ది. వేరాశలేదు. వెంటనేయనమైర మునెదుర్కొనివానిజయించుటో-వానిచే
ఁచుటో-పర్యవసానముఁదేల్పెది.

ద్విజ- మహీపాలా! చెట్టుచెడుకాలమునకుఁ గుక్కమాఁతిపించెలు పుట్టునన్నటు
లకాఁనుగూర్చుముగా మీమదిసర్వధాచంచలమై మరుగదారికే పోవుచున్నదిగా
ని న్నిచ్చువుగునట్టిదారిని సంచరింప నిచ్చగింపకున్నది. ఎంతటివీరునకేని బరుల
సాయముగోరనంతమాత్రిమునఁ ఒరువుకులోపమువచ్చునా, ఆరి ముఁడుమాత్రము
వానరులఁదోడుచెసికొని రాలేదా? అందువారిపలేమనకీ మైర యెఁడు పరుఁడు
గాడు. మనవంశఖ్యాతినినిల్పఁ దగినవాఁడు. మనబాగోగలలోనఁ బాలుగొనఁ
దగినవాఁడు. మనకైనవాఁడు. అట్టివానినిసాయపడఁగోరుటసరసముగాదే! ఏమి
ప్రేంఠి?

రావ- ఐననోమంతివరా! నీమాటకెదురాడరాదు. తొలుతధీయుతుండగు విభీష

ఘని మాటలబాటనేయక నింతవలకుఁ దెచ్చుకుంటిని. కానవేవేగ మైరావణు
ని పాక్షికజనిభక్తిని నందనశరణులొపరించి

సీ॥ విసయావిధేయత • వివరించినాస్తితి

వేవేగ రానిగు • వేడితనుము

నిముస మొక్కయును • క్రమతదోచుచునుండె

మగుమాంబులౌక • మగలుమనుము

నను సుదీపత • దిప్తిరంగునుగీతి

నానుభూతినిఁజూపు • సమయమునుము

పరిపంజరైరులు • ఎరిమాద్భిరులముద్ర

భూతినినిత్యమున • గలిగిననుము

కాలమునులేని గావున • కదలినచ్చి

మంత్రసంబులమాటాడి • మంచినినుము

“సేనకేదే”నాను • స్కాంతమునుము

పక్షగపాతాళులచిరు • బయ్యచమగుము

నీచుటఁజూచువానినియును దోడ్కొనిరావలయునను స్యామిధిక్తఁగనుప
మనవి యముచుట్టెనీ.

ద్విజ— దేవా! నొక్కచెప్పకలయునా? ఈకార్యము నాయామోక్షముకాదా! అతి
నయంబున నరుగుంటు. అడ్డుఁజేసంగదా.

రాం— మంచిది-పోయిముచ్చ. (మంత్ర) నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

శ్రీవేంకట :— మందోదరి

మందో— జీ! తేశ్వరా! నందనములు.

రాం— ఇంత!

ఉ॥ తిమ్మలచచ్చిపోవ హేతి • తండ్రిములెల్లగుగూలిపోవ నొ

ఖమ్మనగించిపోవ విజ • యాబుపయి భృమవీడిపోవదు

ఖమ్మనమున్నియుగి ప్రితి • కారమువైరికిసేయలేకతా

పమ్మనుజెంగుచునునకి • భౌమినిగీప్రసమస్కరించుటల్

వలదు, వలదు. ఇట్టిప్రగల్భగర్వాంధునకు మహాపతివ్రతవగు నీవు నమస్కరించిన నిహపరంబుల కెంటికిని వెలియదువునుమీ! తస్మి!

చ॥ సురగుండోరగాదిరణ • శూదలసైతమెదిర్చి ఘోర సం
గరమునవారి నోడ్చివలు • కష్టములుప్పతిలంగఁజేసి సు
స్థిరయశముగఁగొనిచినున • తేజమెసంగిననాటిరావణా
సురుఁడుతలగమఁగాఁడితఁడు • సుందరి! నీవునమస్కరింపఁగన్॥

ఇట్టియపాతుని - కులనాశకుని - పారుబోతును - సభతలయనుకొన్నను గౌరవ
హీనమే! ఇంకనాశేరు ప్రతిఫలనెన్నక నాయాశ పెట్టుకొనక నియ్యమగుతో
వఁజూచుకొమ్ము. కాలానుసరణముగవేధమనవాడై నాకుపిబయముచేకూరిన సంత
సింపపచ్చును. నేటితోసర్వమునిరాశఁజేసికొనుము.
మండో — పాశేశ్వరా! ఇంతలోనింతటిపరీతమాగునని కల్పవైదలంబు మైతిమిగదా
అయ్యయో!

ఉ॥ చిచ్చడిగట్టి తెచ్చిగ్రహ • సీమనుదామివిధంబుగానయో
తెచ్చివిదేహరాజసుతఁ • కెంపరివైసుఖముల్దొలంగఁగాఁ
బచ్చనికొంపగులసరి • వారలునవ్వఁగమండబుద్ధిమీ
యిచ్చఁజరించుచుంటింక • నేనిసుఖంబునుఁగాంచఁజూడఁడి;

మీకెందెందఱోచెప్పిరి. వారిమీటలు మీకురుచింపవారె. చూడుడు. మీదు
కోమజనితమగు పంతపుబద్ధ మనకెట్టివిపత్తులకు కారణమయ్యెనో!

ఉ॥ అంతటిహెచ్చుకాపురము • నారణియయ్యెను పేరుగన్నశీ
మంతులుశౌర్యధుర్యులున - మాత్యులుగూలిరి పుత్రవర్గముల్
సంతలదూగినారుమన • వారలటంచనుపేరుమాసెని
కెంతలభింపనున్నయొకొ యీగితిమూర్ఖము వీడకుండినన్॥

అయ్యయో! కడికుడిపితాశ నుగూడవదలి మంచిచెడుగులఁ దల పెట్టకుంటిరిగదా!
నేనెట్లుభరింపఁగలదానను. పాశేశ్వరా! ఇంకనైనాపార్థివనాలకించి సుఖిం
పఁచిదు నుపాయమునగిసికొండు.

రావ — తస్మి! నీకదియేటిపెట్టె

చ॥ గతజలసేతుబంధము • కైవడివెన్నటి దానినెంచుచు
 సతతముఁగుండ నేలవిను • సారసనేత్తిరో! కాలకర్కమే
 గతినిజరించుచుండునోయ • ఖండతరంబుగ బుద్ధియందుకు
 హితముగఁబోవుగానిమన • యిష్టమెకాదనిసంచరింపఁగ

మంచివెడ్డలకుఁగాని-క్షీరపక్షిర్లులకుఁగాని- కష్టసఖులకుఁగాని- మనశ్శక్తిసంపద
 లు సాధ్యములుగాక. ఇది యేకభిజరుగనున్ననో యల్పలజరుగకమానదు. కా
 న సమంతదక్కి ధీరస్వాంతస్వై ముందుజరుగఁబోవునావిధానమునకుఁజేయూతినో
 సంగిన్లుల నలయఁబడఁగఁ గంటఁబడిపెట్టక దగుహిఁగోపదేశమొనరింపుము.
 మండో— అయ్యో! ఇంకను ముందుయత్నమా! ఏమియత్నములఁజేసి యేమిప్ర
 యోజనము! నవ్వునాశనమై నెట్టికమిఁగొక్క రేగిదా మిగిలియున్నది. ఏమి య
 త్నములఁజేయఁగలము. ఇఁకక్కఱిమందూర్చి? పెట్టమిడినక్షిప్తనంపఁగలదుగా
 ని మనతెదన నెట్టయిండుములేగదా!

రావ— భరుణ! నేరునిక్కేమికావలయు? నాబాహుబలంబు నమింపఁడు ఏమిటా
 సనునిరగపరిభ్రాగములునాకు దంపియిండును యుండులేదా?

మండో— హృదయేశ! మీశ్చేతనమికింకినా వడిలకేర. మీకుఁ యము కలుగునని
 యేనా మాత్రేప్రాయము? గుప్తపనికమాక? గుప్తముచేగ్రింగుమి దులల నెట్టి న
 క్షేలయ నాధనుశోకెడిరు.

రావ— ఇంత! నీవెంత బలవు? నీదంతస్వల్పబుద్ధి? జయోపదయములన్నియుంబ
 కెడకనాధ్యము? పో! నీవనినట్లుకయముచేకూకొన్నను వీరపురుషుండగువాఁడను
 మానమునకుతోడి నిష్ప్రియత్నంబై యుండనగునా!

గీ॥ గోగిజీవింపడునుచును • రోసివాని

కొవధమిడింగి నెనుకాన • సర్వమగునె?

చచ్చునో; లేక బ్రతుకునో • సాహసించి

చెప్ప నేరికిసలవియకా • జెప్పుమబల॥

కావన

గీ॥ జీవముంజొడువకును • చేతనైన

యెల్లయతిసంబులను జేయఁ • జెల్లుగాని

ఫలములేదనియాశలఁ • బారదోలి

చింతనొందుచుఁగూర్చుంటు • శ్రేష్ఠమగునె॥

అంతియగాక పాణిములనిత్యములు. భోగభాగ్యంబు లకాశ్వతములు. క్షీర్యపకీర్తులు మాత్రమేస్థిరములు. మఱియు

చ॥ క్షీణిషయిజన్మమొందు పృథి • జీవికిమృత్యువుదప్పదెప్పుడే

గతినిదినచ్చునోదెలియఁ • గాఢనదేరికిఁగంతదాచికే

ధృతివిదొలంగిగిర్వమున • దేవురులాడుచునుండువైఖరి

మతిచలనంబుచేరురభి • మానముకన్నులఁగప్పియుండఁగన్॥

క్షీరనిగోరవాఁడెప్పుడునుఁ బాణిభయముకలుగునని వెనుకాడఁగూడదు. పురుషులక్షణముగుపౌరుషమును పీటలు చ్చిపగిన రిక్తీన మాంత్రిమున రాసున్నయాపదలు రాక దెస్సనా!

గీ॥ రామచంద్రునిశరణన్న • రాకయున్నె

చావుయేనాటికైనని • రానణునకు

నేడో? రేఁటో? చానుండు • నిశ్చయంబు

నకునుయశమునుఁగోల్పోవ • న్నాయమగునె॥

పాణిములపైఁ దీపచే యశమునకాసింపకుండుటయాడుదానిపని. సర్వయత్నము లజయకాంక్ష నభిలషించియే మేము పృవర్తింపవలయు. అట్టియత్నములు సలిపిన సఫలమనోరథులుకాకుండుట సంభవింపదు. అంతగాసంభవించిన సంభవింపనిమ్ము మందో— దేవా! నిజమే! సర్వయత్నములఁజేసితిరిగదా! దైవమననుకూలఁడయ్యె అందులకుఁదగినటులఁ బగిన రిల్లవలదా!

రావ— యే! వైవహమనయె డలఁబూతిగా క్షముఖండుకాలేదు. జయసాధనము లొకనుగలవు. మనకుమంచియండయండ, మించిపోయినదిలేదు. మైరావణునిసహాయసంబంధి నే నేడోకఘన కార్యమునుఁ జేయనుంటిని. అందుమనకుదప్పక గయముచేకూరును. వైరినాశనముకాఁగలదు. బానకీభోగపాగ్నినాకు లభింపఁగలదు.

మందో— (స్వగ)అకటా! ఏమియీమోహోంధునిపిచ్చియాశలు! కాముకులు యుక్తాయుక్తివిచారణ- స్వశక్తిపరీక్షకి తాతతమ్యము-క్షీర్యపకీర్తులు- గణింపరుగదా!

(ప్రకాశ) నాథా! ఆఘనకార్యమేదియో నాకెఱింగించఁబడినదియోనా?

రావ— ఎఱింగింపరాకేమి? వినుము.

శా॥ మాయాకార్యదురంధరుండయిన యా • మైరావణజేరి యే

మాయామర్తముచేలనెన మఱియే • మంత్రాగ్నిచేనెన వే

బాసునేయుదురాముప్రణముల నా • పంతుంబునెగ్గింతు నే

డేయాద్వింతుయశంబునాప్రతిభ నీ • యీరేఁడులోకంబులఁ

కురహస్యము రెండవవాని చెప్పి కెక్కినయఁగూడదని యంతవఱకునేరికిఁజెన్నకి నీ
తోఁగూడ చెప్పకంకించితిని. నీ యాంధోళన నుధకమనుటచేఁడెన్నకతప్పినది గా
గు. ఇంకనీచింతవీడిధర్మాన్నంతయు నంతిపురంబునకుఁబోయ్యు.

మండ్రి— మహారాజా! కోపగించుకొనకుండు రేని నేనొకమనః జేసెద. లెక్కకుమీఁ
నవీరాధిపతుల తేజోబుద్ధియు లాగ్నిరామునిచెంత నిష్ప్రియోజనమైయుండ
మైరావణనిత్రకమాత్రమునానిని బయింపసాధకమగునే? ఎంకిచ్చియోహా?

గీ॥ గడ్డిపోచనుమదినమ్మి • కిడలిసీద

దలఁచునెఱివిధంబున • దనుజనాథ!

నమ్మిమైరావణనిత్రకి • నరునిరామ

భద్రునిజయింపదలఁతువే • భ్రాంతిఁజెక్కి॥

మోగునుహయుక్తి ముగాదనినుడువుచున్న నాయజ్ఞానమును పైరింపనేడు మన్నదా
న. అకటా! భ్రాంతిమిష్టెంతవారబెట్టుచున్నది. శ్రీరామునిమహిమలు మీకి
ప్పటికిఁ దెలియకుండెగా! చూడుడు.

గీ॥ మాయలకు హేచ్చుమాయయై • మసలువాఁడు.

మంత్రతంత్రాబులకుఁదొంగి • మాటాకాఁడు

దీనజనులనుబోచును • ధీవరుఁడు

వైరిజనులకుఁగాలుని • వంటివాఁడు॥

ఇంతైన నామాటలాలించి శ్రీరామునకు సీతనొసంగి నుఖజీవివై యుండఁజూడు
డు. పండుపంటికాపురము పాడైపోయినప్పటికి మీరైననుఖము గానుండినజూలు
గాఁదె-మీ రెన్ని విధములదలంచినను శ్రీరాముని-జగదభిరాముని-నుజననుత్రాముని

సంగ్రామభీముని- వైరిబలోద్ధాముని- మీరికజయింతుజాలరు. చూడఁజూడన
తఁడు దానవపంశగుంహారంబునకై భూమిపతరించిన నారాయణుడని జెప్పుటె
ద్దలమాటలు నేటికినిజములైనవి. అనీత మీపారిటిమ్మమ్మ దేవతయనుమాటవాస్త
వమేనుఁడీ! కావునకానిదానికైకడగండ్లమునుంగుచు నన్నెలయనాధనుజేయఁజూ
చెదరు.

రావ— ప్రియే! సర్వమంగళాంగివైవసీవు నేఁడిటు లమంగళముల బెల్కుటయునా
ఃధివైదములేమీ! లేకున్న వీరాధిపరుడనగు నాయధ్ధాంగివైన నీనోటచేలప
ల్కులుచెడలునా! అట్లుకక్కటా! ఎట్టిఘోరములు ననుచుంటిని. సర్వకూశ్య
మునుగాంచుకొన్నతిగువానా శరణువేడుచునుచుంటివి. అందరుచచ్చినతరువాత
నాప్రాణములున్న నేమి! నేకున్న నేమి! నాప్రాణములంతతీపిలోవివికావు. నా
ప్రాణములపై నేనేమనియాశఁజెందవలె.

సీ॥ పరినాడనుభూమి • నేకాతపవ్రీతం

బగుమిఁజెల్గగవిజ • యంబుగాగె

కడట్టినాడను • సిరియుసంపత్తుల

వెలవేనితులలేని • విధముదోకు

ననుభవించితినిసకి • త్రైశ్వర్యములభోగ

భాగ్యంబులనునృప్తి • భాసురముగ

నార్జింతినిగిర్తి • సరిపేరులజయించి

జాహంపరాక్రమ • భాగ్యగరిమఁ

దనివిఁజెందితిమోహమీ • తనువుపైని

నదితెవాళలునాకింక • వసుధమైని

భారమైతఁచె; ప్రాణముల్ • బాముటొకట

కొఱ తియద్రానింగోరిన • గుది నేల?

మఱియు మీరినుసటులనన్నుఁజంపుటమగదా నారాయణుడు భూమినిసరరా
యియునజన్మించినాడు, అట్టివానిచేఁజూవులభించుట భాగ్యమేగదా! ఎందునా
భాగ్యమునకు లోపమింక? ఏమన్న

ఉ॥ హృదయమునకును చోననుర • హృదయము నేలెడిదొంటితిగాఁ
 హృదయమునకును చోననుర • హృదయము నేలెడిదొంటితిగాఁ
 హృదయము లున్న పోలిక • భాగ్యవద్దొక్క కగానమూర్తిగా
 బ్రహ్మ లగుదునానెడ • వద్వద్విగ్నిష్టలగునా పుత్రునే!

నా గురభావము నుగ్రతఁగి కి వ్యధిపునీతినుపదేశింప మొదలెడితిని. నాలుచా
 లు. నాయుర్ధంగివౌకతనఁదెలిసియో తెలియకనో యాడినపల్కుల నెగ్గగాదల
 చను. మఱియొకపై న వసధతేనివారే! ఇంతయేల? నీతనాపాటిటి మృత్యువారయై
 జన్మించినదని దె టంగియ్యింతచేసితిని. కావుననావిధమరసి కానిమాటలాడక
 నెత్తునునెగుము.

మండో — నాధా! ఎల్ల కాల మొక లె జంపిమా! ఈదీనుర లి కేమిజేసిపో నెంచితీరి? నా
 పేరిగక్కు?

రాచ — అరుణ! ఒకిరిదిక్కుతో మఱియొ కిధి కేమిసంబంధము; ఎవరిదిక్కును వార
 చూచుకొనలయును. అందఱకాధిగనంతుడే దిక్కునును నిహస్యముక నవే! మ
 టియ్య,

ఉ॥ త' ల్లిటకర్మివ సేమన • దోచు చిట్టరింబులంచు చిక్
 దల్లియుద్దిడియు నుతులు • తిమ్ములుద రొంటు చి భ్రాంతిచే
 నల్లమనంగ నెక్కు డగు • ను హాలజిక్కు కగానభాత్రిపు
 నెల్ల సేవధాసులకు • నెన్నరోకెన్ను లేకుగా హాహా!

నిజము విచారించ నాత్మసంబంధము కేవలబుణసంబంధము. బుణముతీరినవెనుకయ
 రుదారినవారు పోవుచుండుటగాని యొకరినొకరునైనవేసుకొనియుండఁజూచిన
 పృథికి నుండలేదు. అతయగాక కేహమ నీటవై బ్రగ్గవఁటి. అబ్రగ్గయఁటలొపు
 ట్టి యందె లొనకంటిపోపు నట్లుదేహముపుట్టుటనకెంత! పోపుటనెంత! అనిపుట్టు
 టకుగాని పోపుటకుగాని కారణముగనుపించదు. ఈమాయామయ దేహమును గుర్తె
 టుంగుటకుఁ దివ్యజ్ఞులకుఁగూడవలనుచుండదు. కావునచింతవీడి నీనిష్కారగాని ర్వ
 దనచేగలతెబాండున్న సాడెందిమును మఱింతికలతఁదెట్లక వీరబోవోరినైవాకు
 బ్రాత్రిహ మొనరింపుము. శకున్న ననువీడిచనుము.

మండో — అయ్యో! నాధా! నాగతంపిరికి లక్షతము! కిధి కేమియనుండెనోయ

స్వచ్ఛేయకమానడు. ఇదే! చ్చాకడసారివందనమాచరించెదనాకన్మజ్జయిండు.
రావ — మంచిదిపోయిరమ్ము.

మండో — (నిష్క్రమించుచున్నది.)

రావ — (విచారముతో) అక్కటా! మైరావణునిచెంతకలిగిన మంత్రీరాడయ్యె. అ

తడునాకుసాయమును జేయనమ్మతించెనో? శేనో?

సీ! సేవకుండట్లుల • శిరిసాచహించినా

యాజ్ఞనులగకరు • నరుగజేమొ?

అరుగకయుండునా • యెఱిగినాదిర్బంబు?

నరిగినరావణు • నగరాత్రి

దర్శించినాస్థితి • నిగిగట్లువివరింప

కలయ్యెనో? లేదా • విశ్వకపికి

వివరింపకుండునా? • పివరించిననురాము

నిర్బంబువినుటచే • ధైర్యముడిగి

భీతిబెచగొననాత్మగో • బ్రేచువిడిచి

నాయకడుటకునాకిపుడు • సంశయించె

నేమొ! రావణుడెక్కటా • యెఱుంగరాదు

యెఱుగిడిచెదగీనెతి • కేదిదా?

శేన — (పువ్వికించి) దేవా! మైరావణరాక్షసేంద్రుడు మీరాక కెదురుగాదు
చుగిడియందున్నాడు. ఏమియాజ్ఞ?

రావ — సీ! ఇంకను నాజ్ఞయా! వేవేగనిందురాచార్ధినిచితివనికన్నకొంచినోడ్డొ
నిరమ్ము.

శేన — సత్తము. (నిష్క్రమణము)

ప్రవేశము — మైరావణుడు

రా — (ఎదురేగితెచ్చికుర్చుండనునిచి) పాతాళలంకాధిపా! పృతాపలోకాధిపా!
మామా! వందినములు.

మైరా — ధీవికారదా! నమయముగానినమయముననాకోటకంపన కారణమే మైయుం
డును. ఇదివఱకెన్నడు నాసాయమపేక్షించినవాడవుకావు. నేడునావలన నీవు

కోరందగినపాయకేది? నీయునికిశేతుబహుచిత్రముగానున్నది.

చ॥ సురగరుడోహదోహం • శూచులుపైతిమనీదునావనం

స్కందానుగుండెర్పుల్లవపి • చారభరింబునమారుజోవలక

ఓరుగిడజేయనీవిమల • జాహుబలాదులుమొక్కబోలుదు

స్కందగురుతిచేకరిస • భుతిగునంబుచుంటవేలనో॥

స॥ చారకేకుజేవి? మిన్నువిజ్జగి మీదబడినట్లుజేలవై చేతనాకూన్మండలై

స్కందమండలమింటవేలి? మనకతేయంగాకాగ్యం! లోకం! న మతొందుండనే
ఉపనా.

రాన శా మామా మ మనుకెప్పవానిని నా స్కందాత్మరసం శ్రీ

రామాత్మరసంనుమానచాధిమూలచే • రసవచ్చినాలంకికా

స్కందానందంబంధుమాతృనినుదం • శివసున్నునిశ్చితుడై

సామాన్యంరసరాదున కుహితమే • గదానగర్జింతువు॥

మం — పాపే! మూలకేహదోహదోహం • శూచులుపైతిమనీదునావనం
ఉపనా! పాపే! పాపే! పాపే!

చ॥ ఎవ్వరనువాడునిచ్చియోతి • చితిచేసెనట్లునాంబునిచ్చువా

ఎవ్వరనువాడునిచ్చియోతి • చితిచేసెనట్లునాంబునిచ్చువా

ఎవ్వరనువాడునిచ్చియోతి • చితిచేసెనట్లునాంబునిచ్చువా

ఎవ్వరనువాడునిచ్చియోతి • చితిచేసెనట్లునాంబునిచ్చువా

చ ౨ - - శోమ! నిజవే! భూలోకంబున పరిధుడనురాజేంద్రుడుగలదని పు
యోగంబునవా!

మం — పిన్నియండకేవి? పరిధుడనురాజేంద్రుడుగలదని పు

॥ చ॥ పిన్నియండకేవి? పరిధుడనురాజేంద్రుడుగలదని పు

పిన్నియండకేవి? పరిధుడనురాజేంద్రుడుగలదని పు

పిన్నియండకేవి? పరిధుడనురాజేంద్రుడుగలదని పు

పిన్నియండకేవి? పరిధుడనురాజేంద్రుడుగలదని పు

రావ—దోన అతని పుత్రులలో రామలక్ష్మణులను వారలేకారణముచేతనో జనకుని గొడ్డుమై భార్యనిహిసముగ వదవానముచేయవచ్చెనట ? ఆ రాజపుత్రులఁ బూచి తూర్పునకు కామించిప్రార్థించెనట ? నారందులకియ్యకొనకపోవుట యట్లుండ నా ధనుతినిముక్కుచెవులంగొనె పంజరట అంత నా సోదరి నాకడ కరుదంచి రెనసాపెఱింగించి యా సతీమణి చక్కదనమును నాకడ బహుభంగల వర్ణించెన నెహాహావేళయన నరుడగుదా యని చుల్కునగాఁచూచి మాయోపాయ దింప వానిసతినిఁజెరంగొని వచ్చితిని.

మైలా—ధీ ! పిల్లమునకుఁదగు పనియే గావించితివి. ఇందు నివోచించిన తప్పేమి ? తిరువా.

రావ—తమవారి నేమున్నది ? అంతటవాఁడు తన ప్రియకాంతా స్వేషణమునరింగుట వచ్చినచ్చి యుష్యమాకంబున గెపులసాయముచేకొని లంకలోఁజూచి వాకింపటికిఁ బండ్తు సంధింపవలెనె.

మైరి—అట్లే ! ఈ కారణముచేతనే నాకులమున కింతయు నమర్యాదకరమగునట్లు స్వభూషణము గాకఁంచుకొంటివి. చాల చాలు

స॥ సరస ! మోహవచ్చునిరు • చక్కనికావ్యముఁజేసి నాహసి
నూకు జుగంబులోదనుజ • బాహులఁజిక్కినవారలేవ్వరుకా
మరిలినమాటనున్న ;యవ • మానముఁ జేకుర జేసి నట్టిని .
చరిత్రను విన్నదిత్రుమాని • శాచిరిక్త నశింపఁజేసి తే ?

రావ—మామా ! నేనందుకే సిగ్గుపడుచున్నాను. నా భాగ్యము దౌర్భాగ్యముగు కథన నా కన్నియు నమకూరవని. నాశౌర్య బల దర్పంబులావరనిచెంత నిష్ఫలంబులయ్యె. ఎన్నియుపాయములో యోచించితిని. ఎన్నివిధములనో నెదుర్కొంటిని. సర్వమును బూదిని బోసిన యాభ్యుపాయె. నాశక్తియంతయు పని యోగించితిని చివరకు నసాయమ పేక్షించితిని

మైరా—ఒయీ నరుని ఒయిచుటకింత శ్రమపడితివిగా ! ఏమి నీ బాధి నాక చక్రిమా,

రావ—మామా ! అతనిని సామాన్య మానవుండని చెప్పవీలులేదు. అతని చరిత్రము బహుచిత్రము.

సీ॥ తాటకిడునమాడి తపసిజన్మముఁగాచి

మారీచు మాయల వంతుఁగిలిపి

శిరదూషణాదల గర్వింబుబోకార్చి

శివకార్యకమ ద్రుంచి సోనుగొని

జంకుట యాజ్ఞచే వసభూమిఁ గుజేరి

సీతానతినిశను చెరలనిపి

శాలిఁ దానమాడి వారధి బంధించి

కిపిసేనతో గూడి కిడిలినచ్చి

సీ॥ సకలరాక్షసేంద్రుల సంహరించి

యింతి యొకరించెనినాటికిరి కేమి ?

చేయనున్నాడొ తెలియదు ? చెప్పునేల

నరు పతిఁగగాను దినుజనం మానుపఁకాని ॥

వానిబాఁగుండి నన్నెట్లు రక్షింతువో ? మనదానవయశంజెటుల భ్రాత్రునిలపు

దువో ? మన బలదర్పంబులు వానికిడఁ బనికిరావు. పడైన మాయోపాయంబున

వాని మట్టు బెట్టవలయు అట్టిదానికిసమర్థుడవు

మైరా—దిశవదనా! ఎట్టివెట్టభ్రాంతినిఁ బొందుమఁటివి.

సీ॥ జనుమొకిన్నిఁగిమార్పంగి • బాలకి కట

దను జనీకులుగూలినా • రనుచి విన్న

యంతినేరఁ భిముత్తఃన్న • మగుచి నుండ

పచ్చివానిని పొగి పడే • పెద్దయ నుచు •

నీకీజేలరనపెట్టు పట్టుబడెనో తెలియకున్నది ; గోరింతల కొండంతలుజేరి పది
రకుము.

కాక—మామా ! నీ పనినెట్లు మనవాఁడెప్పుడు వైరిపతి పవలంకింపెనో యప్పుడే

గోరింతుల కొండంతలవైరినో.

మ॥ తనవాడెప్పుడు వైదివత్తుమునజే • శతసేయనూహించి దా
మనమర్చుంబుల సెప్పబూకెనొ నృధా, మాత్సర్యవృత్తంబుతో
విసరోంశలు కొండలయెనపుడే • విజ్ఞానము బాసి కా
చిన వంశంబు నశింప నే మిగిలితికా • జీవచ్ఛనంబులుగా ॥

మైరా—సరి! సరి! తెలిసినది. పయి సంగతుల చెప్పనవసరంలేదు. దేనికయినా నీ
యజ్ఞానమే కారణమాగా కనబడుచున్నది. గతంచినదానికి వగచుట గతజలసేతు
బంధనమగు వినుము, నాశక్తి నీవెఱిగినదేగదా !

మ॥ ధృవాకాశముజేతఁ బూనిక్రమతః • దాళుంబువాయంతభీ
నిరమానుత్తగి జేంద్ర బంధనమువే • గావించెదకా రెల్లుచే
రచేకా నుపేంతు స్వర్గమునుబ్రహ్మ • సందమానెట్లుచీ
వెలుగుజాలవె నాదుమాయలకటా • వేయేలభాషింపంగకా ॥

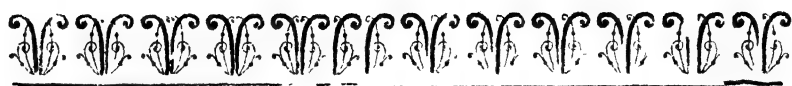
సునానూసముగా నిలుమాత్రములో రామ లక్ష్మణులఁదెచ్చి యీ రాత్రిఁ
గాకాజేవికి బిల్లుచ్చి యభీష్టమునుదీర్చెద. నీ మనోవ్యాకులతకాగడ
తేర్చుచి జానకిని నీ జతఁజేర్చెద. లంకాపట్టణమును పూర్వపుశోభకుఁ దెచ్చెద
కీర్తి కాంతి నిమఁబాయకుండఁజే నిది.

రావ—నూమా ! కివంతవాడఁవనియేగదా నిన్నుద్ధించినది. నీటముంచిన బాల
ముంచిన నీదే భారము. ఏకార్యమైన నీరాత్రియే జరిగి తీరవలె. తడసితివా
రేపు నాతనువుండుదు.

మైరా—ఇంతి చెప్పవలెనా ! ఇంక నాకు సెలవోసంగము. పోయివచ్చెద.

రావ—దయయంచుము,

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

శ్రీ ౧ స్తు

శ్రీ

హ ను మ ద్వి జ య ము .

ద్వితీయాంకిము .

—: లంకాపురిలోని శ్రీరామచంద్రునిశిబిరము :—

ప్రవేశము . రామ లక్ష్మణులు హనుమంతుడు సుగ్రీవుడు,
మొదలగువారు.

సుగ్రీ—మహాత్మా ! రామచంద్రప్రభో ! ఈ స్వల్ప విషయమునకింత విచారణనేయ
శేల ? దగ్విజయంబు నేకూరినదానికి సంతసించుటకుమాటు దీర్ఘయోచనా
పరులై తేనిచిచారముచు బచ్చిపెట్టుకొనుచుంటి.

లంము—వనచరితాచారా ! అనర దుగాని నిజముగా నీని స్వప్నయోచనముమీ !
హనుమచేయవలసిన కార్యము సంపూర్ణముకాలేదు. మ్రక్కడి రక్తసుంధరు
హతులయినసేమి ? దుష్ట రావణుడు గళించునదా హనుమ సంతసించుటగిన
సమయము. అతనిచర్మలంకి వృణించునట్లు వృణించుటలేదు. ఏవేళేమి యొన
రించునో తెలియరాకున్నది. నేడు యుద్ధవిముఖుడై రణరంగిమునుండి పారి
పోయినాడనుట శోచనీయము. మహాత్మ్యరములేక వాడట్లుచేసినాడనుటకు
పిలువేదు. అట్టిచో నాకు సంతసంబు గలుగుటెట్లు ?

లక్ష్మ—అగ్రగా అన్నట్లుపాటుబోతు విషయమై నింత పరిసంగమేల ?

|| పోయినది సుమారు రణభూమి నిశ్చయింపలేక భీతిచే

న తిరిగివచ్చి అంశమును చివరకు నెట్లునానా తోటములో

నీలనుగిల్పిచి గామల . నీలకొనంగినుకించి వెన్నుపో

ర తుచు నగిని జూపినది . రాగివలగూర్చి విచార మేటికొ

రాము—తమ్ముడా! రావణుడు సామాన్య చక్రసుడుగాడు. లౌకికజ్ఞాన సంపన్నుడు. సాహసవంతుడు దీర్ఘయోధనాపరుడు అట్టివాడు మానాభి మానముల బరిగజింపక బ్రాణములందలి తీపిచేబారిపోయినాడనుటకు వీలులేదు ఏనియో మహాత్తగ పన్నగడ యందభిలాషియై యట్లా నరించియుండు. ఏ వేళకేయి మా రుణులవర్చనో యని సందియము కలుగుచున్నది.

లక్ష్మ—మహాచభావా! కీర్తికినోడి రణరంగమునుండి పలాయనము నొందినపంద మనకేమి హానియైనదిగలదు ? తలప్రాణము లోకకువచ్చి పోక కొట్టుకొను చున్న పన్నగముపైబడి కతిమనను భ్రాంతినిబొంది యున్న ధైర్య శైర్యముల గోలుపోయి పరులచేడ భావ్యమే ! కాక వాడు గట్టివాడై నిట్టతన మూరి మనకు చిట్టుగఁ దెచ్చిపెట్టునయే తలపును అంతమాత్రమాన కేమి మునింగినది ?

ఉ॥ లెక్కిడరానిరాసకు • చీనులుమీ పెరు బాణధాటికిఁ

జిక్కి నిమేషచూకేమున • జీవములే విడనాడియంకగా

దిక్కునశించిపోవనుది • దీనతచే గృశియింపుచున్నని

రక్తసుడా ? రసూత్తను ! దు • రంతముసేయఁదలంచుటక్కఱి ॥

వచ్చిన రానింకు ఎట్లును నాడు మీచేబావలసినదేగదా ! వచ్చెనా మనకు వాడు నిజముగా మహాపకారియే ; పారిపోయిదాగియున్నవానిని వెదకి కొనుభారము మనయలదుండును.

రాము—కాని తమ్ముడా! వాని పలాయన మంత్రపతనమునకుఁ గారణమేమియో యూహింపగలనా ?

లక్ష్మ—వానియనహాయ దుగ్ధసత్వముగాక వేటుకారణమేమియుండును ?

చ॥ బలముచలంబు కృంగఁదన • పాణములేవిధిదక్కఁబోవనే

తలవున జీవితాశమది • దత్తరపెట్టఁగఁగిరిమాటలక

దలఁపక నెట్టులైన వసు • ధగమనియుండుటమేలటంచుదా

దొలఁగెనుగాక వేటువిధి • దోచిఁలాయనమొందఁడెప్పుడుక

సుగ్రీ—మహాత్మా ! సుమిత్రానందనుడు సత్యమువచించినాడు.

హను—దేవా ! జానకీరమణా ! కదనరంగంబున మీ పదును శరంబులదాటికి నిల

లేకలేనకేదిధి బ్రాహ్మణములు దక్కఁబోవని తలంచి ప్రాణంబులఁ దక్కించు కొనునుపాయం బెఱుంగక నొకభేర శరణన్నను మిరిప్పుడు రక్షింతురో రక్షిం పురోయను శంకచే గీర్త్యపక్షిస్తులమాటఁ దరువాత చూచుకొందము పాహ్నిములుండిన బలుమహారయైన దిని బ్రతుకవచ్చునని రణభూమినుండి కాటికిబుద్ధిఁగొన్నవ పంది విషయమై మీఱింత ప్రసంశనేయనేల ! ఎందుకీలేని వలనంత ?

రాము—వీరనాయకులారా ! మీఅందఱీ విషయమై యేకాభిప్రాయములు ననుసరింపమేగాని నాకుమాత్రము మీలు పారబడుచుండిరని శిష్టక ర్షకు లాను పట్టినపట్టు పాపహేతువని తెలిసియుండియు దానిని విడివక పుత్ర మిత్రి బాంధవులవైన గణింపక సర్వనాశనము గావించుకొనినవాఁడు తన పాహ్నిములపైమాత్రము నాశనహించి పాటిపోవునే ? వానికిబ్రాహ్మణములు శృణుప్రాయములని వాని వైదములే చెప్పుచున్నవి. మనముకన్నులారఁ గాచుచునే యున్నాము అట్టివాఁడు పాహ్నిభీతినిబడి పలాయనము చెప్పినాడనుకొనుట నట్టిభ్రమయగును. వానిపలాయనమునకుఁ గారణము వేలు గానుండియుండు ననుట నిశ్చయము. వానిని గణింపకఁ బరమన విడివఁదగినవాడుకాదు, నే డేమియో నామని సకల సంశయమునే నూచింపుచున్నది.

లక్ష్మ—రామచంద్రా ! పాహ్నిభయంతిలేకమున బయిగిడిన వాఁడేమియో చేయునని సంశయించుట భ్రమిమనునా ? వేలగానిచే బెబ్బతిని చావసినదై తన్నుకొనుచున్న బెబ్బలి యార్యాటమునుఁ జూచి వైబడి పట్టి చంపునని తలంచుట వెట్టి ప్రసముగదా !

రాము—లక్ష్మణా చక్కని యుపమానమును నూచించితివేగాని మృగయుని ప్రేటుచే గంతగతావశేషమై యుండియు మృగము వెనుకంజవేసిగదా మృగ యునిపైకుదురుట ! అది గుర్రెఱుంగికఁ బ్రవర్తించినముష్ణగాకయుండునే ?

హను—మహాత్మా ! ఇదమిద్దమని మీమ్రోలనుడువఁజాలనుగాని యీ రాక్షసుండం తటి మూర్ఖుఁడు ప్రపంచములో మఱియొకఁడలేడు వాఁడొనరించు మాయ లన్నియు వానినాశనమునకేగదా యుపకరించుచున్నవి. వాఁడని తెలుసుకొనఁ జాలక గర్వంబున మిట్టిపడుచు నింతచేటుఁబెచ్చుకొనినాడు. ఇంతటవైన బుద్ధిఁ బెచ్చుకొని బ్రతుకనేగిన నేగియుండును; కాకమీరనినశ్లేదియేని దుష్కార్య కరణానులోలుఁడై యారంభించిన యారంభించుగాక ! వాటి ఫలితముమాత్రమనుభవంపకపోవునా ?

లక్ష్యము—నిశ్చయము. వాడేబట్టల నెట్టికార్యమునకు నింక గడంగడు. కాక
బుద్ధిమాంద్యమున ప్రయత్నించిన బ్రయత్నించునడు. వాని మాయా మర్మ
తంత్ర మంత్రములు మనకడ సాగిరావనుట మీరెఱుంగనిది కాదు.

శా॥ మానమ్మో విడనాడియింక నువ్వుధా • మాతృస్వప్నత్రంబుతో

కాని మూడిశకంబు జేమిసలుపం • గానాల్సినూహించునో ;

రానిమ్మా యధమాధము • దునిమిశీ • ర్షంబుల్ విన్దంబుగా

దూరంబున బంతులాటలక్రియా • దొర్లంపఁగాఁ జూడనే

హను—అపనికమారు గావలయునా ? రామచంద్రా ఆరావణుడు చావలేక

బ్రతుకుడుం దాశచే బోయినాడనుట నిశ్చయము. అట్లుగాక పంతుబుద్ధిని

మరల నేదియేని మాయజేయవచ్చిన

చ॥ కిస బడినంతిమాత్రమున • గాలుఁగ దల్పఁగనీకతోకచే

త నదిమి బట్టి మిట్టిప్రమ • దంబునబొంగిరమ్ము ద్రిప్పి వే

గను భువిపై న గొట్టివిరు • గ్గ యెముకల్ జమునింటికాపుగాఁ

బనిఁడిపంపకే విడుచు • వాడె నె మాయల నెన్ని జేసినక !

౧ ము—యోధవరులాం ! మీఁజిరంతటి సాహసవంతులేయగుదురు. సంశయము

లేదు. కాని రావణుడన్న మాయా మర్మ తంత్రజ్ఞుండు. వానిచైదములఁగను

గాన బ్రహ్మచైవ పరంబుగాదు. వినరే సంతివివై వెల్లిన హనుమంతుని కాలనేమి

యను రక్కసునిద్వారా నెంత గర్గలు పశచినాడో ? అట్టివానిచర్యలెఱుం

గవచ్చిన బ్రతిక్రియనేయఁగలముగాని తెలియకవచ్చి పిడుగుచందంబున నెత్తిపై

ఁడిన నేమి నేయఁగలము.

సుగ్రీమహాభాగా ! మేమ కనుగొనలేకున్నను వానిచర్యలఁగనివెట్టుటకు విభీష

ణుండు మనకు నండగాలభించగదా ! ఇంక నేమిభయము. సర్వమెఱింగియు నేడు

మీఁత సంత యాకుల చిత్తులరైతి రేమికారణమో స్ఫురింపకున్నది ?

౨ ము—వనచరనాయకా ! జ్ఞానవంతులరగుట మీ రెక్కడికక్కడికేదియో సరి

పుచ్చి నామనో వైకల్యమును బారదోలఁజూచుచున్నారు. కాని యే కాగణ

ముననో నాచిత్త మస్యథా పాదరసక్రియఁబరుగులిడుచు సంశయమునే నూ

చింపుచున్నది. యేమియాపద సంఘటిల్లునో ? జానకీ సంయోగము నాకీజన్మ

మున నున్నదో ? లేదో ? దైవభుటనకుఁ బ్రతిక్రియ నేయజాలము గదా
ఇంతకు మన విభీషణుఁడేదీ ?

ప్రవేశము ; విభీషణుఁడు.

విభీ—దేవా! ఇంద్రయుంటినేమియాజ్ఞ ?

రాము—విభీషణా! నేటికీ వణని చర్యలు మనకేమియుఁ దెలిసినవిగావు. తలవని
తలంపు గారణంకమునుండి కనుమలుంగుటకుఁగా రణమహింపరాదు. వాడట్లు
పోవుట కేవలమో మూత్యాగ్రణమున్నదన పీఠంబున పడిగరి కిథముల నభిప్రాయ
పడుచున్నాడు. పీఠముహాలు నాకు మించుకున్నవి. రావణుఁడు సామాన్య
దు కాదు ఎట్టపన్నుగడలఁబన్నుచుండెనో యూహించలేము ; దుష్కర్త
యనియైన నెంచక పలాయనఁడగుటకుఁ గారణ మెఱుంగజేతువే ?

విభీ—నిజము రాఘవేంద్రా! తాము సెలవిచ్చి నట్లేవేని నూతనమార్గ మనుసరించు
నూర్జయముండకును రణంగమునుండి విముఖుఁడు గాకు. అతనిని కంఠపట్టు.
బరువు ప్రతిష్ఠలకుం బెనుగులాన నాడూ. శ్రాణములు తృణముగా నెంచువాడు
వానిబాడలరయఁడుగు చాగుల నియోగించితి. నేనును మీరు విశ్రమించినంత
బలహీనకేగి యుండంతంబాదని గానుంటి. అశక్యమునకు క్షమించవలయు.

రాము—ఇంతలో మించిపోయినదేమి ? అట్లే కానిమ్ము. ఇప్పుడెంత ప్రాధురూప
యనది ?

విభీ—ప్రధమయామమున సర్థభాగమైన కాశదు.

రాము—నాదైనీవు వేచియుండఁబనిలేదు. నీ పనియందు నీ వప్రమిత్తుఁడవై
యుండుము. మేము కనుగొనఁజాలని మాయమర్కముల నన్నిటిఁగనిపెట్టి
నెప్పటికప్పుడూ మాకెఱిగించి తత్ప్రతికారముపడేసించుచుండఁదేసికొండవగుట
మా కజను సాధనములన్నియు నీ యందున్నవిగాన నీవు జాగరూకతతో
నుండవలయు. లక్ష్యకా! రావణు దారుణాయుధములచే నొచ్చిన నీవీ
వాయుసుకుని వలన పునర్జీవగుండవైతివన్నమాటయేగాని విన్నదనమింకను
వదలలేదు. మైకము పూర్తిగ వదలనట్లున్నది. ఎందేని గొంచెము విశ్రమించి
నుశనిద్రించెందుము.

లక్ష్య—నాకును నట్టియూహయే గలుగుచున్నది. తెల్లము తమంతలతాము
మూతలుపడిచు బరువులెక్కుచున్నవి. అట్టవైవేచియుంటిని.

రాము—మంచిది. విశ్రాంతిమింపుము.

లక్ష్మ—చిత్తము (అనిశరుండుచున్నాడు)

రాము—సుగ్రీవాంగదాది వీరులారా! మీగును మీమీ పనులఁ జూచుకొను చుండుడు.

వాన—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు)

రాము—హనుమంతా! నీవును గడు బడలియున్నావు గదా!

హను—మహాత్మా! నాకేటి బడలిక? ఈ వానరులందఱు నేటియుద్ధమునఁ గడు బడలియున్నారు. వారికి విశ్రాంతి నొసంగి నేనేమరక పిరియముఁ గాచుచుండెద.

రాము—మంచిది నీ యిష్టమేగానిమ్ము. (తనలో) అక్కటా! ఈ రావణాధముని పీడ నాకెంతికాలమునకుఁ దీరనట్లున్నది. నా జానకీ సంయోగభాగ్యము నాకు లభించునో లభించదో దెలియకున్నది. హా! జానకీ! జానకీ! నా మూలమున నీ కెంత యాపదఘట్టినది?

మ॥ సకలక్షోణిప మండలిమకుటబా • స్వత్సాద పంకేరుహః

ప్రకృతానం చిముఖోదనీకరమిజే • పట్టంగనూహించినా

వికలత్వంబున వారిరోసికడకు • వేమారున గోరి హా

సకలాంధమలందు చుగటవిగిన • చిందంబున జానకీ!

అయ్యో! నేనెంత కరినకన్కుడను. చిత్తినమాది నన్నేలచి చేపట్టియున్న కాంతామణి క్షేమమరయఁజాలకఁ గట్టికవాని చందంబునఁ గాంతారంబునకుఁ గొనివచ్చి గారియకెట్టుచుండినను సంతసంబున భరించి నన్నే దైవముగా భావించి నాయందనురాగమును బాయకుండిన సఖిలలామను గ్రూరమతివై కూరిరక్కఁ గులపాలంజేసి గుండఁజేయుచుంటినిగదా! హా సుగుణరాసీ! మైథిలీ! పరమ పతివ్రతా!

ఉ॥ మోసముఁ జేసినిన్నెటల • మ్రచ్చిలిసట్టి నశాస్యజంపియు

హాసవిరాజమానమగు • నట్టిత్వదీయ ముఖేందుబింబమే

నాసలుదీరిఁజూచుటకు • నార్తిని బొందుచునుంటిగాని నా

యాసమెగాక సుంతఫల • మందెడిభాగ్యముఁ గాననైతిగా ॥

అయ్యో ! నిన్నెప్పుడు గనుగొందు ? నీ విలాససౌందర్య విభ్రమాదుల నెపుడు
వీక్షింతు ? నీ యాలింగన సౌఖ్యం బెపుడుబొందుదు ?

సీ॥ సంపూర్ణ పూర్ణిమా • చంద్రబింబసమానఁ

మగునిదునగుమోము • నరయుటెపుడో?

మదచుత్తిమాతింగ • మందయానముడిందు

పాచునినడకల • భాగింతియెపుడో ?

చిలుక పల్కులగేలి • సేయఁజాలినముద్దు

పలుకులాలించెను • భాగ్యమెపుడో ?

తేదినీసరళితి • కాదనిపించునీ

దేహసౌఖ్యముజెంది • దివరుటెపుడో?

వాలుఁగన్నులనోయగ • జాలుఁజూచి

మమతపైఁగిప్పదిరికిరి • మంచిమాట

లాడిమెప్పించినయండ • నలరుటెపుడో ?

కాంతి! మనచింతిలనుపీడి • గలుగుటెపుడో ?

ఇంతిటనైన రావణుని బరమాద్భి నీ చెర విడిపంపఁగలనో ? లేదో ? జయాప
జయఁజాల నిర్మయింప నాకింకను సాధ్యముగాకున్నది. సాక్షి ! ఆ మొగటు
గక్కునునిబారికొడిక్కి నీవెంత యడలుచుంటివో ? నీవెంత పరితపించుచుంటివో ?
నీబాధల దీర్చిపుచ్చుటకు నాకింకెంతకాలము పట్టునో ? ఈ దానవుని నైద
ము లొకప్పుడుండినటు లొకప్పుడుండుట లేదు. ఈ రావణుఁడు నేడు యుద్ధ
విముఖుడై పలాయన మంత్రముఁ బరించుటచేత నా కేమియుఁ దోచక నామ
నము పొడగనక్రియఁ బాల్చుచున్నది. అతఁడెట్లు పోవుటకుఁ గారణము తనకింక
జయము చేకూరదని నిశ్చయించి నీపైఁగల మోహమును వదిలి నిన్ను నా జతఁ
గూర్చి తనప్రాణాబలం దక్కించుకొనుటకో - లేక నీ కతనఁబూరి తనవంశము
నిర్వంశ మైనదను నీర్వ్యచే దననావెట్టులయిన నిశ్చయంబనియెంచి నిన్నెలమని
యండనియవలెననుచు నెంచి నిన్నంత మొందించి తాను రణముఖుఁబున మడియు
టకో యై యుండవలయు. వేదవేదాంగ పారంగతుడై—నవవ్యాకరణ వేత్తఁడు

తొక్క భాగములు — శివభక్తి తత్వము — కీర్తిప్రసాదముల రాజ్యములు
 దేశాధీశున కవసానమందైన బాహ్యతాపము కలిగి నిన్ను నాయుండి జేర్చు
 సూపింపవచ్చును గాని నా గ్రహచారవశంబున నానికట్టిబుద్ధి పుట్టుననుటకు వీలు
 లేదు. కాదు నీ కేసయో నవకారముజేయ నూహించియే పోయినాడనుట
 నిశ్చయము. అయ్యో ప్రేటుదిన్న కొదమసింగంబు వైవడి సర్వభూషణమును
 గావించుకొని గాండు గాండ్రును క్రూరకర్ముడు కఠినచిత్తుడు. గాపా
 త్మును నీ కేమవకారము నేయునో? ఈ చాడుచెవులీనాడే పాపపు వార్త
 విననున్నవో? వైవమా! నా సంతాపమున కేనాటికయిన మేరగలుగునని
 యెంచియుంటినిగాని యిట్లుగనని యొక్కనాడును దలంపవైతి హా! సీతా!
 లోకద్రవ్యభాత! నీ పూతచారిత్రమును నే మరువగలనా? అయ్యో! ఈ
 నిర్భాగ్యపు రామనకింతయే ప్రాప్తమా? నిన్ను నిష్కారముగ నడవలకుం
 గొనివచ్చి కష్టములపాలు గావించితి నని నావై గినిసి నాజంటల గూడనొల్లక
 యుంటివా? అయ్యో! నీ వియోగము నేనెట్లుపైరితు? ఈ మోహమున
 యెటుల దాటుకొందు? ఈ దుఃఖపార్థి నేనెటుల నీదు? పూర్ణిమచంద్రుని
 ధిక్కరించు నీ మోమెప్పుడుగాంతు? లేదు లేదు! అడియాస నొందుచుగాని
 నాకట్టిభాగ్యము లభింపదు. నేటితో నీకు నాకు సరియైనట్లు యెలుపుచూ నా
 మగి ధైర్యము నన్ను బాసి యెందో పరుగిడుచున్నది. శహవాష్! ధైర్యలక్ష్మీ!
 ఈ వ్యర్థపు రాముని నాశ్రయించుకొనియున్న నీకు నవకీర్తియేసుమీ! ఇంక
 నీదారిని నీవు నాచుకొమ్ము, సీతవై ప్రేమయా! నన్ను బాసి వేవేగ వెడలుము
 మోహమా! స్త్రీలాంతరములకుఁబొమ్ము! తాపమా! నీయచ్చవచ్చినట్లు సంచ
 రింపుము. హా గగనలక్ష్మీ! తటాలునవచ్చి నావైబుడుము. భూ దేవీ! నీకన్న
 కాన్నును గడగండ్లముంచుచుంటిని నావై నీర్ష్యచే నావై గోపగించి నన్ను
 మాయమునీయ శంకింతువేమో! నీ పట్టిని నీదాపునకుఁ జేర్చుకొనుచుంటివి
 గాన నీవయిన నాయందు దియఁబూని మా దాంపత్యమును నెడఁబాపక
 నన్నుగూడా నీలోనికెఁ జేర్చుకొనుము. అయ్యో! మోహము. తాపము
 దుఃఖము—భ్రాంతి! రావణా! ఎంతజేసితివి?—హా సీతా!—సీతా—సీతా
 సీ—తా—(అనిమూర్ఛిల్లుచున్నాడు)

హను—అహా! రామచంద్రునకు సీతాదేవివైగలప్రేమ మగ్గలముగదా! ఒక్క
 రామచంద్రున కేయననేల? లోకంబున నెల్లవారికిఁబ్రయోగంతా వియోగము
 దుస్సహమైనదే.

చ॥ తలఁపగ నీదుయోచనల • ధైర్యముఁ జిక్కఁగఁ బట్టినీదు న్నాన్య
కుంత నశింపనీదు ముఖ • కోర్కలఁగోరఁగ నీదుయెందుఁ గాఁ
గల పనులందుమార్గమును • గెప్పజేసీయదుప్రాణమందావా
శిలవహింప నీయదాని • జాంగన మోరవియోగమక్కటా ॥

(పరికించిచూచి) ఈ మహానుభావులిద్దఱు దీర్ఘులదా! పరవశులై యున్నట్లు
న్నది. (విస్మయముతో) ఏమీ! కాలమహిమ ? ఆశ్రయత్నముగ నానోటనెట్టి
యమంగళ వాక్యములు వెలువడినవి. రామచందా! అమంగళము ప్రతిపాత
మగుగాక ! ప్రతిపాతిమగుగాక ! గాఢనిద్రావశులనుటకుమారు దీర్ఘనిద్రావశు
లనుమాటలో నేదియో వికృతార్థము స్ఫురింపనయ్యె. ఏమికిడు ముందు రా
మన్ననో తెలియరాదు.

చ॥ రణమునుబొసిపోయెగద • రాక్షసనాథుఁడు కారణంబులే

ఁనుజనువాఁడుకాడ, యది • గాక సుసర్వముగూలిపోవుటక

వనటగృశింపుచుక దినదు • న్నాప్తికినోడిజయూభిలాషియై

మనమున నెట్టిమోసమున • మానవనాథు నెదుర్చునుండెనో ?

(అలోచించి) రాక్షసుఁడెట్టి కపట యూహలనింకనుజేయఁ దల పెట్టునా ? నా
దెచ్చిఁ చవిచూచినవాఁడు నేనిందుండుటెఱింగియు మాయలవలనఁ ద్రయోజ
నము లేదని తలంపడా ? కానిమ్ము నానిజాడలనరయుటకు విభీషణుఁడేగి
యుండెగదా ! మఱినమును మాల్గన్యము చేతనే జక్కఁబరుచురీతి మాయా
గణ ప్రధానుల మోస మెఱుంగుటకు మాయలమరియేతగను. ఈ విభీషణుం
డును దనుజుల సంభవుండగుట దనుజుల కృత్యములు సర్వము వీనికి శతద
మగునట్టితరులకుఁ దెలియవు. విభీషణుఁడు వచ్చుదాక నేనప్రమత్తుడనై
జాగరూకత నీ మహానుభావులఁగాపాడుచుండెద. (అరికించి) ఆకగుఁచుప్పడ
వనవచ్చుచున్నది. విభీషణుఁడు వచ్చుచుండెనేమో ?

ప్రవేశము: — విభీషణుఁడు.

విభీషణా ! వచ్చితివా ? యుదంతమేమి ?

విభీ—అంజనేయా ! ఏమనిజెప్పుదును. మాయన్నయగు రాక్షసుఁడు సర్వనాశ
సముఁ గావించుకొని “నా”యనువారు లేకుండ భిన్నుడై తనమేనమామ

యు పాతాళలంకేశ్వరుడును శౌర్యాన్వితుడును మాయాగుణప్రధానుడును
నగు మైరావణిపాదములపైఁబడి రామలక్ష్మణులఁగూర్చి తనకు విజయము
చేకూర్చుమని ప్రార్థింపఁవాడును సమ్మతించి నీరేయి రామలక్ష్మణుల నెట్లు
లేని గొనిపోయి యుదయమునఁబాతాళలంకలోఁ గాళికాదేవికి బలినిత్తునని
శపథమొనరించి పోయెనట. ఏమి నేతుము భవనతనయా !

ఉ॥ రక్కసులెల్లరఁ దునిమె • రామవిభుండు జయంబువేగఁజేఁ

జిక్కునటంచు సంతసముఁ • జెందుచునుండఁగ నేడుఘోరమా

చిక్కుతిట్టస్థమామె ; నెట్లు • నేతుము క్రూరతివచ్చువాడు బల్

టక్కిరి ; దిక్కుదోచదక • టూ ! మనయత్నిచులన్ని గూలెగా ॥

అంజ—భీషణా ! ఇంతమాత్రమునకే భీతిల్లనగునా? ఇట్టి దనువాధములెంద
ఁబెందఱు హరిముకారదు. ఇంద్రియము కుంభకర్ణుఁడాదిగాఁగల ననుజవీరుల
కంటె నీతఁడు ఘనుఁడగునా? ఘనుడేయగుగాక! వానిఘనత్వము మనముందర
సాగివచ్చునా ?

సీ॥ వాలంబు చేబట్టు • పట్టిచుట్టఁజుట్టి

గగనభాగంబున • కెగరవైతు

నలుకూపమునుదాల్చి • యసురు నోటనుజొచ్చి

పొట్టచిరిచుకవచ్చి • యట్టెనిలుతు

బాహుబలస్ఫూర్తిబట్టి • దానవవీరు

గిక్కురుమనకుండ • నొక్కవైతు

నంతరిక్షముకేగి • యసురుపైననుదూకి

దలనీయఁబట్టి • ఘోరఁజేతు

పీసెగ్రులద్దుచేతను • విందుజేతు

సిగ్గువచ్చెడిరీతినిఁ • జెండివైతు

చిత్రవధఁజేతు దేహంబుఁ • జిల్పివైతు

మోడుగావెంతు జలధిలో • ముంచివైతు ।

విభీ—పవనతనయా ! నీవుచెప్పవిధంబు ముఖాముఖిని నిలువంబడి జయాపజయంబుల నిర్వయించుకొనఁజూచు వీరపురుషుల విషయమగు సన్నాహములు. మైరావణుడన్న రణాభిలాషియై వచ్చుచాఁడుగాఁ. రాత్రియందు నిద్రాశక్తులగు రామ లక్ష్మణుల మాయోపాయంబున మోసగించి తనకార్యసాఫల్యము నొనరించుకొను సుద్దేశముతో నున్నవాఁడు. అందు మైరావణుడు సామాన్యఁడు గాఁడు.

ఉ॥ మాయలఁ జేయమేటి ; విను • మానుయి రావణసాహిత్యకే
చాయను గానిరాడు ; బల • శాలి శత్రుండు నఖండమోసముకొ
జేయఁగిల్లి ధీరుడు, ప్ర • సిద్ధక్రియా శరత్రుఁడెంతయో
ఆయసమానకృత్యముల • నక్కట తెప్పకొనింగరాదుగా !

అంజ—వివసేనాదు ! తాటిచెట్టెక్కువాని తలఁదన్నవాఁడుండకపోవునా ?

గీ॥ కిపట సారంగముగవచ్చి • కాంక్ష బెంచి

మోసమునరాము బహదూరి • మునకుఁగొంచు

గోనుమాలీచుండకట్లా • పాలియలేచె

కటలేరింబగు శ్రీరామ • బాణశక్తి ॥

రాక్షసుల మాయలు పిటికి దేవతలకడఁ బనిసేయునేమోగాని మనపద్ధతి పనికిరావు. ఇంతయేల ? దానికిఁ తెగు యుపాయమున్న నెఱింగింపుము ఆ మాన్యమున పుర్రించెదము.

విభీ—మహాత్మా ! నాకేమియుఁ బొడగట్టకున్నది. రామలక్ష్మణులూ నిద్రించుచుండిరి. తామనిపఁచిగిన తరుణముగాదు. మాయలమారి దానవుఁ డెప్పుడేమియొనర్చునో ? ఓ సుగ్రీవాంగదిజాంబవంతాదివనచరయోధులారా ! గండిరండి. గొప్పయత్నమును ఘట్టిమన్నది.

కపురు—(కోలాహలముఁగాంచుచుఁ బ్రవేశించుచున్నారు)

విభీ—అయ్యలారా ! ఇదేటి కోలాహలము. శ్రీరామ లక్ష్మణులు నిద్రించుచున్నారు. వారికి నిద్రాభంగముగాకుండ వచ్చి కార్యసాధన మలోచింపుడు.

సుగ్రీ—విభీషణా ! ఏమియంజడి ?

జాంబ—మతేమియు పట్రియములేరుగదా ?

అంగ—మహర్షి! రామాజ్ఞయైనవా ?

పీఠీ—అందరపడకుడు. మైరావణుండను మాయరక్కనుడు రామ లక్ష్మణుల
నేటిరాత్రిగొని చని పాతాళలోకలోపఁగాలికాదేమికి బలి యివ్వనున్నాడు.
నిద్రాభరితులగు రామలక్ష్మణుల వానిబారిఁబడకుండ నేటిరేయి రక్షింపవలయు
సుగ్రీ—నాకేమి యుపాయము చోపకున్నది. రామలక్ష్మణులలేపి యీ యుదంత
మెఱింగింపమా!

అంగ—అది యుక్తముగాదు. ఇందరిముండి యీ స్వల్పకార్యమునకై వారినిద్రను
భంగపరుపవలెనా?

సుగ్రీ—అనియు సమంజసముగాదు. విన పీఠీషణా ! కార్యసాధనకు మారుతియే
మేటి. నేను నామమాత్రిమున రాజునై యుంటిని. గాని నాకక్తి నేతివీరకాయ.

జాంబ—సుగ్రీవుఁడు నిజముఁబల్కినాఁడు.

అంజ—వానివీరులారా మీఅందరెకగీర్వముగా నన్నే బెద్దఁజేయుచుంటిరి మీ
యందరికంటె నేనుఘనుఁడనుగాను ఎత్తైన నాకప్పుడొక యుపముతోను
చున్నది. అందుకుమించిన సదుపాయము నేరుండఁబోదు. మీకును సమ్మతం
బనియే తలంతు. ఏమన్న నేను వాలమునుఁ బెంచి పాతాళలోకము మనా
దిగా గగనభాగం బంటుఁబట్టల చక్కనిగోడ నిర్మించి మధ్య రామలక్ష్మణుల
నునిచి నేను వాకిటఁగావలయుండెద. మీరునుఁ దగులీతి గోడమట్టు భద్రమైన
పవారా చేయుచుండుడు.

అంగు— అగ్నే. అగ్నే. మంచియోచన. మంచియోచన. సరే. రండు.

(అంగు నిష్క్రమించుచున్నాడు)

శ్రీ రస్తు .

శ్రీ

హనుమద్విజయము

తృతీయాంకము .

లంకాపురలోని బయలు.

ప్రవేశము: — ఘటికుడు, శుచిర్ముఖుడు.

ఘటికు — ఓయీ! శుచిర్ముఖా! మర్యాద నిలుపుకొనుటకై మైరంజనమహారాజు గారిముందు రామలక్ష్మణులఁ బట్టితెచ్చునని పయనమై వచ్చితినిగాని నాటిలంకా పురీ విలాసమును దలంచి నేటివికారమునుఁగాంచినంత నె నాయుత్సాహముం తయు నీటఁగలసి నాధర్మసాహసము లారడివోప నాకేదియోతెలియఁగాని మనోవేదన కలగుచున్నది.

శుచి—ఘటికా! అఘటనాఘటన సమర్థుడవగునీవే యిట్లు సమయమునకు భీతిల్లి బేలవగుచున్నావేమోయీ! ఇందాకటికి పారుషము తాఁగములో మెక్కోయిన కాఁగమేమైయుండును.

ఘటికు — వేఱుకారణమేమిగలదు? ఎందుఁజూచిన నిసుకఁజల్లిన రాలకుండునట్లు పీరాధి పీరులగు రక్కస చమూపతులచే నిండియుండు లంకాపురిని నేఁడొక్క మగపురుగు కలికమునఁజైనఁ గానరాని స్థితిలోనుండఁగదా! ఏయింటఁజూచిన నేడ్వలు మింటినంటెడునట్ల పృతిధ్వనులీనుమిండె. అట్టిబలాధ్యులే జయముఁ గాంచు శ్రీం మచింద్రుని సాధించలేకపోయిన నికమనమా మానవుల మోస గించఁగలమా?

శుచి— ఘటికా! కాలానుసరణముగ నొక్కొక్కదానికొక్కొక్క విధవిధానము చొప్పునఁగలుగు మార్పునకుభీతిల్లి తులమున కపయశంకలుగదాఁక బ్రవర్తిల్లు చున్నా?

ఘటికు — అపయశంబని కండ్లకగవడుగోతిలోఁ బడుటకెవ్వఁచ్చగింతురు? బ్రతికి యుండిన బలుగుకూర్చునైనఁదిని సుఖములఁ బడయవచ్చునను సామెత నెఱుంగవే? లంకాపట్టణముదుస్థితఁగాంచినంతనే నీవేమనిన నొప్పుకొందునుగాని నాకులెదరు గదరుచునే యున్నది

శుచి — ఎవ్వరో యుపాయములేని పందలు మూఢబుద్ధి నారాము నెదుర్కొని అపాయమునుఁ బొందినారన్న మాత్రమున మాయాగుణ వికారదుండగు మైరావణుని యనుచరులమై మాయ మర్మ మంత్ర తంత్రంబులకు బ్రహ్మకాయలమై యుండి మనమామనుజుల నెదుర్కొన వెనుకాడ నరనసుగునా? వారు మన మాయలఁగనుఁ గొన శక్తులగుదురా? ఏమి నీ వెట్టితనము?

ఘటికు — నానివెట్టితనముగాదు. నిజము నీకింను తెలియదాయె! మేఘనాధుని కంటె మనమెక్కుడు వారమా! అట్టివారలే హతులైయుండ మనలెక్కయేమి? అబ్బా! ఆరాముని బలమెట్టిదోగురుతింప బ్రహ్మకైన శక్తియుగాదని తోచుచున్నది.

శుచి — చేతఁగానివాఁడవు చేతగాఁటఁబారుకొనక నీ పిఱికిమందితరులకుఁగూడ నేల ప్రయోగించెదవు? నరుల—వానరుల—మేటిమగలని సిగ్గుపడచి నా మ్రోలనేల నిర్భయముగా వాగెదవు.

ఘటికు — ఎవఁపిచ్చి వారికానందుమహాత్ము నీ భ్రమ నిన్ను పీడకుండుటఁజేసి ధీరత మూప నింకను ముందఁగు వేయుచుండువాని నిబమెఱిగిగాదు. అనరుల సామ్రాజ్యుని చెప్పనోపదు. ముందేతి కలకణమున కన్దమేఱికునట్లు నారి వైదములఁ గనులారిఁ జూచుచుండియు గురభీమాన చేతస్కండ్లవై పైకి లేనిధర్మ మాల చెచ్చిపెట్టుకొని మాటలాడిన నొప్పుకొందునా! ఎంతవారుగాకున్న—వారి బల సాహస ప్రభావము లెట్టిది గాకున్న— గ్రలాసమునే యెత్తిన దశకంసుడే భీతిల్లి మనమహారాజు సాయము పేక్షించునా?

శుచి — ఓ! పిఱికిపందా! పరులసాయ మపేక్షించుట బలసాహసములులేకగాదు వైరి శూరత్వ ధీరత్వములకు జంకిగాదు. ఎంతటి వీరాధిపీరునైన న్యవిషయము లో నొక్కొక్కసారి బుద్ధి పెడతలఁబట్టుచు నూసాలు తోచకుండుటఁ బరుల సాయము పేక్షింతురు.

ఘటికు — అగుఁగాక! ఇంతకు నీయలజడి మనకెందులకు? మనము చచ్చునదిగాని మనకేమయిన వచ్చునదియో! దురైక మనమేల ప్రాణములకై చెచ్చుకొనవలయు

అదిగాక నేనింటికడ పయనమగునపుడు పాపిష్టురాలు మాయింటిది పునుక్కున దుమ్మె. నేనది లత్యపెట్టక బ్రతికిన తుమ్ము—బజారి తుమ్ము—పాటికిరావని యెంచుకొనుచు గుమ్ముములోనికి వచ్చునరికి నల్లనిపిల్లి యెదురయ్యె. నేనద్దానిని గూడ పాటినేయక మఱిరెండడుగులు వేతునుగదా యెక్కడినుండియో గుడ్లగూబ వచ్చి నానెత్తిపైదెన్నె. ఆ యపశకునముల కమగుణముగా నీ లంకాపట్టణము యొక్కయు రావణునియొక్కయు స్థితినిజూచిన నామది బెదరు గదురుచునే యున్నది.

శుచి—అదది చూడవలసిన శకునముల మిగనాడు. చాచుకొనవచ్చునటోయి ! అంతగా కర్తవ్యమున నేదైనముప్పు సంభవించిన వీరపురుషులెంతమైనా దేయగుట సంతసింపనగు. కాక వెనుకంబవేసి చనిపోవైనా రావణునిచేతిలోఁగలనా? ఘటి.—(స్వగ) ఈ ముండకొడుకెట్లుల నన్ను వదలడు. అబ్బా ! ముందు, ఆతొలదు నా పెండ్లామున కెవ్వక్కడ నే ? ఇప్పుడు వీరియసరింపకఁబోతినా మైరావణు నితోఁ జెప్పినఁజెప్పు కపటుడితడు. భాగిమ్ము. ఎట్లును ధౌర్యం బవలంభింపకఁ తప్పదు. (ప్రకా) మిత్రమా ! నీయంతుఁడీయవలెనని యంటినిగాని చాకేటి భయము ? ఆ నరుఁడు మనమాయోపాయముల నెఱుంగఁజాలఁడని నేనెఱుం గినా ? అందు నాకంటె నీ వెక్కువ మంత్రవాదివి. నా మాయకు నీ మంత్ర ములు సానుభూతములైయుండ మనకుఁజేయరాని దేమియుండును. ఇంక మాటలు చాఁగించి ముందుకాఁగలకార్యమేదియో విచారింపుము. ఆ కనఁబడుచోట నే శ్రీరాముల శిబిఁములుండినట్లు తోచుచున్నది. అందుబోయి విచారింపుకొండము రమ్ము.

(విష్కరిమించుచున్నాడు)

ఇది విష్కరింభవం—

హనుమంతుడు నిర్మించిన కోటలో శ్రీరాములక్కణుల నుంచి
చుట్టు కవీసేనలు పహరాయిచ్చుచుండ ద్వారమువద్ద
హనుమంతుడు కావలియుండి ప్రవేశింతుచున్నారు.

సుగ్రీ—హనుమంతా ! ధీమండా ! నీ శక్తి కడుక్లాఘాపాత్రము సుమీ !

చ॥ అరుదయిచూడ పొంపయి మ • హాత్తరశిల్ప కళాప్రశస్త చా
తురమును జూపునట్టిదయి • దుస్సహమై మఱిసాటిలేనిదై

కరుల కి భేద్యమై మిగుల • భద్రమునైయలరారు కోట నీ
నిరుకుమశక్తిచే నిచట • నిల్పితవంతెనా చోద్యమానటుల్

అసమాన మహద్భుత శక్తిసామర్థ్యపరుండవు నీవుండబట్టియే యకించనులగు
యీ కిపుల కింతటి యశంబు గలుగ శ్రీరామచంద్రుని పాదారవిందంబులఁ
గొలుపు నవకాళం బేర్పడె. లేకున్న మేమేడ ? ఈ మహానుభావుని యండ
సంచరించుకేడ ?

హను—వావర నాయకా ! ఇదియంతయుఁ దమ యాశీర్వాద ఫలమేగాని నాశక్తి
గాదు. నా యందలి వాత్సల్యంబున మీ యందతిశక్తిని నాపైనిడి నన్నొక్క
పెద్దచేయుటచేత నెనును ధగుదునని తలనెత్తఁగలిగితిని.

సుగ్రీ— అటు గాదు. చూడము.

నీ॥ ఆనాఁడు నాకయి • యర్థించికృపతోడ

నినకులు చెల్పిజే • యించినావు

శతయోజ నంబైన • సగ్రంబువడిదాటి

సీతవార్తలరాముఁ • జేప్పినావు

శ్రీరాము చెంతకుఁ • శోచివిభీషణు

గాంచి వానికిభయమి • ప్పించినావు

మందులచే మూర్ఖుఁ • జెందినసామిత్రిఁ

బ్రాణంబులిచ్చి కా • పడినావు

హేమలోకంబులందును • జోడులేని

వాలమునఁ గోటస్మజుంచి • నసుమతీశు

భక్తిఁగాపాడఁగలిగిన • యుక్తిఁజూపి

కిపుల మర్యాదెలుపఁగా • గడిగినావు?

జేనిక్తఁ బేరునాదియుఁ గార్యనిర్వాహకత్వమంతయు నీదియునై యున్నది.
నీవొక్కొంత యేమనిన మాబలము లన్నియు వ్యర్థములగుచుండుట మాకుఁ దెలి
యదా ?

హను— కిష్కింధాపురాధీశ్వరా ! మీ నిర్మల హృదయ ఫలితమే నా యశస్కా
రణమైనది. నిజముగా నెనకించనుండ. నిమిత్తమాత్రుండ.

సీ॥ నీగణసంపత్తి • యేగూచ్చెక్కిరాము,

పాదారవింద సా • పాదనంబు

కపిసేన పోతాహ • కారణంబునగాదె,

దాటగల్గుటవార్ధి • వాటముగను

అలపిభీషణునిర్మి • లాంతర్యబుద్ధియే,

రఘురామునేవిత • సుఖమునిచ్చె

అసుశేషణుడుమార్గ • మధ్ధిజెప్పకయున్న

సౌమిశ్రీఁగాపాడ • సంభవంబె

అన్నిటికిని మీదుకరుణ నా • కమరియుంటఁ

బైవశ్రీరాముదయనాకుఁ • బ్రాప్తమగుచు

నాకుఁదోడ్పాటచేత నీ • నాటికిటుల

గార్వనిర్వాహకపుభౌగ్య • గరిమఁగంటి॥

ఏది యెట్లున్న నిది యొకరినొకరు పొగడుకొనుచు నుల్లసపడఁసమయముకాదు. నేటి విభీషణునిమాటల విని యుంటిరిగదా ! అందుకు నెట్టి యేర్పాటు లాన ఁచితివి. నేనిందుండి కదలుట కేమాత్రమకాశములేదు భారమంతయు మీపై బడినది.

సుగ్రీ—అంతయుఁ గను శ్రద్ధతో నేర్పాటొనరించియుంచితిని. సుశేషణ, సూత్రు, వీరభాహు సుభాహులను కొంతకొంత నై న్యములతో సుశేషణుని దక్షణపు వైపునను, వీరభాహు సుత్రమునను, భూమునిఁ దూర్పుదిశను, సుభాహువునుఁ బడమటి పార్శ్వముననుఁ గావలిఁగాయ నియమించి వారలపై నప్పడప్పడంగన జాంబవంత గవయగవాతు గంధమాదినాదుల నొక్కొక్కఁనొక్కొక్కయర్థయా మముచొప్పున పహరా చెలాయించు నేర్పాటొనరించి వారలందఱిని హెచ్చరింప నేను పరిబ్రానుకొని మాయరావణుని చర్యల నెప్పుడొకప్పటికి మనకెఱింగించుటకు విభీషణుని నియమించితిని.

హను—నుంచిది. ఇప్పుడీ దెసకు మీరేల వచ్చితిరి ?

సుగ్రీ—అందందు నడయాడఁచుఁ గపిమూకల హెచ్చరింపుచు నిపుడీ దెస నీ యు ద్యమమెల్లులగవచ్చితి.

హను—సరసమాయె. సుగ్రీవ సాగ్యభామా ! నేను యిక్కడనుండి కదలుటకు వీలు లేదనియు సర్వభారము నీవైబడినదియు చెండవసారి హెచ్చరింపుచున్నాను. ఈరాత్రియెట్లు సమర్థించుకొందునో! బహుజాగరూకుడవై సంచరింపవలయు దానవులేమ. చూపులు. అందు మైరావఃబండు మఱి పేరుబడినవాడట !

తెఱలో—ఓహో ! కవులారా ! హెచ్చరిక. హెచ్చరిక. శ్రీరామచంద్రుని కార్యమనుకూమున మీ తనువులబవిత్రములుగఁ జేసుకొనుడు.

ఉ॥ దుర్భరిమైన రాత్రియిది • తోకనుద్రొక్కిన త్రాచురీతిగా
నార్భటవృత్తి దానవుల • హర్షిశముఖ రఘురామఁబట్టఁగా
దుర్భినునుంట నేకరిశి • ద్రోహమొనర్తురా ? మీరల్లెరుగ
నిర్భయావృత్తి రక్కసుల • నేర్పు గనుంగొను డప్రమత్తులై !

సుగ్రీ— అంగబుడు కవుల హెచ్చరించుచు దినవిధాయక శృత్యము నేమరక మన దెసకే వచ్చుచున్నాడు.

ప్రవేశము:— అంగదుఁడు.

అంగ— మీరేఖరులారా! మీరెద్దరిచ్చటనుంటిరా! ఐన నేనీ దెసరానవసరిములేదు. మఱియొక చూరాదిక్కుకెగి కవుల హెచ్చరించినట్లే.

సుగ్రీ— కుత్సా! నీస్వామికార్యనిర్వాహకత్వమంతయు జ్ఞాఘనీయము. నీయట్టి వానికి నేవేటుగఁ జెప్పవసరములేదు గాని యైన యొకింతఁజెప్పనుంటి. ఏమంటి వా! వానరులు కదాచపలస్యభావులు. వారు మన నేటియాపత్తునుఁ బూర్ణముగా నెఱిగియుండరు. నేటిరావణునిపలాయనమునువిని మనడయమున కుహ్నింగి త బ్బిబ్బులగుచు ముందుకార్యమును మించి పశ్చిమంతులేమోయని సందియమగు చున్నది. ఇంకదానవులచైదములు నీవెఱిగినవేగదా! ఎప్పుడేవిధముగామనలమో సగింతులో యిదమిద్దమని నిరూపించవీలులేదు. సర్వభారము మనపాలబడినది. జాగ్రత్తను తొలంగరాదు. నేటిరాత్రి యెట్లువేగింతుమోయని భీతి వొడము చున్నది. రామలక్ష్మణులు నిద్రించుచున్నారు. వారుమేల్కొనియుండు మనము శ్రమపడవలసిన పనిలేదు. మనమికార్యమును నిర్వహింపఁజాలక వారిని మేల్కొల్పిన మనదాస్యము వారికున్నసేమి? లేకున్న సేమి?

అంగ— తండ్రీ! మీరింత నొక్కచెప్పవలయునా! నాకుమాత్రము తెలియదా! మన

శక్తిని గాంచిన దానల డేవడునూ యీసాంతకు రాసాహసించడు. మైరావణుఁ డెఱుంగకునుకె యత్నించెనేమో? వచ్చినఁ బ్రాణములఁ బాయపలసిన వాడే గదా! వంటయింటికుండే లెందుపోగలదు.

హను:— అంగదా! నిజము. నిజము. శ్రీరామలక్ష్మణులు నిద్రాపరవశులగుట వారిని ద్వికెట్టిభంగముకలుగునో యనుభీతిచేతను, యేదననేమి సంభవించునోయ ను భ్రాంతిచేతను మనప్రయత్నమున మనముండటయవసరమని యింతయత్ని ముఁగాంచినారముగాని నీవనినట్లు ప్రాణములందాశగలవాఁడెవ్వఁడేని మనమిం దుండుటెఱింగి యీ ప్రాంతమునకు స్వప్నమందైన రాయత్నింపడు. ఐననేమో! మనజాగ్రత్తలో మనముండటవిధి. కావున నీవును శ్రద్ధతోఁగవుల హెచ్చరింపు చు నానిష్ఠిత కోటమట్లు సహరాయచ్చుచు నప్పుడప్పుడు సంగతుల నా కెఱింగింపుచుండుము. ఇంకమీరందఱు మీమీపనులకుఁబొండు.

(అంగదసుగ్రీవులు నిష్క్రమించుచున్నారు)

ప్రవేశము:— జనాంతికమున మఱికుండు, శుచిర్ముఖుండు.

ఘటి — శుచిర్ముఖా! చూచితివా! ఎంతలో నెట్టిబలమగుకోటను నిర్మించిరో? చీమ లు, దోమలుగూడ దూరనశక్యందైయున్నది. ఎటులలోనఁబ్రవేశింపవగు? రామ లక్ష్మణుల నెటుల తేనగు?

శుచి— ఘటికా! నీవన్నమాటలు సూటిగనే కాన్పించుచున్నవి. శ్రీరామునిమహి మాతీశయములమోఘములు. ఎంతవాఁడుగాకున్న క్షణములోనింతకోటను నిర్మిం చుకొని గట్టి గాఢుంచుకొనఁగలఁడా! ఓరీ! తొలుతనీతిఁడెట్లకాఢుంచుకొను కారణ మేమైయుండను? మనమైరావణ మహారాజుగారి యుద్ధమమునఁగనిపెట్టినాఁ డాయేమి! ఐన నది యెటుల తెలియఁగలదు? బ్రహ్మభేద్యమగు పాలాశబంక లో మంతనంబునమాటాడుతున్న మాటలు వీనికెటుల చెలియవచ్చె? అంతయుఁ జెరిగిముగానున్నది.

ఘటి— నేఁడెప్పులేదా! మఃమీరాముని జయింపలేమనుట నీకిప్పటికైన స్థిరపడి నదా! మనయత్నములేమియు వీనికిడసాగవు. రామలక్ష్మణులెచ్చటనున్నదిగ నుగొనుటయే దుస్సరముగానున్నప్పుడు నారఁగొనిచని మహారాజున కొప్పగించు టెట్లు? పోనీ! ప్రయత్న మొనరించి వారిబాడల సరయుదమున్న నీప్రాకారము నుదాటి లోనికిగరుగు నుపాయమెద్ది? మొదలు తుదలేక నోక్కోధ భూమ్యాకా శబలనంటియున్నది.

శుచి — ఓరీ! పరికీటకముల పైదములే కనిపెట్టలేకున్న మనదానవపౌరుషమెందు లకో? వినుము. నీవుముక్కున నీయిష్టానుసారముగఁ బెంపవనుద్ధండపుగదా! నీవు పాతాళము వఱకు బడునగు నీ దీగ్భవాఙ్ముచేతఁ ద్రవ్య బారియ నేర్పరచి సందుఁజేసుకొని లోకఁబ్రవేశింపఁబ్రయత్నింపుము. నేను గగనభాగంబున కెగసి దీనియంతయుఁ గనుంగొని యక్కడినుండి నాదంతపటిమచే కొఱిగోడనంతయు క్షణములో బిండిబిండిచేసివైచెద. అప్పుడెటులఁదప్పించుకొఁచురో!

ఘటి — మంచియోచనఁజేసితిని. అట్లేగావంతము. ఈయుపమునలోనఁబ్రవేశించి తిమా రామలక్ష్మణులు మనచేతఁజక్కినవారలే! (అనుచు నాపరీకారము చేయ గడంగు చున్నాడు)

హను — (గోక కదలుట నిరూపించి) నా యత్నములేక నకారణంబుగ నావాలము కదలుటకుఁ గారణమేమియో తెలియదు. విభీషణుఁడు నుడివినటుల దానవులు దీనినిఁభవించుననుకట్టి గట్టియత్నములఁ జేయుచున్నట్లున్నది. గట్టి కాపున్న కపుల నేమరచి నిందువచ్చునవారల ధైర్యముఁ గంతపరకు మెచ్చవచ్చును. కాదు. కాదు. దానవులధైర్యముగాదు. మావారి బుద్ధిమాంద్యమే వారికి ధైర్యమును గల్గించి యుండును. కానిమ్ము. కునీనల శ్రద్ధాభక్తులఁ దదుపరి విచారింపకొన వచ్చును. ఇప్పుడు వచ్చినవారిల భంగపఱచి నావలకుఁ బంపవలయును. (పూర్ణ బలమునఁబోక నడుముచున్నాడు)

ఘటి — (జనాంతికమున) అబ్బబ్బా! ఎంతముణ్ణాకొడుకులురా మానవులు. ఎన్నె న్నో కొటలఁగూర్చిన నాడిగల ముఖము విఱుగఁగొట్టి నాడు. ఈపరాశవము నకనెట్లు వైరింతు? ఇతరుల మెగమెటులఁజూతు? (అలోచించి) శుచిర్యుఖుఁ డేమైన గార్యమును సాధించుకొనివచ్చునేమో? నానికగపడితి నాముందుగ నేనవ్వ ను. వానియుదుంగిం బాగుయవలయు వానికంటికి గుపడక పలాయనమయ్యెద. (అని పరుగిడుచున్నాడు)

శుచి — (ప్రవేశించి జనాంతికముగ) కటకటా! బలగర్వముచే ఘటికునిమాటలఁబా టినేయకఁబడునుగల నా నోటిపండ్లూడఁగొట్టుకొంటిని. నా పాటితరులకుఁజెప్పు కొనుటకుగూడ వీలులేదు. కమ్మనినంజుల్ల నెట్లువములుదు? ఘటికుఁడు కార్యము ను నిర్వహించుకొనివచ్చునేమో? ఎచ్చినాపాటునకు నవ్వకమానదు. వానికిం టికి గుపడకుండఁగాలికిబుద్ధి సెప్పెనగాక! (అని పరుగిడుచున్నాడు)

హను — (స్వగ) రే! దుర్మార్గులారా! మీకుఁదగిన కాస్తీజరిగెనా? బుద్ధిఁదెచ్చుకొ

ని మగల నిదారికి రాకును.

తెలులో—కపులారా!

చ॥ గడపితిరయ్య రాతిరిస • గంబును మీరుపరాకులేకి మీ
రుపగని భక్తి శక్తుల న • యోక్తుల;నింకసగంబురాత్రివే
గడుపవలె సుమా శ్రమత • కార్యనియోగులరొచ్చి యిట్లు
విసువనిశ్రద్ధ దాశరథి • వేసుకఁజెందఁ బరాకు మీ! దీ!

హను— (స్వగత) అక్కటా! కపుల శ్రద్ధాభక్తుల విషయమై నేనన్యధాగలంచితి
వారల దీక్షా పరతంత్రత మెచ్చఁదగినయే. ఇదే! కపుల హెచ్చరింపును సుగ్రీ
రాజేంద్రుఁడిటువన్నుచున్నాఁడు. ఇచ్చటి యుదంతం బాతనికెటుకఁగూచి తగ
శ్రద్ధతోనుండ హెచ్చరించెద.

సుగ్రీ— (పు)వేరింపుచున్నాఁడు)

హను— రాజేంద్రా! యుదంతములేమి? దానపులచెదములెట్లున్న?

సుగ్రీ— ఇంతవఱకెట్టి విశేషములులేవు.

హను— ఔరా! మీరెంత పారబడితిరి ననుకుతెల్పెద.

ఉ॥ రావణనాజ్ఞచే గుటిల • రాక్షసులిద్దగువచ్చి లోనికీ
బోవఁదలంచి శక్తి మెయి • బూర్ణప్రయత్నముఁ జేసి వాఁము
గావలెనగుచు వేగదుప • గానది నేను గ్రహించి యశుబా
గావగఁజెందబల్కిమయి • గట్టిగనొక్కితి వోద్యమొందఁగా!

తత్ఫలితము వారసుభవిం చియేదెసఁబోయిరో వాగలయుదంతము తరువాతఁ
దెలియరాదయ్యె. కావున దనుజులమాయలు కడుచిత్రములనుట యిప్పటికైనస్ప
ష్టమయ్యెగదా! మీరుఁబరాకులేక శ్రద్ధతో నుంటిరిగదాయని నేనుకొంచుమే
మరియున్నచోఁ గష్టముసంభవించియుండునుగదా! మనమెంత జాగ్రత్తతోనుం
డినను మనకెవరికేదెలియకుండ దుష్టకార్యాశక్తులు రాక్షసులు గానేవచ్చిరిగదా!
సుగ్రీ— ఎంతవంత! ఎంతవంత! మందబుద్ధులము మేము వారిరాకడను గనిపెట్ట
లేకపోయితిమి. యుష్పేమియు సంభవింపలేదుగదా! మా యజ్ఞానమును పైరిం
పుము.

హను—అయ్యో ! మీదోషమేమియు లేదని నేనెఱుంగనా ! మీరు పొరబడితిరన నోపుదునా ? అనిదనుజాల నాయలు. వానిని గనిపెట్టుట బహుదుస్తరమగుట మఱింత హెచ్చరికతోనుండ వేడుచున్నాడ

సుగ్రీ—వేఱుగఁజెప్పవలయునా ! ఆ దెస కేగి యుదంతంబారసి వచ్చెద. విభీషణుఁ డెక్కడ ?

హను—ఇప్పుడిప్పుడే యిందువచ్చివెల్లినాఁడు. నీవీ దారిఁబోయిన వానిఁగలుగు కొనఁగలవు, పొమ్ము. జాగ్రత్తనుమీ ! ఇదిమిక్కిలి గండ మైనరాతిరి. ఎట్లుసమర్థించుకొందుమో ? ఏపిధి శ్రీరాముని కరుణకుఁబాతులమగుదుమో ?

సుగ్రీ—అలాగే.

(అని నిష్క్రమించును)

(అవనికపశును)

శ్రీ రస్తు

శ్రీ

హనుమద్విజయము.

—

చతుర్థాంకము.

—: పాతాళలంకలోనియ్యుద్వాసవప్రదేశము.:—

కృవేశము:— దక్షిణముఖమున విహారము.

మహా— (స్వగ) ఆకటా ! లంకాధీశ్వరుడగు దశకంఠుని కార్యములొక్కటియు నాకుసరిపడనివగుటచే నెప్పటి కప్పటికి గుండెకుదురుపాటు చిక్కన స్వైశ్చర్యము లనుభవించదగినస్థితి లభించినను స్వస్థతగా ననుభవించుప్రాప్తలేకుండుటచే గజ్జముమీద గలమాన్యులు లాఠిగించుటకుంటే నేదిగులులేక స్వస్థతతో గంజిపూడైననదిని బ్రతుకుట భాగ్యంబనిచెప్ప పెద్దల నీతివచనంబులు జిప్పికిరాగా “బ్రతుకుజీవుడా” యని నా దుష్టపురి కొలుపుబాలించుకొని యీ పాతాళ లంకేశ్వరుండగు మైరావణునిపంచకుజేరినాతనిప్రాపునఁ బడని కృమకృమంబుగ నా బాధి కుశలతచేతను వాగ్నిపుణత్యముచేతను నీ మహారాజున కాంతరంగికుండవై—వేడుక చెలికాండవై— ముఖ్య సచివుండవై కొంతకాలంబు నుండి నుఖముగా నేదిగులులేక జీవించగలిగితినని సంతసించుచుంటినిగాని నా భాగ్యము దౌర్భాగ్యమైనకతన నినుపగజ్జలతల్లి నా కంటెముందుగఁ గిట్టుచెప్పలఁ దొడుగుకొని తందనాలాడుచు ముందు నాకుదారిఁజూపుచుఁ బరుగులేడుచుండ స్వర్గమునఁ జేసినను కడియారులు దప్పలేదనినట్లు నేనెక్కడికేగిన నక్కడనాకు కిగలుకూడేయగుచున్నదిగాని సౌఖ్యము గనఁబడదాయె. ఔరా ! ఆంధ్రుని జన్మకాలమహిమ యెట్టిదోగాని తాండేయు కార్యములందన్నిటఁ దనకపజయమే కలుగుచున్నను సిగ్గువిడిచి మొండియై వరగర్వంబునఁ గన్నుఁగానక నెప్పటి కప్పటికేయో సంతకల్పించుకొనివచ్చి తన కర్మంబును దనతో బోసీయకుండఁ బరులపైకిఁగూడ బయ్యెగాముజేసి పీరావేసులఁజేయుచుండును. అలనాడు

హింసావాక్యముబద్ధుడై నీతాపహానికార్యమునకుం గడంగునాడే తగదని
 పిన్నుఁచితినిగాని నా మాట సరకు నేయకబోయి వెంగలితనంబున నా యంగ
 నామణిని దొంగిలించుకొనివచ్చి తుదకింతభంగపాటునుబొందినది చాలక నింక
 నారాముని సాధింప నేమేమియో దొంగమాగ్ధములలోచించుట దైత్యాధముని
 గర్వమందునా ? వెట్టియందునా ? కాలకర్మమందునా ? కాక వానినొసటి
 వ్రాతఁబడునా ? ఏదైననా వేమిగాని యినుముఁగూడినయన్నికి సమ్మెటవ్రేటు
 లమరినట్లారావణుని కతంబూ మైరావణునకునుఁ దన్మాత్రులంబున న్నాకునుఁగూడ
 ముప్పు సంభవించునట్లున్నది. మంతనంబునం బిలుపించుకొని యా రావణుండేమి
 కల్గబోయి యేడుపులేడ్చెనో—యేమి మందులు నూరిపోకెనో—ఆమందులప్రభావం
 బీ మైరావణుని తలనాటి యీ కానికార్యమునకు గడంగినాడు. ఇప్పటికైన
 నీ మైరావణుఁడూరుకున్న బాగుండు. అయ్యో! నీలవూరుకొనును. లంకనుబుట్టిన
 వారు రాక్షసులు గాక దేవతలగదురా ? కుమ్మరివాని ఆవమునఁగండ బొచ్చె
 లు గాక యిత్రుడి ముక్కలుదొఱకునా ? దనుజకులంబున బుట్టినప్రతివానికిని
 కామరూపులమనియు—బలదర్శి పేతులమనియు—మాయా మంత్రీ తంత్రీ పితా
 కులమనియు గర్వంబు రోమ రోమంబున నిండి నివిడీకృతమైయున్నది. అందీ
 మైరావణుఁడూమెట్టిమొదటివాఁడు. బాహు విలాధ్యుఁడగుట నిజమే. యుక్తి
 పరుఁడగుట యద్భుతమే—కార్యనిపుణుఁడగుట వాస్తవమే—మాయా మంత్రీ
 తంత్రీజ్ఞుఁడగుట సత్యమే—కానికొంచెము యోచనాశూన్యుఁడు. ఉద్వేగులమారి
 వాఁడు—అత్రోపరుఁడు—తన కెంతగోచునో నంతయేగాని హితుల హితమారయు
 వాఁడుగాడు. అయ్యో! నిష్కారణముగా రారాజును దూరనేల ? నేనుమాత్ర
 మట్టివాఁడనుగానా? రాక్షసకులమునకంతకు నది మొదటినుంచియునుండిన మాయ
 తెగులే!—అందీరావణద్యయము వరబల గర్వితులగుటవారలకుఁబట్టుదలయుండుట
 యబ్బరమా! నా భయముకొలఁది నేననుకొనవలసివచ్చినది. భయపడిన నేమి
 లాభము ? అనుకొనిన నేమి ప్రయోజనము ? అక్కటా! ఎదుర్కొనబోవువాఁడు
 సామాన్యుఁడందమా ? కాదు. దనుజకుల సంహరుండగు రామచంద్రుఁడు.
 అట్టివానిచేతిలోఁబడి నేనుగాని మైరావణుఁడుగాని మరలివచ్చుట కలలోనివారై
 యే యగు. కూర్చొనబెట్టి యూరికతేతనములిచ్చుచున్న నెట్టిటోపీలఁబెట్టుక
 నెగిరిపడుచు సాధుల బాధించి పొట్టబోసుకొనుచు రణమునకు రమ్మనిన రాజీనామ
 బెట్టఁజూచు రక్షకభటుల చందంబున నా కిప్పుడీ యుద్యోగము వలదన్న రావ

ఁబండు విశవబోధుడు. ఈ వృత్తాంతముమతంగీ దేవిగారికిఁ దెలిసినో లేదోగాని తెలిసియున్న నింతవఱకురాదు. ఆమె మహాసాధ్వి— యుక్తాయుక్త విచారశక్తి పరమ పతివ్రతయగుట మై గావణాంతామెకు జంతుమృగు. సామాన్యముగా నా తల్లి నలదనినకార్య మెట్టిదయినఁ దెంపరియై చేయ సాహసింపఁడు. అంతగా జేయ నిష్ఠమున్న రహస్యముగా నామె చెవికెక్కునేమోయని పరుల సాయముఁ గాఁగి నొనర్చుచుండు. అప్పుడు మాబోటినారిలకు కొంతకాలిజిక్కు. కావున యీ వృత్తాంతము నాశక్తినించనలేక మతంగి చెవికెక్కుటలుఁజేసితి నా బ్రతుక నగు. ఇప్పుడు మించినదిలేదు. మహారాజు నన్ను పలుపించినకార్య సుతింగి వీలునుఁజేటి చూచుకొందును. దైత్యవర్మిండుద్యావవనమందున్నట్లు నేవకుఁడెఱింగింపె. అచ్చటికిఁగి వానిఁ గలుసుకొనియెద. (పరిక్రమించి) అడుగో! మైరా ఁబండు గోరదగ్గర కాచుకొని కూర్చున్న నక్కలాగున నాకొఱకేగానోలు నిరీక్షించుచు వేదికమీది కూర్చొని యున్నాఁడు. సమీపించవగాక.

(అనుచు సుద్యావవనమన శిలావేదికపైఁగూర్చొనియున్న మైరావణునిసమీపించి)

మహారాజా ! జయము. జయము.

మైరా—మిత్రమా ! వచ్చితివా ? నీ కొఱకై నిరీక్షించుచుంటిని. ఇంతయాలస్య మొనరించితివేల ?

విదూ— ఏమి యాలస్యమో ! వైవమా ! నేఁడు యల్లుబయలు దేరినప్పటినుండియు.

వకేమాదిరి దుశ్శకునంబు లొకదానివెంట నొకటి నాకు గనఁబడఁజొచ్చినవి.

మైరా—నేనకున్నట్లే యైనది.

విదూ—మీరనుకొనకేమి ? దిగులా ! విచారమా ! రాజాధిరాజులుగదా ! అన్నమున్న బండమీదనైనఁ దెట్టుకతిను సామర్థ్యము గలవారు. చావు వచ్చువరకు ఎఱితుకు వారు.

మైరా—మిత్రమా ! నోరుమెదిల్చిన గాలు మెదిల్చిన శకునములు శకునములని బలుకుచుందువే; శకునములననేమి ? అట్లుకనుగొననగ?

విదూ—బల్లపతనము — కాకతీర్వుట గృధ్రమెగురుట — పిల్లి పోబడి—నందిరాకడ—
వెఘన వెడలుట — తుమ్మట — దగ్గుట — యత్యాదుల భేదప్రవర్తనల శుభాశుభము లెఱుంగవగు.

మైరా—ఓయీ ! ఎంతయవివేకము! ఎంతజ్ఞానశూన్యత!

ఉ॥ ఎల్లరకుఁ శుభాశుభము • లేర్పడఁజెప్పెడిబల్లితానెయై
చల్లగగాబులోఁబడిన • చందమునఁ దమచావుతామె యే
వల్లనెఱుంగ నేరువని • పక్షులు నక్కలు కుక్కలాతుడఁ
కొల్లగజానవంతులకు • గూర్చఁగఁగూచుట మంచిచెడ్డల॥

విదూ—బలే. బలే ! రావణరాజా ! నీసగూడ నేటి నవనాగరిపలలో జేరినవాఁడ
వేనే. మిట్టవేదాంబవేత్తవే ? ఏమోయనుకొంటిని. మూఁడుకుండలుపొట్టతూటి
కొరికై పరదేశభాషలపాలఁబడి స్వదేశ స్వమతవేషభాష యాచారదురులై
పురాణపురుషులమైతిమనుచు విష్ణువీగుచుఁ బురాణములయొక్కయు బురాణేతి
సారిములయొక్కయు రహస్యమును గ్రహింప నేరకఁ గిందుమిదగుచుండు
వారలరీతి నీవును మెలంగిన నెట్లగునయ్యా ! నీమంత్రశాస్త్ర ప్రివీణతయు
నట్టిదేనా ?

మైరా—ఈ కుసములవిషయమై నడిగితిగాక శాస్త్రములగూర్చి వాదింపలేదు. శాస్త్ర
ములెంత యలములైనవో నీవుమాత్ర మెఱుంగవా ?

విదూ—ఎఱుంగదును గనుకనే శాస్త్రములపై క్షత్వాసముంచినట్లు దానిలోనిభాగ
మగు శకుఁపమునమున నమ్మవలసివచ్చినది. అమ్మనుతిట్టి అబ్బను బూజించువక
లీనిగాను శకుఁసులు నాకెప్పటికప్పటికందిచ్చినట్లు కలాఫలములఁబ్రజాపునేయు
చునేయున్నవి. చూడమి. మొన్ననన్నొక్కఁడు నిమంత్రణకుఁబిలువఁగా వలసి
నన్నిగారెలు బూరెలు లభించుగిదాయని యుపొంగి వెంటనే యలుదేరుసరికి
నల్లని పట్టియడ్డముగా వచ్చినదిగాని గారెల సంతోషముతోనున్న వాఁడనగుటచే
లోకమునే మఱచియుంట నాదుశృంగారము మాటఁ బాటింపక వెళ్ళిభోజనము
నకుఁగూర్చున్నతటి ప్రథమకలశమందేమక్షి కాపారమైనది. అంతదానిదీసి నా
నలవైచిగారెలకొని యెదురుచూచుచుండ నింతలోనాయెంటిభాగ్యవతి నాయూహనె
టింగికావలసినన్నిగాఁడెచ్చి పడవేసింగి కాని యందొక చిత్రముజరిగినది. చూ
చితివా! పాపము మెలొలతి పంటకమునకుఁ బ్రారంభించినప్పుడు గదిలో దాచి
యుండినశేతి దుర్గమారుగా నాముదముకుండనుఁ దచ్చి చూడకదానితోనేగా
రెలపండినదిట నేనువిస్మరించి గారెలు పడినవిగిదాయని సంతోషంబున గారెల
వాసననుగినిపెట్టియు గనిపెట్టలేనిమతిద్రుమణంబున వకదానివెంట నొకటిని నెమ్మ
దిగా పట్టించితిని. కాని కొంతసేపటికి గడపులోఁ దెమలి పూర్వాపాదకు మొద
లుపెట్టి పేగులునహ జారిపడుటకు సిద్ధమై తలప్రాణముతోకరువచ్చినది.

మైరా—మిత్రమా! గొప్పకష్టమేసంభవించినది. వెంటనే నాకొకట కలుగరంపినమన
యాస్తానవైద్యునంపియుందునుగదా!

విదూ—ఎందుకయ్యా, అంతశ్రమ! నాకువైద్యమురా దనుకుంటివాయేమి?

మైరా—మిత్రమా! నీకువైద్యశాస్త్రమునందుగూడఁ బరిచయముగలదా!

విదూ—లేకేమి! నాకైనను వైద్యమునుచేసుకోవట్టి బ్రతికితినిగాని శతస్సనీపా
టికి చచ్చియేయుందును. దానికేమిగాని వినుము. అప్పుడు పూర్వపుదుశ్శకున
ముచుట క్షిప్తివచ్చి దానికలితమేయని రూఢిచేసుకొని మరల శకునంబుచూచు
కొని నామందులసంచినప్పి భిన్నభాండరసాయమును గొంతతీసుకొని హేరండ
కపస్య—వాము—కొంతి—సేపాళములఁజేర్చినాత్రొగట్టి జేసుకొంటిని.

మైరా—ఆముదపు వంటకముఁ దినుటచే గలిగిన అతిసారమునకై చురల నాముద
పుపప్పుచేతనే మాత్రంగట్టితివా?

విదూ—ఏలకట్టకూడదు? “ఉష్ణంఉష్ణేనసీతలం” అనునట్లు గోగమునొచ్చేతినిం
చునో దానిచేతనే శాంతించును. క్రిందిపడిపోయి శ్మృతిదస్పినానికేమి యుప
చారముఁజేసిన బ్రతుకునో నెలుంగునవా? చెప్పఁగలదునుగట్టి గామూయవలెను
మైరా—మూసిన నేమగును?

విదూ—గడిచుటఁజిహ్విస్వస్థుడగును. అసలే శ్మృతిలేదుగదా “గాలిహోతుండు
చెల్లుముయ్యట తప్పగాదా” యనియూరితున్నవెంటనే పానీనాయువుల
గిరిపోయి డింకాకొట్టును ఇదేవైద్యరహస్యము. చావఁబోవు నానికి మరలప్ర
దమైనమందునే నాడవలయును. చావనకుఁజూపుటకుకేగదా,

మైరా—నెయ్యమా! కంచగదలించిన కొంతకేయు గదిలుకన్నలునిన్ను శల్క
రించిననూరుకొనవాదలె గావు. నీహస్తోక్తులకేజాలును. ఇప్పుడు నిన్నెగు
లమఁబెలిపించితినో నెలుంగునవా?

విదూ—చెప్పకయే నేనెట్లు తెలుసుకొనఁగలను. సాధారణముగా నన్నిట వ్రేలు
పెట్టితినిగాని జ్యోతిషమునందుమాత్రము దిగవైతఁ. కిట్లడుగుదువని తెలిసియు
పై సేర్చుకొనియేవచ్చియుందును.

మైరా—దానినేల మొదటనే యభ్యసించకపోయితిఁ.

విదూ—నానికి పాఠ్యతీర్థే శాపమున్నదటగదా!. అందుకని అప్పుచారు కోపించి
శపించినదేద్య నధ్యసించరాదని విడచితిని.

మైరా—పోనిగాని యితరులునుపు నాస్థానమున నీవొక రహస్యాలోచనఁజేసియే

యుందువు. ఆకార్యసాఫల్యముకొఱకై మనఘటక శుచిర్ముఖులు పోయి యున్నార. వారీపాటికి గాఢము సాధించుకొని వచ్చుచునే యుందురు.

విదూ— గావలసినదే ! రాదగినదే ! ఇంకయోచనేల?

మైరా— ఏమో? ఎట్లుచెప్పగలము? అందువిషయమై నాలోచించుటకునిన్నురాఁగోరితిని.

విదూ—పిలుపించితివి. వచ్చితిని. బాగున్నదిగాని రాబా! సింహ ద్వారములుండనీది డ్డికంతల దూర నేల? కొలువుకూటములుండ యీపురిబాహ్యోద్యానవనములే? సింహావనములుండ నీలీలావేదికయేల? మంత్రసామంతాది పురోహిత బంధువర్గములు నీమేలుగోరు వారెందరోయుండ వారినెవరిని రాకెంపక దొంగతనముగా ద్రాగమఱిగిన బ్రాహ్మణముండాకొడుకులు కల్లుపాకవెనుకపక్కిన గునగునలాడుకొనునూదిరిగా నీరహస్యాలోచన లేల?

మైరా— ఓయీ! నేనిప్పుడొనర్పనెంచిన కార్యమతిరహస్యముగానెరవేర్పఁదగినది. రెండవవాని చెవికెక్కుగూడనిదగుట నిట్లొనర్పితిని. అందుముఖ్యముగా నాఁడు నారల జెవిని తీరియిరారు. సంగతులెట్లున్న నాయమందుగానమంగళముగా గంటుండితిపెట్టెదను.

విదూ— నయస్సా! ఆశుదానికి భయపడి నల్లాడుధీరుఁడవు నెటియసాధ్యకార్యము నెట్లునిర్మింతువు? ఆశుది కంటుండితిపెట్టుట యమంగళమగునా? అదియేకాస్త్రములోనిది? వైద్యశాస్త్రముసారిముగఁ గంటిలోని జలుబునీరుపోవుట దేహోగ్యమేగదా!

మైరా— మూఢా! పృథిదానికి పెరుట్టిమేనా? “కలకంఠకంటకన్నీరొలికిన సిరియింటునుండినొల్లదని” దానవవంశగురూపదేశమును నాఁచెదవా?

విదూ— చాలులే ! వెట్టిరాబా ! నూతనపురెవరో యమకమునకై యతిప్రాసలోపములేకుండ నేచ్చియేప్పులను శాస్త్రములుగా వరిగణించి వానికైభయపడుదురే ?

మైరా— నీవనినట్లుమంగళముగాకపోయినను రహస్యము వెల్లడిమాత్రముగాకపోదు అందుచే గార్యహానియగును. నేనిప్పుడొనరింపబోవుకార్య మతి దుర్బుటమైనది వైరులుసామాన్యులుగారు. ఇదివఱకే మనవంశవాళనమును గొంతవరకు గావించి యున్నార. అట్టివారలనేదేని మామోపాయంబున మట్టుచెట్టుమాపించు నా మాగమన్యులచెవికెక్కిన క్రమేణ నది కొటదాటి నగుదాటి వైరులకడలియక

మానగు. అచ్చట మనమాయలకు బ్రతిమాయలనొనర్ప మనవాఁడొకండు జేరి యున్నాడు ఇదియిట్టిపనివారికిఁ దలసిన మనయత్నములు కలదు గట్టయేగాక మీదుమిక్కిలి మనప్రాణములమీనికిఁగూడవచ్చును.

విదూ—అరాదా పాగిలు ! ఏని వైత్యుఁగోగముప్రాంతమునఁ దలసియుండియు దానినేత్రాగి బ్రయత్నించుటకంటె పెంగలితన మెందైననుగలదా ? ఇంతయో చింపలేరా ?

మైరా—ఓయీ ! నేనన్నియు యోచించియే యీకార్యముఁకుఁ గడచితిని. నే నీవఱకే పయనముగావలసినవాఁడను గాని ఘటిక శుచిర్యఖులరాక్షస్ సేరికించుచు నీయుద్దేశమునుగూడఁ గనుంగొని నా వెంట నిన్నుఁగొనిపోవనులే.

విదూ—ప్రయాణముగట్టకేమిగాని తాముశెలవిచ్చినట్లు మన ఘటికశుచిర్యఖులసంగతి ఆమత్రాధిపా ! ఆస్త్రాధిపా కనుగొనిపదిప పోవచ్చును. ఇంతిలో మానహ స్యములు యల్పదునని భయపడుటకుఁగూడ సవకాశములేదు. గాని నాపలుకొక్కటిమాత్రమలోచింపుడు. ఎట్లెరియుండి శిష్యకుంఠులనాది వోషమగు. పినకున్న మీదిదోషమగు. ఏమింకిరెని వైరబడరాన్నికుండని వానివైయులే వే నోళ్లఁజూటుచున్నవి. గాని యతఁడు మనకింపఁ బట్టికొని నొనఁచినవాఁడుగాదు మనపేరీయనుగూడ దలఁపట్టలేదు. అట్టిహనిలో నిష్కారణముగ వైరమాపాదిం చుకొనఁజేయుట కడుంగదు శోచనీయము. కరుల కొఱ్ఱపోయి యెదుఱఁటి చిచ్చును మనచేతులమీదుగ పనయుటలో ఔట్టుకొని పిమ్మటవెలిగుందినట్లగును. సర్వమేతింగిన నీరునేఁజెచ్చఁజాలను. ఎదిప మో యిట్టము.

మైరా—సంగడిఁడా ! ఎక్కడనో అడగుల చప్పుడొనెవచ్చుచున్నది. పరులెవ్వరైన మనరహస్య స్మృతిమునుగనివెట్టనిందువచ్చియుండిరా ? లేక కలవనితలంపుగా తన్నెడిబాపివచ్చితిని మతంగి నన్నరయుచు నెఱకవచ్చియుండునా ?

విదూ—అబ్బా ! ఏమిద్రచ్చొండము మునిగిపో న్నెచున్నదని సరససల్లాపములూగు ప్రాణనాయకి ప్రక్కఁబాసివచ్చితివయ్యా ! వచ్చితివిదో మరల నింకకబోకుండు నని యామెనిన్ను వెఱకుచున్నా ?

మైరా—నిజమే రాకపోవచ్చును గాని యీ యిదికడికేమికారణము ?

విదూ—(కనుగనో) ఏమికారణమా ? దొంగకుఁజీమ చిటుక్కుమన్నఁ బరులు తన్నుఁజెట్టుకొనుటకేవచ్చుచున్నారని భ్రాంతినిబహుఁజ్ఞు దొంగకార్యాశక్తతతో నుండిననీకు భ్రాంతి కలుగకుండునా ?

మైరా— మిత్రమా ! ఆవైపునకుఁబోయిఁచారించివస్తాము.

విదూ.—ఎవరిపిచ్చి వారికానందము. నే వలదననేల ? ఆలాఁగరమ్మ (అనియొక్కవైపు నిష్క్రమించుచున్నాడు)

(మఱియొక్కవైపునుండి మఠంగి చెలికత్తెతోఁ బ్రవేశించుచున్నది)

చెలి 1—అమ్మా! ప్రతాపలంకేశ్వరుండగు మైరావణ మహారాజుగారి కర్పంఠి కయ్యుఁ గలఁగనివలెను నింతదిగులాంద నగునా ?

చెలి 2—నిజము నిజము. నిద్రబోవువారికేదైనఁ గలవరింత రాకుండునా? సహజముగా గలుగుచుండువానిగూర్చి పరిపాటిగ వేతలొందనగునా ?

మఠంగి—చెలలారా ! ఇంకమియ్యగతాళి చాలించుకొను; ఏమిచిత్రమోగాని నామనంబునఁజెయ్యిడికలచినట్లేదియో చిత్తశ్రద్ధమము జనించుచునన్నీపనియుఁ జేయ నీయకున్నది. మాటికిమాటికి శరీరము కంపమొందుచుఁ జిరుచెనుటలు గ్రమ్ము గున్నవి.

చెలి 1—అమ్మా! కల తీర్చిదివి మా వెతఁగించినదానికిఁదగుబ్రతివిధాన మాలోచింతు ముగదా !

చెలి 2.— అవునా. అదియేదారి.

మఠంగి—చేడియలారా ! ఇప్పుడు నప్పలేను. కొంచెము కుదుటపరిచుకొనినప్పిమ్మటఁ జెప్పెద.

చెలి 2— ఆలాగ ! ఇప్పుడు మించిపోయినదేమి ? ఆనికుంజముచెంత విశ్రమించి సమాహిత చిత్తవైపుననుఁ గుటుటపరిచుకొనుము. (అనియచ్చటికిఁదీసుకొని పోయి విశ్రమింపఁజేయుచున్నాడు)

(ఇంకొకప్రక్కనుండి మైరావణవిదూషకులు ప్రవేశించుచున్నారీ)

మైరా—(జనాంతికముగ) దధిముఖా! వృథానన్నుఁఁబరిహసిం చెదవుగాని యాచార్యు నుండివచ్చిన శబ్దమునుఁనియుండలేదా? వేడుకచెలికాఁడవగుట నిన్నుగద్దించుట కగుడువీలులేకున్నది గాక మరియొకఁడైననూరకుండునా ?

విదూ—(జనాంతికముగ) నయమృతడా! కామిలాశోగముగలవానికి జగమంతయుఁ బచ్చగానుండునట్లునుమానరోగంబుతో మెలంగునీకు నన్నిటననుమానమే! ఐన రాజాధిరాజువగునన్నుఁ గాదనిత్రోయనేల? (అనియిటునటుపరికించిచూచి) అమ్మయ్యో! చచ్చితిమిరాబా! (అని పరుగిడి కొగలించుకొనుచున్నాడు)

మైరా—(జనాంతికమునవారించి) మిత్రమా ! ఏమి నుప్రియముసంభవించినది? నీకు భయకారణమేమి?

విదూ—(జనాంతికమున) ఏమి నుప్రియము గావలయును? మనమింతవఱకెవరు వట్టరిని భయపడుచుంటిమో వారేసాడు గ్రహించి.

మైరా—(జనాంతికమున) ఎవరెవరు?

విదూ—(జనాంతికమున) ఎవరా? నీగుండెలలో గాలము. నీప్రియులూ.

మైరా—(జనాంతికమున భయముతో) ఎవరింటివి?

విదూ—(జనాంతికమున) అయ్యో! కనబడలేదయ్యో! నీకుఁ జనుచున్నావ్ తటస్థించెనా! యేను. గుండెలలో రాయిపడి దిబ్బివనొందునానికీ లోకము గుర్తుండునా! పరులమాటలు కనబడనా! (దిబ్బిగా) మితింగిదేవిగారు వచ్చినారు. ఇప్పుటికి కేకలేసినదా?

మైరా—(జనాంతికమున నేవారించి) మిత్రమా ! కెకలువే కేకవేమి? దేవేరియగు పచ్చిన పృథ్వి మరయువలకు మనము వారకంటఁ బడగూడగునఁ గదా మనమిందున్న సంగతినహా తెలియనీయరగు,

విదూ—అంతప్రాణముమీదిఁ దెమివచ్చినది?

మైరా—(జనాంతికమున) సంగతివేల.

విదూ—(జనాంతికమున) కెండ్లముచేసినట్టిలోఁ దేడఁ గక్కలుఁ నీ చీకట్టచుకొని తిన్నఁ జెడిచుచున్న పుట్టికిఁ జరుపుకొలకుఁ దొనగులాడుచుఁ “జాపమురద”యని పంక్తిఁ జింకంబుగా నాచుచుండువానిచందంబున దేవేరిక గుండెలలో గాలమై వేధింపుచున్న పరువునిలుపుకొనుచుంటివే మించిదే. వివనన్నేమిచేయమందువు?

మైరా—(జనాంతికమున) ఏమియుఁ జేయఁగక్కిరలేదు. నిశ్శబ్దముగానికుంజముచాటునఁ దాగి వారివర్తి సంగతుగొందము.

విదూ—అట్లే గాని యక్కడఁ యుండినపురుషులుండి శబ్దమైన నామీది నేరిమానఁ పింపవుగదా?

మైరా—(జనాంతికమున) అట్లనికే చ్చలఁడిగా ననువకుము. జాగ్రత్తగారము.

విదూ—చేతనగువలకట్లనేఁడచివచ్చెదను—నిష్క్రమించిచాటునదాగుకొనుచున్నారచెఱి—అమ్మా! సంతాపము శాంతిపరచుకొని కలవృత్తాంతమేమియోజెప్పగలవా?

మైరా—(జనాంతికమునఁ దూకుకునీతో) వయస్యఁడా! ఈమెకు సంతాపకారణమేమియోగదా?

విమా—(జనాంతికమున రాజుతో) వేఱుకారణమేమిగలదు. త్రాగుబోతువానిన్నే హమునుబట్టి త్రాగుడునేర్చుకొని కొంపలమ్ముకొని భ్రష్టులై యేడ్చువానివగ్గించి గామాంగుని నాయమాటలకుఁజిక్కి గర్వాంగఁడవై కొంపమీదికిఁదెచ్చుకొను చున్నాననియేగదా !

మైరా—(జనాంతికముగ) ఆసంగతి నీ మెక్లటుతెలియఁగలదందువు?

విమా—(జనాంతికముగ) గోడలకుఁజెవులుంగువనియెఱుంగవా ?

మైరా—(జనాంతికముగ) నీవనినగిగూడయొక కారణమే గావచ్చునుగాని ప్రస్తుతము గాదని నాయభిప్రాయము.

విమా—(జనాంతికమున) అదిగావున్న నేమిగా వెంచెదవు ?

మైరా—(జనాంతికమున) వినుము.

చ॥ ఆనయమురాచ కార్యముల • యందునినుగ్నుడనొచుదానిమై
త్రివిమదిలత్వ్యపెట్టనని • గీనతఁగుంచుచు ; మీదుమీసకే
తినుని యసాధ్యదాకిని • దాళఁగఁజాలకనానిమిత్తమై
వనరుగానేత్రియావిధని • వచ్చెనటంచుఁ దలంతుమిత్రమా !

విమా—(జనాంతిక) ఆబ్బా ! ఎంతచిత్రముగా మాటలాడుచుఁ బరువునునిలుపుకొనుచుంటివయ్యా ! పాపము నిన్నుఁడనాడి తుణుపైన నిలువనేరక “మగడా” యుచున్నందుగఁలడినదిమి ?

మైరా—(జనాంతిక) బియ్యా ! అందుఁజిత్రమేమున్నది? చూడుము.

చ॥ పరవనితాప్రసంగమునఁ • బొల్పడఁకుండగ్రభేమవెంపున
గరుణనుజూచుచుండునిజ • కాంతుమయొక్కతుణుబులేనిచోఁ
దిరునికి ఘోరకల్పముగఁ • దద్దయుదోచును గానలోకమే
మరితురురోయుచుంచుకుక్రి • మంబునహత్యలె జేసుకుండ్రగా ॥

విమా—(జనాంతి) అకటా ! మంచిసారాంశమునేగ్రహించితివి. నీవంచినది రాగ గయ్యాళిచర్యలు, నాథునివశపన్నునిచేసుకొనుటకై పన్నెడిపన్నుగడలుగాని యగాధములుగావు. వారల వగలాడితనమునకుభ్రమసి పురుషులు తరుణులకుదాసులై వారిచర్యలెల్లనిష్కవములనినన్ని నోరెత్తనీకుండ పర్తింపఁజేయుచున్నారు. ఉత్తమ స్త్రీలక్షణములిట్టివిగావు. నాథుఁడుతనకెంతమహాపరాధమునఁగించినదానినెదలఁ

చుకొనకతనపురాకృతముగాభావించి జీవితేశునిపైసలుగక డంబముగాఁ జెరువులకు బావులకుఁబరుగుటపెట్టక నాతనినే దైవముగామదిసమ్మి వానియడుగులకుమడుగులాసంగుట పతివ్రతలక్షణము. అట్టిభేదాభేదంబులను గనుఁగొనలేక తనయాశితవ్వును దామెరుంగకుండి భ్రాంతిఁబడుటలోకి సామాన్యమైనది. కాక తెలుసుకొందమన్న సవకాశముండదు. అట్టియవకాశమేయబ్బినఁజేయుచుండు పంహవంజి కాపురంబులు మంటఁగియక మానవు.

చెలి—అమ్మా ! చిత్తమునుస్వస్థపరుచుకొంటిగదా ! వృత్తాంతమేమి ?

మతం—ఏమి చెప్పదనమా ? నాకన్నులదెరులు నొకభల్లూకము లెక్కఁలేనిచీమల పుట్టలంబెల్లగించి తనకాహుతిఁజేసుకున్నది.

చెలి—అమ్మా ! చాలాదస్వప్నమేమి ! కాశీపూజావిధానంబులచేతను దానభక్తింబు లగీతను నీయమంగళమప్రతిపాదులుకాగలదు. త్వరగాగాఢికాలయమునఁబడిము

మతం—చెలలారా ! నాయంబిక వాకలయదుటనే పొడగిట్టుచున్నది. వేలునాలుమునునక్కే నేల ? మీఁదెగిసలయు పూజాద్రవ్యములఁగొనిరండు. ఇచ్చట నేపూరము

చెలి—అలాగేఅని (నిక్రుమించుచున్నాను)

మైరా—(జనాంతిక) మిత్రమా ! వినుచుంటినిగదా హృదియేకవ్వరిరాఁగారణము. పూజాద్రవ్యములఁగొనివచ్చులోపలనే దేవకడకరిగెదను. నీకండేయుందుము.

మదూ—అలాగే ! మీతోనాకేల ?

చెలి—(పూజాద్రవ్యములఁజచ్చుచు మైరావనిఁజూచి తలలో) అమ్మా ! మైరావఁబండేవచ్చియున్నాడు. దేవినీమమున శేషసభంగముఁగిగించునేమా ?

మైరా—(చెలినివారిచి పూజాద్రవ్యములఁదాఁగొని మతంగి సమాపించి అందిచ్చుచున్నాను)

మతం—(మతంగిభక్తి పరవశుఁడు వెనుకఁజూడక పుల్లెరమును పట్టపట్టకయున్నది)

మైరా—(పుల్లెరమునుసదిలుచున్నాడు)

మతం—వెనుకఁజూడకయే కోడలులో) ఏమి ! పరిజనుకింతమైమరపా?

మైరా—దేవీ ! ఈ పరిజనుడిఁబంటికార్యముల బొత్తుగా చేతగానివాఁడేనుమీ ! వానిరాణివగునపు క్షమియించిదిద్దుకొనవలయును.

గర్విపడకనుప్రాణేశు • కం కునిలర

దైవమిలలేడటంచును • దలుపవలయు ||

విదూ—అమ్మా ! అః పూర్వపుమాటలు ఇప్పుడట్లుగాదు. శక్తివంచనలేక నాధుని
చేఁగార్చి పట్టించుకొన్నగాని కాపుముసాగబోదు.

మైరా—తనీ! నీవనినదేగదా యుత్తమస్త్రీలక్షణము ! నీయోగ్యత మెచ్చనగును.
ప్రాణేశ్వరీ ! శబ్దవిధానమంతయు గ్రోత్తగఁగనబడుచున్నది.

ఉ॥ పున్నమచందమామసరి • బోలెడునీనుముఘోరుబింబమో
యన్నలమిన్ను ! రాహువిపు • లార్చినిజక్కికి విహీనమా
నెన్నెలోనిచందమున • విన్నదనంబొనగూడెగాచేసే
నెచ్చడు నిట్టివింతగన • నేరను నీయెడమున్నమానినీ ||

సుమంగలీ ! నీన్నఁబాపివచ్చి పకిగ్ఘాముగూడగాలేదే ! ఇంతలోనిట్టివింతమగలి
గించినకారణంబేదియో యూహింపఁజాల ? (చెంతఁజేరినమాన్వాకింపుచు)
మ చెలి! నీదున్తి తిఁజూడఁబోద్యమగుచున్ • నీకాకునొందొచె నా
నలన్ దోషమొ ? నీస్వయంకృతిమొ ? నీ • ప్రాణంపుచేటిదనం
బుల యజ్ఞానమొ ? కాక వేటితరమో ? పూర్ణస్వభావంబుతోఁ
గలతీరెల్లవచ్చిపుమా వినఁగనే • గాఢీగతుబింబాధరీ ||

విదూ—అమ్మా ! చల్లకువచ్చి ముంతకుదాచ నేల ? కలసంగతిఁగరవు జెట్టము.
మైరా—(సమీపించిపెక్కులదువ్వుచు) కాంతా !

మ॥ అనమానింపఁగ నేల బాల ? గనసి • యాంతిర్యమేపాటిదో
ననురక్తబ్రతమాలుప్రాణవిభునే • యాలిగచగాలేక నీ
నుననుదిన్యతిలంపులన్ దిగిలీప్రే • మాబంధమున్ వీడి హె
చ్చిని చింతాగ్నిదిహంప బేతువటవే • చెప్పగ భేతిల్లుదున్ ||

విదూ—అమ్మా ! బ్రతమానేనకొలదిగించకుము. అట్టైబిగదీసిన పుటుక్కలఁగదగు
నేమి ? మహారాజుగారేగవలసిన తొందరకాన్యములు పెక్కులుగలవు. నీతో
తడువుమాటలాడుటకుఁగూడ తరుణములేదు. చారుదాటిపోయినపిదప నీచింతఁ
దీర్చునార్యుర ?

మైరా—తరుణీ ! ఏమట్లు బెంగగొని నిరుత్తరురాలవై యూరకుండెదవు ? నీస్థితి నా మదిఁ గలంచుచున్నది. ఉన్నతీరెఱింగించి నాచిత్తశాంతినిఁజేయఁజూడుము.

విదూ—(స్వ) అబ్బా ! ఏమిమాయలవాడురా ! కావుననే కాపురమును నెగ్గించు కొనుచున్నాఁడు. ఈతనికి యందినజుట్టు నందకున్నకార్యము.

మతం—నాథా ! ఏమివిన్నవించును. ఇంతకుముందు మీరు నన్నువీడిచనినంతనే యకారణంబగుభయముత్పన్నమగుటఁజేయునదిలేక తల్పంబుపైమేనువాల్చి పాపి న్నిదినన్నాపహించె.

మైరా—మంచిదే ! పనులులేనివారికి నిద్రదాదేవియేగదా ప్రాణసఖి ! తరువాత.

మతం—తరువాతనాకు గాఢముగానిద్రపట్టలేదుగాని కన్నులుమాత్రము లోఱిపిఁబడక నల్లేపండుకొనియుండ నాకొక చెడుకలవచ్చినది. ఒకభట్టాకమునువనగరు ప్రవేశించి లెక్కలేనిచీమలపుట్టలఁబెల్లగించి హతముజేసినది. ఇంతలో విభ్రాంతిదోచి లేచితిని. అస్వప్నవృత్తాంతమరయ కడుఘోరముగ మనకుఁదాకుచున్నది.

మైరా—తరుణీ ! ఇందుకేనా సీకింతపిచారము ? బేర ! ఎంతబేలచిత్తపు ?

చ॥ కలఁగనిసంతమాత్రనె జ • గంబుసమస్తముక్రుంగినట్లుగా

వెలవెలబోవుచుండుట వి • వేకులలక్షణమేతలంపుమా ?

కలలుయదార్థమంచు బలు • కింగనువచ్చునె ? నీవెచెప్పమా

కలను లభించుసంపదలఁ • గాంతమెతత్ఫలమందఁజూచినన్ !

విదూ—అమ్మా ! ఆర్యా ! మీయిద్దఱియభిప్రాయములునమంజనములుగావు. నిన్న స్వప్నంబునఁగడుపారగారెల బూరెలఁదినినట్లును, అందుచేనశీర్ణముచేసియతిసారమేర్పడినట్లునుగంటిని. గానిలేచిచూచువఱకు గాతెలబూరెలఁదిన్నగురుతుగా నాకుక్కిననుకమంచముపాడైనది. కావున స్వప్నములు నిజమనిగానికావనిగాని చెప్పటకువీలలేదు.

మతం—వృద్ధయేశ్వర ! నాచిత్తిమునుశాంతింఁజేయుటకై తమరేమేమోసేపు చుంటిరిగాని అవి నాకుస్వస్థతనుఁగూర్పఁజాలకున్నది. ఆస్వప్నవృత్తాంతమట్టులుండ నేనిచ్చటకువచ్చుటకుముందు మీ ప్రయాణసన్నాహమెటుంగవచ్చుటచే మఱింతదినంబులపైతిని.

విదూ—ఎట్లా ! మూలుగునక్కపైదాటికాయపడినదే ! వివరాణి గారికివిచారమేమిట !

మైరా—(స్వగ) అన్నా ! అనుకొన్నంతయేయైనది. ఈబేలనాకార్యమునకెట్టియాటంకముఁగలుగజేయునో ? ఇట్టిసమయములస్త్రీలకు స్వాతంత్ర్యమిచ్చి మెత్తదనముఁ

జూపుచున్న నెత్తికెక్కియే కార్యమునుఁ జేయనీయరు. కావునకతిసమాసవలయు.
(విదూషకునితో జనాంతికముగ) మిత్రమా ! నాప్రయాణముసంగతి దేవేరికవర
తీరించియుందురో ?

విదూ—నే నేమెఱుంగనుబాబో ! అమ్మగారనేయజిగి తెలుసుకొనఁడు (స్వగత) కొం
పదీసి యాయాపనిందదేవేరివాడైబెట్టదుగదా ! ఏమో ! నాకర్మమెట్లున్నదో !
కానిమ్ము. చాతము.

మైరా—కాంతా ! నాప్రయాణముసంగతినీకవరతీరించిరి ?

మతం—దీపితేశ్వరా ! ఎవఁడతీరించినదేమి? పతులకెదురాడుట సతులకుఁబాడగా
దనిశంకించియు నాసహజబలత్వమునన్నబాధించుటదేసి సాహసించుచున్నాను
తీమించునేర్చించుననుకొనంగి నన్నురక్షింపుడు.

విదూ—(స్వగ) అమ్మయ్యా ! నాతల్లికిడుపుచున్నదిగుటనీయమ్మచుక్కగఁజెప్పించి
బ్రతుకఁగోని.

మైరా—తన్న ! నీప్రాధానసేదయో వేల్పడింపుము.

మతం—మిమ్మురావలండురాఁగోరననిగదా నన్నువిడచిచున్నవనేగితిరి! ఎందుకు?

మైరా—దికరాచకార్య! పయమై నాతోమంత్రినలుననాలోచించుటకు !

మతం—ఆకార్యమెట్టిదియో నేనెరుంగవచ్చునా ?

మైరా—అనిక దురహస్యమైనదగుటనీపిప్పడెఱుంగరాదు. రేపటియుదయమునఁ గాదు;

కాదింకొక్కయమములోపల నేనేఁజెప్పెదను.

మతం—నాకిడఁగూడదాచవలసిన రహస్యములుమీకుండునా ?

మైరా—రాచకార్యములయఁడు స్త్రీలుపాలుగొనరాదు. కావున నీకాహంశమనవస
రమని హెచ్చరించుటలేని.

మతం—ఆర్యపుత్రా! చల్లకుపచ్చిముంతదాచనేలయనునట్లు నేనింకను వెనుకంజవేయ
నేల? వ్యాధయోహా ! మీయుద్వమంబు సర్వంబునామా లాగ్రంభగఁజేరినది. కాని
మీభాషమునకు వ్యతిరేకముగాఁబలుకుటపాడిగానిపనియైనను నాయాందోళనము
నన్నుఁబ్రేరపించుచుటసాహసంపవలసినచిన్చినది. దానవనాయకా ! మరుఁడని
త్రిరామునిఁచిగడి దిశకంబుని ప్రాధానచేఁబంతమునుచుఁబోతిరేని యాతనివలె
మనమును చింతనీందవలసినవారమగుదుము. ఆ శ్రీరామునిచరితంబులు విన
కొలది మహావీరతగుచున్నట్టి. మరియు నగ్నికి వాయువుతోఁడైనచందంబున
ఃరూపాక్ష ధూత్రాక్షాది మహారాక్షసపీఠ ప్రాణాబ్జ గండేభులగు కపీంద్రులెం
దిరో వానియనుచురై వరిల్లుచున్నారట. కావున నామాటలావించి యిప్పటి

మియ్యద్యమంబుడిగి మియ్యధాంగినగు నామాంగల్యమును సుమాంగల్యముగా నొనరింపుడు.

మైరా—తన్వీ ! సీతత్వహిణోపదేశమంతయుముగిసినదా ! ఈవఱకునిన్న వీరవనిత గాభావించుచుంటిని గాని నట్టిబేలవనియె టుంగకపోతిని. నీవునిజముగామతంగివే నా? నేను మైరావణుడనేనా? మున్నువచించిన కలవరింతనిన్ను బా యలేదా?

గీ॥ భూమిమైసోకెనో? బుద్ధిచెడెనో?

కల్వంపుచునుంటివో? కాకిమాయ

రావణాసురు ప్రాణంపు • దేవివీపు

కావో? యశ్శలిమయ్యెగా • కలికిమిన్న ॥

శీ ! శీ ! సకలజగచ్చయింకర మాయరావణచక్రవర్తి కిల్లాలవైయుండియు బేల చందంబున నొకమానవాధమునిఁ గీర్తి నేయుచు నాయుద్యమనకన్యధా ప్రవర్తింప నెంచినాకుఁగానిహితోపదేశ మెరింపకేర్తువే? చాలునీసరసతమెచ్చవచ్చును !

మ॥ సరతుచ్చస్థవనాభిలాషివగుచు • నాచుం న నిశ్చేతిగా

మరియూదఁ విడనాడి బేలగతిఁ బ • ల్కూటానాదింపఁగా

సంయానేచెలి ! నాదుబహుబలము • శౌర్యాదిచందంబులీ

వెరుగఁ జాలవె ? అన్నియుఁ దెలిసియే • యిట్లాడ నెట్లోపితో!

స్త్రీలకుస్వాతంత్ర్యమిచ్చి ప్రితిసంగతులువాఁగోమచ్చటించు నాబోటిపురుషులయని వేకమునకుఁజింతిలవలెగాక మిమ్ముదూరినఁభలములేదు శీ ! దనుజకులమునకంత కు సపయశంబు నీమాటలాలించఁదిగివెకాపు. మారుమాటాడినవాకోపాగ్ని నిఁబ్రజ్వరిల్లఁజేసినదానవగుదువు పొమ్ము.

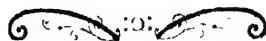
మతం—పాశ్చాత్యురా ! పయిత్యశోగికిఁబంచదారయఁజేదగునట్లు నేటికినాహితముగూ డ మికురుచింపదాయెగా ! ఈవఱకెన్నడు నామాట జపదాటియెటుంగని మికు నాపయినేడిట్టియొగ్రహముంగలుగుటకుఁగారణము నాదుప్రీతియొకాలవైపరీ త్యమొగావలయును. నామాంగళ సూత్రమహిమయెట్లున్నట్లుగాఁగలను. ఆఁడు దాననగుట బేలబుద్ధిని నట్టెవాగిన నమంగళమంబగు. మీరుతిరుగవచ్చికంటఁబడు

దాక కాంక్షరీదే! నుపాసింపుచు మీనిజయమునకైవేచియుండెద. నాకుకేఁపిమ్ము.
మైరా—మంచిది. ఉత్తిమసాధ్వియాచరింపవలసినవిధమట్టిదయేగదా! పోయిగమ్ము.
మఠ— (నిష్క్రమించుచు)

మై—చెలికాదా! మంత్రనంబునకుఁగాలములేదు. నేవచ్చులోపలమీరెల్లరుఁ గానీ
పూజకుఁ దగుయత్నిములా నరింపుడ.

దూ— ఆలాగే!

(అందఱునిష్క్రమించుచున్నారు.)

శ్రీ

హనుమద్విజయము.

శ్రీమహాకవి

పంచమాంకము.

లంకాపురిలోని వెలుపటిభాగము.

ప్రవేశము మైరావణుడు.

మైరా.— (ఒంటరిగాఁదగలో) తాటిచెట్టైక్కవాని తలఁదన్నవారందరనుమాట నిక్కువమేనుమీ ! ఘటిక శుచిర్ముఖులవాక్కులు నశ్యములుకావనియుఁ బిటికి పందలై దిశకంఠునిస్థితినిఁజూచి కలవగపడి యేకోతిచేతనోజిక్కి తన్నులఁదిని తప్పించుకొని ప్రాణంబులపైఁదిపిచేతఁ బరుగిడివచ్చి గోరంతలఁ గొండంతలఁజేసి నాకడఁ బచించిరనియుఁదలంచితినిగాని వానినడుపులు త్రోసివేయఁదగినవికావని నాకప్పుటికిన్సప్తమయ్యె. భరిరా ! ఏమీ రామునిశక్తి ? ఏమీయీకపినేనస్వామి భక్తి ? ఎంతఁపింతగనున్నది.

మ॥ నిరతింబు రఘురాముసేమమునకై • నిద్రాదిభోగంబులఁ
మరపుఁ జెందుచునన్యకాంక్షలను నే • మాత్రంబునాశింపకఁ
బరమప్రీతిస్వకార్యమట్టులసదా • భావింపుచుఁవానరుల్
స్థిరతఁ సేవయొనర్చుచుండిరిగ భ • క్తిశ్రద్ధలింపొందగఁ ॥

ఎంతవారుగాకున్న నరులేడ ? యోధానయోధుండగు రావణునిభంగపరుచునేడ ?

క॥ కిడిలినిగట్టిన విధంబును

విడువకఁగోటానకోట్ల • వీరులననిలఁ

బాడచినవిధమును దలఁపగఁ

దడఁబడనొనరించుచుండె • ధైర్యంబకటా ?

అట్టివారలతోఁగ్రౌర్యమునుఁజెంచుకొనుట నిజముగా రావణునిచెట్టితనమే ! తన నిజస్థితికి భంగమెదవినప్పుడుగూడ నక్కఱిక్కములాడినఁ బ్రాణములుదక్కనే న్నునా? అట్టితానొక్కనితోఁబోకుండగనే జోలిలేనితదితరులగూడ చిక్కులఁజె

ట్టచులపెట్టినాడు. నరులు-వానరులని తృణీకృతభావముతో వెట్టివై ననిగొడవ,
దెచ్చిపెట్టుకొంటిని. ఈ విచిత్రనూతనమయచమత్కృతియే వీరిసామర్థ్యమను
వెల్లడించేయుచుండె. ఔం ఎంతవంత ?

సీ॥ గగనభాగముకెగసి • గావించిననుగాని

యంత్రజిక్కునిగోళ • యెంతవలదొ ?

వాతాళిమునదూరి • పరికించిననుగాని

పింతదోచుబునాది • యెంతవలదొ ?

ప్రసాకారమును పట్టి • పలుమారుబూచిన

సందుదొరికనిచంద • మెందుకలదొ ?

పెట్టిపిరింగుల • కొత్తమాచినగాని

సుంతకదలనిబలను • దెంతకలదొ ?

అరెగే ! నేరుపు చతురతి • నబ్బురంబు

నెండఁజేయుచు మిగులనా • నందమయ్యె

మానవాధముచైదమో • మయుని శిల్పి

చతురతయొగాని వర్ణింప • శక్తిమగునే !

అహ ! ఏమియినీర్మితకోటవిచిత్రము. ఇదినిజముగాకోటయా? లేక నన్నుమాయ
లో ముంచివెనుకకు మఱిలింపసెంచిచేసినబాటయా ?

సీ, కోటయాయుది? కాదు • వాటమాదుర్భేద్య

నద్రజునిర్మిత నూత్న • పంజరంబు

ప్రసాకారమా? కాదు • లోకైకపూజిత

శ్రీకారయాకార • చిత్రితంబు

కాంచనగడ్డయా? • కాదు నిల్లోలిత

శాఖామృగగ్రాహ • సారములు

రామునైశ్యమ ? కాదు • రావణదుర్వాం

శౌర్యనాశకమృత్యు • సంచయంబు

కాంచనరుద్రాకొరమును? • కామకామ

శిష్టపరిపాలనారమై • క్షీణితలమున

నవనిగించిన నారాయ • నావతారి

మనెడినాక్కులు నిక్కంబు • లాయె నడిటా !

ఏమైనగానిమ్ము. నావిజయము నాకే సందేశస్పదముగనున్నది. ఐన సాధ్యమైన
యత్నములునేయక వెనుక డిగిలపోగూడదు. అక్కటా ! గొప్పచిక్కుసంభవమా
యె. సురాసుర దుర్భేద్యుండును నీకోటలోనికిఁదొలుతఁ బ్రవేశించుటెట్లు? (ఆలో
చించి) మానీచుండఁబడనమానునేషధారి నై వీరలమాయముంచి లోనఁబ్రవేశిం
చిగదా మచ్చుఁజల్లి త్రిం వలశ్రుణుల మూర్చబుచ్చి గొనిపోవలయు? అదెట్లు
నేయనగు ? ఏవేమమానిన పీరుఁముద్రులు ?

తెలులో—ఒహూ ! విభీషణాంగది బాంబవంతులా ! హెచ్చరిక. హెచ్చరిక.
మేరా—బలే ! ఈకపుట నాకుఁజక్కనిమార్గవర్గకులైరి. మా విభీషణునివేషమాని
వీరల మన్మాదోపాయంబులముంచెద. (నిష్క్రమించుచున్నాడు)
(ఇది విష్కంభము)

—:0:—

(నిర్మితికోటచాకిబఁగానలిఁగాయుచు హనుమంతుఁడు

(ప్రవేశించుచున్నాడు)

హను—(భక్తపరివశుఁడై) ఆహా ! శ్రీరామచంద్రుని దివ్యపాదాగవింధంబులనమ్మి

కొల్చువారిలభాగ్యమే భాగ్యము ! ఈజన్మసార్ధకము.

సీ ! కనులుగ గుటకునీ • కాంచనాంబరుజూచు

ఫలముగానిమఱేరు • ఫలములేదు

జిహ్వగలుగుటకునీ • శ్రీరాముఁబొగమఱే

ఫలముగానిమఱేరు • ఫలములేదు

నీముఁడుటకునీ • విశ్వేశునిమఱేరు

ఫలముగానిమఱేరు • ఫలములేదు

దేహంబుల్లని • దేవేశునేవిందు

ఫలముగానిమఱేరు • ఫలములేదు

కిరములుండుటకే రాము • చరిణయుగము
 బూజినేయుమినుండుటే • పూర్ణసిద్ధి
 జన్మమొస్తినదానికే • సారసాక్షు
 దాన్యమొరించుటేఁబోలి • తుంబుగాకి!

బలే'వట్టివానిలగుడ భ్రమింపఁజేయు త్రిరామ లేజ పుష్ప మెంతనికొని నూడఁ
 గలను.

సీ॥ సౌంధ్యసమాదియ • సౌకేత్యమందిరి
 మునిహేమ శ్రీరాము • తినువుఁజూడ
 సౌభాగ్యగాంధర్వి • సదనమూర్తి గవ్యస్త
 లంబనితోమనీ • యనఘయుగము
 మాంసలబ్ధిత్వంబు • మానబుతోనుండు
 కమలంబుసాటి యీ • ఘనునిమోము
 దయాశ్రయంబుగారంబు • దామఁగాఁగూడిన
 పున్నెంపుతావు • పురుషునను
 పుట్టినిహసేయఁచూర్చిని • నింపుమీట
 నపుడుగనుఁగొనుచుండుట • కల్లయింద్ర
 యములఁగన్నులుగాఁజేయ • డాయెనలువ
 తినిచిగ్గునెఁరెంటి జే • గనినయంత ॥

మంయ.

క॥ కామిత్యలసప్రాప్తికి
 రాముచరిణవలెనడఁగ • రాజయెడక్క
 భూమిజనులకు సాధన
 మేమియఁగనుకటఁబోవ • దెందునఁదలఁప

లేదు. లేదు నిక్కంబుగాలేదు. ఔకార! రామమామస్మరణమెంతయానంద
 దాయకము ? ఎంతసౌఖ్యప్రదము ? ఎంతసౌభాగ్యయుతము ? కావుననేనదా

జేసకులు, మానులు, జపించుచుందురు. అట్టిగామనామమునువర్ణించుటకునాబోట యల్పునకుసాధ్యమగునా !

శ్లో॥ ఘోరపిషాదసః • సారాటవినిఁగూల్చు

రామనామముకుతా • రంబుగాదె

అజ్ఞానఘనతీమి • రాంధఁబువదలింప

రామనామము భాను • రస్మిగాదె

మరభక్తికిల్యాణవాధి • నువ్వుంగంప

రామనామము సోము • రాకగాదె

పాపాఘనుర్వార • బంధంబులనుద్రెంప

రామనామము లవి • త్రంబుగాదె

అఖిలశాత్రవధైర్యశౌ • ర్యాద్రుఁగూల్చు

రామనామము తగు బిఱు • రంబుగాదె

వసుధ భవరోగజనిత పి • పాసనార్చ

రామనామముపీయూష • రసముగాదె ॥

అట్టి తెలికనామోచ్చారణభాగ్యంబు, నేవానకులత నాపూర్వపుణ్యవశంబున లభించె.

ఉ॥ ఛిన్మ్యుడనైతి రాఘవు ప • దంబులనేననిశంబుఁ గొల్చుట

మాన్యుడనైతి నా సరిస • మానులలోఁ గడుపెద్దనైతి నా

కన్యములేదు భూవలయ • మందునజన్మముముక్తిజెందసా

మాచ్యులకందరానిబహు • మానముఁబొందితిఁగీర్తి జెందితిఁ

(విభీషణవేషధార్మియైమైరావణుఁడు జనాంతికమునబ్రవేశించుచున్నాడు)

మైరా — (జనాంతికమునందనలో) సరి. సరి, ఈ కందనారణ్యపులకు ధైర్యధైర్యము

లెక్కడనుండివచ్చెనాయని సందేహపడితినిగాని పిరికిపందియు కులనాచకుండును

నగు రావణానుఁడు వైరియండఁజేరి మాకులమగ్నంబుల నెప్పటికప్పుడు వారి

కెఱిగింపుచుఁ దత్ప్రతికారముల విశదీకరించుచుండుటచే వారికి విజయముచేకూరు

చున్నదని నేటికిఁగనుఁగొనఁగంటిని. లేకున్న బ్రహ్మాక్షన మామాయల నెఱుంగ

సాధ్యమగునా ? (విభీషణును జేసింది) ఔహా ! సమజహతకా ! కులవిధ్వంస
కా ! అభిమానశూన్యా ! రావణానుజా ! విభీషణా !

చ॥ దనుజకులప్రభావమును • దగ్ధమొసర్పఁగ నాత్మకారవం
బురు దలఁపంగఁబోకెనర • పుంగవునెక్కనిశ్రేష్ఠుడంచు హె
చ్చిన తమినాశ్రయించి మన • చేవనశింపఁగ నెల్లమర్మముల్
వినుతియొచ్చెకట ! వి • భీషణ ! పుట్టినవంశనాశనా !

కానిమ్ము. నీవోయి యధమాధముంగొక్కిండు గుర్రుత్తినిసంచరించినతనగ్వనా
శనమైనదనుకొంటివా ? మార్గా ! అట్లుదలంచుటకూడ నీబుద్ధిహంద్యమే.

ఉ॥ నీయచుజుండు దుర్భినును • నిచ్చిశ్రురార్భటిమీరలేక నే
సాములులేకదాదనుజుసంతతిఖ్యాతినిఁగూల్చఁగాక క్రూ
రా ! యవిసీతి చిత్తి ! మయి • రావణుడెప్పుడు వచ్చెనిన్ను నీ
నాయకునికొ వధించుటకు • నన్నెటుతెప్పకొనంగనేర్తువో ॥

శీ ! శీ ! దనుజకుల ధండాలా ! కులాభిమాన మైనగణింపక బ్రాణంబులపై నాశ
చే నీకులుబడెడించు నెపంబున నగ్రజునిచే నిరాకరింపఁబడి వైరినిశరణంబువేడిన
ప్రాణంబులను దక్కించుకొంటివా ! అభిమానశూన్యా ! మానముకంటె బ్రాణం
బుహెచ్చుటరా ! లోకంబు ననన్మదమ్ములని విశ్వసించుట నిరర్థకంబని నేటికి నీ
వలన మీఁగియున్నది. సరే ! ఇప్పుడుమించినదేమి ?

చ॥ అరిదుముసంబులోన మిము • నందటిఘోరవిపత్నముద్రమం
దరమరలేకఁద్రోసి విజ • యంబుపంజ్ర భ్రమవీడఁజేసి మీ
నిరుపమశక్తిసంపదల • నీరసపుచ్చి ప్రగల్భనాశమున్
విరివిగఁబొందఁజేయును వి • భీషణ ! ఈ మైరావణుండిదే ॥

ఇంద్రజాల, మహేంద్రజాల, టక్కు, టమారి, గజకర్ణ, పరకాయ, మహామాయ,
జలాగ్నిస్తంభన, మొనకట్టు, వాకట్టు, రయస్తంభన, వశ్యాకర్షణ, విద్యేహుచాటన,
సంహారణ, గాలవంచన, పక్షిగతి బేదన, యోగవాదన, నంజన, భేదన, ధృతివి
శేషవంచన స్వరవంచనలను మంత్రతంత్రవిద్యలందనమానమేటినగు నీ మయింప
జంబారింబడినవారెవ్వరివలకు తెప్పించుకొనఁగలేగిరి.

ఉ॥ వెక్కువచింపనేటరవి • భీషణ! యోరఘరామ! లక్ష్మణా!
చిక్కిరిగిండు నంటులు • వేరినకుంకెటరీతి పాపనీ
టక్కురి రావణానుజహ • ధాన్యడి బోధనలంది యింకమీ
రక్కడికేగఁగాఁగలరు • యీ మయి రావణుచేతఁజావకఁ

అకటా! రోపభీషణజాన్వలమానసుండనయి చేయవచ్చినకార్యమునుమరచి
మంచిచెడ్డలనెంచక నృధాకాలయాపనమఁజేయుచుంటిని. అక్కటా! రోప
మెంతచెడ్డది?

గీ॥ మంచిచెడ్డలనఁబమాత్ర • మెంచనీడు
చేయఁగలఁగినకార్యంబు • జేయనీడు
కిషసుఖములనావంతి • గాంచనీడు
తిలఁకు రోషమనర్థసం • ధాయకంబు ॥

ఇది నాలసింపకఁ గార్యభీషణుఁడనయ్యెద. (యొచించి) ఇట్టిట్లునేయనగు?

ఉ॥ ఇత్తటి భీమరూఁబలు • డెవ్వఁడొవాకిటనిల్చి భక్తిమై
జత్తమురాముపాద సర • సీరుహమందునఁజేచ్చి మీదలో
కోత్తరిమైనశాద్రిరస • నూరికి దావెల్లిగ్రక్కు చుండఁగా
బిత్తఱిచూపుఁజూచుచు బ్ర • వీణతఁగావలిఁగాయుచుండఁగా
వీడెవ్వఁడో? అకామునుజూడ మహాబలతేజశ్శాసని చెప్పకయే చెప్పు
చున్నది (అలోచించి) అతఁడేకావచ్చును!

సీ॥ కాబోలువీడు యీ • కాకుత్స్థుసైన్యాధి
పత్యంబుగైకొన్న • బలయుతుండు
కాబోలువీడులో • కాళిమెచ్చఁగఁగూర
వారిదాటినయట్టి • వనచరుండు
కాబోలువీడులం • కాపట్టణంబును
దొకతోఁగాల్చిన • దోర్బలుండు
కాబోలువీడుల • ఖ్యాతశౌర్యస్ఫూర్తి
దనుజులఁజంపిన • ఘనబలుండు

వీడెకాఁజోలు బానకీ ♦ బాడఁగొంచి

యుద్ధసన్నిహితానిద ♦ మిథమంచు

జేసి రావఁబలముల ♦ జిత్రగతుల

బట్టిచెందాడివెచ్చి ♦ బాహుబలుడు ॥

వీనియాకాముఁజూచిన వైదిములఁదఱచిన నాశక్తిసామర్థ్యంబులన్నియు మగ
పునకువచ్చి నన్నుఁజీరికొనిగాఁజేయుచున్నవి ఏమైనఁగానియ్యు. (సమీపించి.)
పలుకరించెదగాక ! (సమీపించి) వీడెవ్వఁడో తెలియక ఇట్లుసంతోధించును?
ప్రమాదమువచ్చినఁబ్రాణహానియగును. (అలోచించి) హనుమంతుఁడనువాఁడు
కోటనునెత్తించివాకిటఁగావలియుండెననిగదా నాభటులు నాకెత్తంగఁజేరి ఇట్లు
పెలిచెద (ప్రకాశముగా) హనుమంతా !

హను—(హనుమంతుఁడుపలుకరించుచు ను)

మైరా—(స్వగ) వీరికిచ్చుచాటుఁగొనిచి వీనినామముదియేనని స్పష్టమగుచున్నది.

కానిభక్తినిసమగ్నుండైజేహముఁదెలియకున్నాఁడ.వీనినిమాయఁగాచుట్టకుమంచి
సమయముతటస్థించినది (ప్రకాశ) పవమానయా! నికినియేటివెట్టి ?

ఉ॥ భ్రాంతినిఁబొందిరావో? మధు ♦ పానముఁజేసితొనివ్రఁజొప్పుము

వింతిఁగల్గవలెంచుదో? వివేకముఁబొసితొ? పిచ్చియైతెనో?

వంతిలఁజిక్కినున్న రిఘు ♦ వల్లభురక్షణవీలఁబెచ్చి

స్వాంతిముసంతిభక్తిరస ♦ వారిధిముంచెద బుద్ధిహీనత ॥

ఎక్కడ భక్తరసము ? ఎక్కడిపాపము ?

కి॥ సరిలేబాగాయెను నీ

చరితము ; రిఘురాముకార్య ♦ సంఘట్టినవే

మరిపుణఁజెందుచు నిపుడ

తెలుఁగునవర్తంపనగునె ♦ ధీరవతింసా !

దర్శింప దేశకాలపాత్రంబులండవలదా!

హను—(భక్తిరసమగ్నుండయ్యు నించుకస్మృతినభీనయించి) ఓయీ ! నీవెవఁడవు?

జెట్టివానివలెగన్పట్టుచున్నావు. రామనామామృతశాసమునకుఁగూడ దేశకాల
పాత్రంబులుకావలెనా! శ్రీరాముని మహిమలు వర్ణింపనలసియా? వినుము.

శ॥ శరణార్థులైన వారికి

శరణము, కుర్మార్గజనుల • సంతకరణజయ

భరణము, భానుని వంశో

ద్ధరణము, శ్రీరామనామ • తారక మనినామ్ ॥

మఱియు

క॥ శ్రీరాము పాదరజములఁ

గోరుచు శిరముపయి • మోపెకొల్లగ మదిలోఁ

జేరిచితిన్నామము నే

మానకిదిలఁచిననుమక్తి • మార్గముగావె ?

అట్లుగతునోమ !

గీ॥ కామధేనువుచునచెరితఁ • గాచియుండు

వేళఁ బొల్లాలియూమీదఁ బిచ్చమెత్తి

కొనఁగి నూహించుచందాన • మనుజుపతినిఁ

గొల్పవకుండుటయెఱుఁగావె • తులువ ! తిలఁప !

నీవుచూడ మాయకునివలెనున్నావు. రామనామస్మరణకు దేశకాలపాత్రంబు
లుండవలెననిపించిదు నీచరితము యమమానస్వదంబును నిందార్హముగానున్నది.
అక్కటా!

ఉ॥ నిక్కపురాముభక్తిమది • నిల్వదా ? జ్ఞానమునుగటఁగలెనో
ఎక్కువ కల్లుద్రాగిఁగయిపెక్కెనో ? వానరవంశమందు నీ
వక్కట ! పుట్టవో ? గననఁ యారె ! యిట ననుమోసపుచ్చ నీ
చక్కికివచ్చియుండిన ని శాచరశుంతవో ? తోచదయ్యెఁగా॥

శీ ! శీ ! నమ్మడగదు. కావుననోమయికారీ!

క॥ కిపటపు వేసముఁబూనుచు

సహకారముసేయవచ్చి • నల్లిపిరుద్ధి

పు పిళితాశనుడవగుచోఁ

గృహజూడదు పవనసుతుఁడు - క్రూరుడబొమ్మా ?

మైరా—(తనలో) ఏమి! పీడునన్నకనుగొనెనాయేమి చెప్పుమా! కాలాంతకునివలె నున్నాడు. వీడుచేసెడు శ్రీగొమస్త పమంతయు వైరులభయపెట్టుమాటలైయున్నవి. నన్నుసత్యముగాఁగనుగొనియేనా తిప్పించుకొనువార్ధములేక చావవలసినదే! (యోచించి) ఎట్లుగుర్తించియుండును? నాయనుమానమేనన్న బాధించుచున్నది. కానిముత్య వీనినమ్మించనివిధిఁబలికెద (ప్రకాశము) హనుమంతా! నీ విపరీతపుప్రసంగమునకంతములేనట్లున్నది. కన్నులువిచ్చిచూడుము. నేనెవఁడనో నీకు స్పష్టముకాఁగలదు. ధీమంతా! మనప్రస్తుతకార్యమునకంతరాయము కలుగకుండునట్లుప్రమత్తుఁడవై నుండుమంటినిగాని నీకుభక్తివలదింటినా? నేనును శ్రీరాముపదసేవకుఁడనే!

హను—(పూర్వపుస్థతిలోనుండియే) యీ! కల్ల. మాకిపినెనలో నీయట్టివ్యర్థప్రలాపయుండునా? నీమాటలు విపరీతములై నీవునిక్కముగా కుటిల దైత్యాధిముండవై నన్నుమోసపుచ్చి వచ్చినవాడవని స్పష్టముగాఁజెప్పుచున్నవి. హమ్మ. మారుమాటాడకఁ బ్రాణములదక్కించుకొమ్ము.

మైరా—హనుమంతా! భక్తిచరణశత్యమున మైమరచి నన్నుశంకించుచుంటివి. నేనెవ్వఁడనోచెలిపెద. వినుమా.

కి॥ పుట్టుకచే దినుఁడడనై

పట్టితిశ్రీరాముపాది • పద్మలయ నా

గుఁజెఱుంగెరె మీఁదలలు

నిట్లులననుమానపడిఁగి • నేలమహాత్మా?

హను—మీ! దనజలుసంభవుఁడవేనా! సరి. శ్రీరామునామోచ్చరిణానర్హులగు రాక్షసవంశజాతుండివైయుండియు నిజముగా శ్రీరాముపాదసేవనాభాగ్యంబందినవాడవైయడల నిజ్యము సార్థకమైనదే. కానినీయప్పటిమాటలు కపటంబులైనవ్వుఁడగినవికానట్లులున్నవి.

ఉ॥ దానవవంశజుండవని • తావకవాక్కు-తెర్రాఢిఁజేసెగా

నీనిరసాధమాళికము • నేస్తుండవౌటను నమ్మరాదుమీ

దానవవంశవర్తనలు • తద్దయునాకిటఁ గ్రొత్తగాపు ని

బూనియువచ్చియున్నవిధ! ముకాయనుమానముఁదోపఁ జేసెనూ॥

ఉ. కాన్తనామనాబుసకుఁ గప్పవఁ గల్పనసేయ బోక ని
పావనియైన యర్క కులు • బాహుబలాభ్యంత నాదశౌర్యమకా
భావమునందగు వేదలఁచి • పరుము ప్రాణభయార్తి మూర్తి వై
అవిధ సేయకున్న భువి • యుద్ధి ననీనిఁ నుండబోవునూ ॥

నిక్కము మరుగుపఱచి నీచెక్కరణివైనఁ దప్పించుకొని పోజూతివేమా!
అని వట్టిభాగింతి! వెట్టియాహా!

గీ॥ మాయనాటక ధారయై • మహిననిశము
సాచిరించును శ్రీరాము • చ దుర్ముండు
పినుజమంటలును భరి • తెంబులగుచె
భోసురిన్మని దిమిచుల • బి'య్యుపగిది॥

అంతవరకుఁ బోకుడగనే నాచేతనే మడియఁగలవు. నాసంగతి మీకందఱికి
జడమేదా! మఱిపోతివేమా? జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొనుము. కాదుకాదు. నేనే
జెప్పెదినము.

సీ॥ బాల్యగుంచున ఫల • భ్రాంతిభానునిశ్చయి,
దిగిమింగి పుడమిపై • నొడినాఁడ
సుగ్రీవునుతిన్జె • శూరులలోమేటి,
బలస పదలచేతి • నలలినాఁడ,
శ్రీరాముపనుపున • నీతను వెదకింగ,
మించివారధినిలం • మించినాఁడ,
జలకజక్షేచుపు • జాడలఁదొంగి,
కాకుత్స్థునకుఁ జెప్పఁ • గలిగినాఁడ
యెగువచ్చిన దినుజుల • నెల్లఁచి
కడగు మొలంకినతయుఁ • గాల్చివైచి
యుద్ధసన్నిధుగాఁజేసి • యుర్వికతిని
చెచ్చివానవేరుల • ద్రచ్చినాఁడ!

కావున నాసంగతిని గన్గొని నీకుటునుడి పొగొంటున్నది. లేదా నా కోపాలనున కిప్పుడే యాహుతిగాఁగలవు. జాగ్రత్త. మేరా—ఏమోయీ! హనుమంతా!

హను—ఓ! దుర్మదాంధా! చనుపిచ్చి మచ్చటించుచున్నదలకు నాభక్తికి భంగము గలిగించనెంచినదేగాక మీదుమిక్కిలి పరువు సీసముగా “నోయీ” యని సంబోధించుచున్నది. పృథివీయునిగాఁ జూచుచున్నావా! నీకికబ్రతుకుదినములు లేనట్లున్నవి. ఇన్నొదినములుగా నీవు మాకడవలసినదేయలతో మెలంగునున్నది నిజంబయ్యెనేని యద్భుతముగానీకు మర్యాదవలెకాన మలవడవలసినదే. నీయంతరము నాయంతరము గుర్తెఱింగి బద్ధించుచున్నాని బ్రతుకొగనుము. మంచి తనముననేనొనరించు హితోపదేశమును మదినిడుకొని సుఖంపడఁజూచుకొమ్మ.

ఉ! చింత యొనర్చు మోరి నిబుఁ • జెప్పెడి నాహితమెంచు మోరి ని
పూనియు మూచుమోరి బల • వరిపుఁ జూపునుఁ గోరకోరి యే
కాంతమునందఁ జిక్కియుఁ బ్ర • గల్గెములాడగఁ జూడకోరి నీ
యంతిగ మెంచుకుండగ వి • హరము సల్పఁగిలంచిన దెవ!

నీమెలునకింతగాఁ జెప్పుచుంటిని. ఒక్కయగిడియ లోపలఁ బోకంటివా నీ ప్రాణములుండబోవు.

మేరా—అనచరశ్వరా! నేనెవ్వఁడనైనదియు, నాచరిత్రమెట్టిదైనదియు తదుపరి విచారించుకొనవచ్చును గాని నీ ప్రస్తుతచర్య మనకార్యమనకుఁబుచ్చుకాలమైనదనియు దానిని సవరించుకొమ్మనియు మఱియొకసారి నొక్కచెప్పుచున్నాఁడ.

హను—(తదేక నిష్టగరిష్టంబుండై యుండియు గర్వితఁబ్రొత్త) మనకార్యమేది?

మేరా—అనుగా! నేఁజెప్పలేదా? అనఁకార్యమేమటని యన్వేషింపవలె సంచరించు నిన్నేమనిని యేమిప్రయోజనము? నీవేమో వెలుగఁజెట్టుదునని మేము నీసైనాశనో నిర్భయముగా నుడుటుమాలోపే? ఎవరివనివారు చూచుకొనవలెగాని ఒరులపై నాశవహించివలెకాదుట వెట్టితనము. సరి. సరి. బాగాయె. అనరాగ గాని కేసరిపుత్రా!

చ॥ క్రిమితి వనాంతిర స్థలినిఁ • గాలముఁబుచ్చుచుఁజెట్టుచెట్టుకున్
నముకుచుఁ బండ్లగత్తులను • దొంగిలిచున్ గడ పారిపెక్కచన్
భ్రమకుడుచున్ సదావధువుఁ • బానమునేయుచు కైపునొందఁగా
సొనుసలి కీచకేయమును • చుండెడికోతుల గీతి పోదుగా!

నీతో సోకేట? నేడోయెడ, నీయిష్టమువచ్చిట్లు చిత్తచాఁచల్యమున గంతులువేయుచుండుము.

హను — బలే! శృతిమించిరాగమునఁబడినట్లు నీవాగాడంబరమును మఱితయధికముఁజేయుచుంటివి. ఇంతవరకచాలు. నీపేర్లుడు గట్టిపెట్టి నీయుదంత మెఱింగించి నీదారినఁబొమ్మి. లేకున్న యీ శ్రీరామదాసుఁడు, దుర్మాత్తుల—సాధుజన నిందాపకాయల—కుచ్చప్రసంగాయత్తచిత్తుల—కుటిలకార్యక్రియాపరతంత్రుల మా మామంత్రతంత్రీజ్ఞుల—బాలిఁదలఁచి వదలువాఁడుకాడనియెఱుంగుము. అయ్యయ్యా! నాభక్తిమార్గమున కెక్కియడ్డుపెట్టితివి. (మరలభక్తిపరపకుఁడై) హా!హా! రామా! రామా! నీమహిమ లనంతములుగదా!

మైరా — (స్వ) అలే! నాకనుకూలమగు మంచదారిలోఁబడినాఁడు. ఇక నేనువిజయముబొందినట్లే! (ప్రకాశము) ఓయీ! వెట్టికి వేయివిధంబులనునట్లు నీకపుడొక క్రొత్తవెట్టిపట్టుచు నీదారినిదియు నాదారినిదియు నగుచున్నది. నీనడవడిబొత్తిగాబాగులేదుగదా! హనుమంతా!

హను — మాయలమారి రావణుఁడు • మానవనాథులఁగొంచుబోయి నీరేయిని కాళికానడి బ • లింగదగఁజేయఁ బ్రసన్నబూనఁగాఁ బాయనిభక్తి నీవిలుబు • భ్రాంతినిఁజిక్కి జరించుచుండు నీయూ యనివేషమొంచునగు • నే? రిఘురాముని కెగ్గుఁగూర్తువే!

హను — (భక్తిలోనుండియే క్షయముతో) మైరావణుఁడు, రఘురాముఁడు—చిత్రముగానున్నది. (ప్రకాశముగా) ఓరీ! నీవెవఁడవు? మైరావణుఁడెవఁడు? రఘురాముఁడెవఁడు?

మైరా — (స్వగతమున) పిచ్చిబాగా తలకక్కినది. తనదేవునే మఱచి యున్నాఁడు. బొందలోఁ దొయుటకు మంచినయముచిక్కినది. (ప్రకాశముగా) ఓయీ! రామునేయెఱుంగవా? మైరావణునిఁగూర్చి నేనింతకుముందు చెప్పినదప్పుడే మరిచిపోతివా? సరిపోయె. మొదటికే మోసముఁదెచ్చిననిశ్చేమనందును?

హను — (కొంచెమీ స్మృతిసభివయించి) మైరావణుండనఁబ్రతాప లంకేశ్వరుండనియు, మాయలమారియనియు, నిదివఱకు నీయుంటిని. అతనినిగూర్చియేనా నీవిప్పుడు పుస్తాపించునది. సరే! రానిమ్ము, వచ్చేనా జచ్చునాఁడేగదా!

మైరా — పోనిమ్ము. అంతవఱకైనస్మృతియున్నదంతియేచాలును. అతఁడుపచ్చి నీకనులఁబడినగదా చచ్చుట. నీపిచ్చిభక్తిరసప్రవాహములో నీవు మునింగియున్న

ప్పుడేవచ్చి నిన్నుమోసగించి రామలక్ష్మణులఁ గొనిపోయెనేమో?
హను — లేదు. లేదు. అంతజరుగలేదు. నీస్థితిమాత్రము నాకు సంజేహస్పదముగా
కున్నది. నీనిక్కపుస్థితినిఁజెప్పి మంగు నానుదియముఁబావుము.

మైరా — అక్కా!

చ॥ పవన కుమార ! విరుము; ఇల్లఱువాద వివాదమేల? నే
నవనిజఁగొంచుఁబోయిన ద • శాశ్వనిఁగ్ను డి; క్షత్రశక్తిచే
సేరినప్రేమమై నెరిఁగి • మఁదనవాఁడను ర హ చంద్రా
పినురాసేయనేలరు వి • క్షమాగు మఁదనన్నఱుంగిచే!

హను — (నిక్కపుస్థితినినయించి) ఓహో! విభీషణా! ఎవేనా? ఎంతద్రమ
పడితిని. మైరావణనిజాడ లేమైనఁ జలినవా? పాప వనబాహు బలంబెఱంగి
యిందులరాసాహసించు ననుకొంటివా? దళకంఠునిదాడిగ తప్పించుకొని పోవ
క నేదియో కథివానికి మసిబూసి మారేడుగాయనజేసి తప్పించుకొనిపో తలం
పుతో నేదియో ఇచ్చటవారియుండునుగాని వానికిమాత్రము ప్రాణములపైనాశ
లోదా? దళకంఠుని స్థితినిఁగనులాగఁజూచి తనంతటతానైవచ్చి చున్నిలోఁజొ
రెఁగటకచ్చగించు వెంగియుండునా?

మైరా — (ప్రసాదము) శార ! ఏమిరాక్షసిగోష్ఠము? తనకురాఁబోమనిపనునెఱుం
గకనాత్మి శాఖ మునరించు కొనుచున్నాఁడ బద్ధిహీతియన న్నిట్టిదేగదా (పకాశ
ముగా) హనుమంతా! పానిసంగతి మనకెందులకు. మనయన్ని ములో మనముండవల
యు. నేవచ్చియు గడిచియైనది. అప్పటినుండియు నీమొహిష్టము నీన్నపడిరికి
వేధింపఁదొడిగి ఇ త్రముందంత కాలమునాంచి నీవట్లుంటివో? అతిఁడుబహు
యుక్తిపరుడగుట నేందనినయము కొలపవచ్చియుండు నీ కారపు కేష్టలం
గనివేట్టి నిన్నుమోసపుచ్చి యిదివరకే రామలక్ష్మణులఁ గొనిపోయియొండెనే
మోయని సంధియను గలుగుచున్నా .

హను — లేదు. లేదు అట్టిచేయియు జరుగలేదు జరుగుదు. జరుగఁబోదు.

మైరా — నీవెట్లు నిర్ధారణఁజేసిచెప్పగలవు? ఎట్లునవ్వగను!

హను — సంజేహస్పదము గానున్నవోఁబోయి చూచినట్టి నిజంబెఱింగించెడు.

మైరా — సరి వచ్చియుండు తలకుఁకలినిఁజుట్టుమున్నట్లున్నది ఇదియేటిభ్రాంతి! నీ
కలనఁజేసినవో నిర్విశ్రాంతియంతయుం గుఱిమాటిపోదా! ఈసమయ మైరా

వణునిచేతజెక్క కుండినను రామలక్ష్మణుల బలిమిగలనీతోకక్రింద నలిపివంప
నూహించితివా!

హను— నిజమే. ఐననీవేమందువు?

మైరా— నేనులోనికరిగి రామలక్ష్మణుల తేమమారసివచ్చి నీకెఱిగించి నావని
కీజోయెద.

హను— ఆలాగకానిమ్ము!

మైరా—(లోనికరిగిరామలక్ష్మణుల పైనుచ్చుమందుఁజల్లిమందనములోనుంచుకొనివచ్చి)
హనుమంతా! రామలక్ష్మణులు సుఖులై గాఢనిద్రాపరవశులైయున్నారు. ముం
దైన మూఢభక్తిలో మునుంగక స్వామికార్యమునంద్రవమత్తుడవైయుండుము,
(తనలా)నేనువీనిని దాటిపోవు సంతపఱకు వీనికిమఱుఁబిచ్చియొత్తింపకున్న సస
మానప్రజ్ఞాదురంధరుండగు వీఁడునన్ను గనుంగొనుచేమో? కనుంగొనెనా చావు
నిశ్చయము (ప్రకాశముగాహనుమంతునితో)హనుమంతా! రావణునిదాడికినోడి
నిన్నుఁగించితొక్కలము భక్తిమాటఁదలపెట్టక కార్యమకూలతలో నుండుమంటిని
గానిబొత్తిగా మానుమంటివా; నాయంతునెఱుంగక నిష్కారణముగనన్నదూ
లనాడితివి. నాకుమాత్రము శ్రీరామభక్తి ముక్తిదాయకముగాదా!

కి॥ సర్వాత్మకు సర్వాధికు

సర్వజగత్కర్తుసర్వ శక్తిసమేతుః

సర్వజనారాధితపదు

సర్వైవ్యధుఁగొలువకుండు • జడఁదీలఁగలఁడే॥

హను—ఓభీషణా! నీభక్తికావ్యసముల నేనెఱుంగనా? నేననిక్కముగా బొరబడి
తిని. దైవానుకూలబున నశ్శక్తికముసంభవించియుండలేదు.

మైరా—(తనలో)మందమతీ! ఇప్పటికిఁదప్పినదా!ముందున్నది మనశ్శపఁడుగయను
నట్లుకొంచెమునిదానించుము. నెత్తిమీఁదనోరఁతెట్టకొని కయ్యోమొట్టియని
యెద్దవఁగలరు.

హను—ఓభీషణా! నీవనునావ మాయఁడనుండకున్న దానవమాయాజనితవాధీని ను
త్తరింపసాధ్యమగునా!

మైరా—ఎట్లా? పనిజరుగుచుండెను, ఇదిపొగడ్తలకువేళగాదు. ఆవలదానవువాడలే
మైనఁదెలియ వచ్చినదేమో చారులవలననెఱింగిత్వరలో తిరిగవచ్చెద.

హను—మంచిది.

మైరా—(నిక్రిమింగుచుచుండగా) కోతిమండా కోడుమలారి ! మాదాననాయ
లమందిర వికోటిచ్చేట్లు పనిచేయునురా ! చకంఠులకు యుక్తిలేనివ్యర్థజగు
టమిచ్చేటొక్కొక్కాకి : ఈమైరావలె (డు చిక్కువాడొక్కొక్క ! ఏళ్ళకుకలకా
లమేడ్చుడు. ఒకరినొకరు పట్టుకొనియేళ్ళకు తల్లక్రందుగాబడియేళ్ళకు. ర
మలత్తికావలె చక్కించుకొనజాలరు. (వెళ్లుచున్నాను.)

హను—రామా ! కానికాలమప్పుడు నీభక్తసమయ వాధ్యోమంచి నన్నెల్లకొట్టికొ
నజేసితివి. నాగణమారయినెంచి యిట్లొనర్చితినాచోలు ! నిన్నుక్షించుకొను
టకుగాని మమ్ముగ్రక్షించుటకుగాని నీవేనమచ్చుడని గాని మేమకంచులము
న్నునిమిత్తవాత్రులమని !

మాలిని: —మునియతిగుణవామా ! - ముఖ్యము క్తాభధానూ !

కిసిననసంధారి ! - గర్విదైత్వప్రవహి !

సముత్తమగుణహాసా ! - పిరివిద్యాప్రభాతా !

సనయవాదనిత్రా ! - వార్ధకిన్యాకళిత్రా !

(తెలుపు)

చ॥.వనచరియోధులారి ! భిక్షు • భిక్షులమోసమొనర్చుమాయరా
వలుగుతుంటి కాగ్యములు • బెల్లుడకుండగ జేయుతుంటియు
నునకువిధానం కింబు యెఱుఁగె మోసమోసేన రసో తో మోసమా
పనివిడి నేవజేయఁ గ్రహ • భిక్షులమారి ! క రాకు మూకిదే !

హను—వాయోధుల స్వామిభక్తవిగలప్రశంసార్హములు. నేనొక్కడనేదిక్కిండ
కియొక మిక్కుటంబగు భక్తిలోఁబెక్కి స్వామికార్యము సంద్రుప్రమత్తుండవైయ
న్యధాచరించెతిని. దైవయోగంబున నా యా న్మదిము కిలిననెట్లయ త్పాతము సం
భవిల్లలేదు. అదృష్టవంతుడవైతిని నేకున్న నిండుపాతైయుండునుగాదా !

(తెలుపు) - దేహా ! ముగిసాంబు జూరినంతా మహాయోధులారి !

చ॥ కుటిరము పాపములనుచి • కుటుంబమున కింకరుల విద్యలకు
 ఘోరములను మాయరావణుని • శౌర్యసజ్జ విచిత్రచర్యలె
 తలమున కింకరులనుచి • దివ్యకాండల ననాధ్యమాలుచె
 లగులెరచును మీరు రిప్పు • నల్లభువనము కైమెలంగుడి॥

వాసు—అహ! కీ భీషణుడు స్వామికార్యభక్త్యాను రక్తంజై నిమగ్నమైన నేమరకలె
 నుదీక్షతో మనలోకి వారిని బుంకొల్పుచు నా జనబోవుచున్నట్లున్నది. స్వామి
 భక్తియందెట్లులుగ దాయుండవలయు.

(తెలుపు)॥ మూలమునది నా! సుగుణ • మార్గవిశారద! క్రిందవంత! ఈ
 ధాన్యపురాత్రు వేళరిప్పు • నల్లభువనమున మారి బారికి
 కరుణకు సురక్షణము • జేయుటకీ నీ పినన కెల్లనా
 ధాన్యమునె గావించి • ధన్యమున కిది ముప్పునదీతి!

వాసు—అసక్షణముగా నావైపునకేవచ్చు చున్నాడు. ఇప్పుడిప్పుడే యిందువచ్చిపో
 యినవాడు మఱల వెంటనే రావలసినంత కారణమేమైయుండును? వేలుకారణ
 మేమికావలయు

చ॥ కుటుంబమున కింకరులనుచి • యుండిననాస్థితి గాంచినో యనా
 చితము పింఛి ది కవది • స్వస్థలె బయలు కిచ్చియెత్తవే
 నురుగును మోచ్చి గొంపుచులె • మాదిమునుండి తొలంగిపోవగా॥
 మిరిలు మినుండు నోపునును • మా! నీ ముగధము తమ్ము డిగిటికే॥

(అంతః) మించిదియే గాని యిదివఱకాతండు వచ్చినప్పుడు నన్ను జవలచి
 తునిగా భావించియెల్లదము లాడ జొచ్చె. అప్పటికినా కార్యము నిందార్జిమై నద
 గుటవానినివైరింపవలసి వచ్చినది. అదికారణముగాగని తనశక్తినిరామునికి వెల్ల
 డింజేరి నన్నులనపుచు నుద్దేశముతో నచ్చుచుండేనేమో! కానిము. నిజమరసిగ దా
 నిశ్చయింపవలయు. ఎట్లయిననేమి? మాకు గావలసినది శ్రీరామలక్ష్మణుల తే
 మముగదా!

పా. — (ప్రవేశించి) రామ కార్యదురంధరా! హనుమంతా!

మ॥ అసమాన బగుమాయరావణుని కా • ర్యంబంతి ; పాపులబల్
వ్యసనుండర్భతి మంత్రతంత్రచనా • ద్యక్షుండు నేరీతి నే
దెసరానోపునా ? యేమిచేయునెకొ ? ఏ • శేషతాపాగ్నిగా
క సమర్థింపఁగ నెట్టివారికినిశ • క్యంబొనె లోకంబునన్ ॥

హను — పిభీషణా ! ఇప్పుడిప్పుడేయిందువచ్చి నన్ను హెచ్చరించి చీలేత్రిములు
గా మాటలాడిపోయినవాడవు మరల యరినిముసములోపచ్చెను నీయంతుఁడంత
గనున్నది. సరియే ! వచ్చితివిగాని

గి॥ మాయరావణుడాడలే • మాత్రమైన

ద్రోయవచ్చెనె ? యేదెసఁ • దిరుగుచుండె ?

నేమిసేయఁగనున్నాడో • యెఱుఁగింపవును

కట్టిబంధంపఁజూతునా • వానినిపుడె !

పిభీ — (సంభ్రమపిపాదిములతో) ఏమిగ్రహించారము ? నేనేమి ? ఇప్పుడిందు
వచ్చిపోవుకేమి ? ఆశ్చర్యముగానున్నది ! పాపిమైరావణుఁడు నావేషమూని
వచ్చి మాయపుచ్చియుండునా ? (అలోచించి) సందేహవేమి ? లేకున్న హను
మంతుఁడు నాయందినత్యమాడనా ? ఏదియొకొంపమునిగినది. (ప్రకాశము)
ధీమంతా ! నాయంతుఁగినుఁగొనమాట్లాడి చుంటివా ? లేక పరిహాసమునకనుచుం
టినా ? నేనేమి ? రావణమేమి ? పోడడమేమి ? అంతయు సందేహస్పద
ముగానున్నది. కార్యముమించిపోలేదుగదా ! సంగతిసవిస్తరముగానెఱింగింపుము.

హను — (అనుమానముతోచినలో) అయ్యో ! నిజముగాఁకొంపమునిగినట్లేయున్నది.
సంగతులొకదానికొకటిభేదించుచు విపరీతములుగానున్నవి. ఏదియొక పటము
జరిగినది అది యీ : భీషణునికి పటమో ? మైరావణుని మంత్రమో ? కానిమ్ము
వీనియంతు ముందుకనుఁగొనవలయు. (ప్రకాశముగా) ఏమేమి ! నీవిప్పుడిందు
రానేలేదా ? ఏమి నీ ధైర్యసాహసములు. హనుమంతునితోనే యన్యతములాడ
సాహసించిన నీకీతరులులేక్కయగుదురా ! నీకిదివరికిట్టి తుచ్చపురుషులుపుట్టవ
య్యె. ఇంతలోనింతమార్పునకు హేతువుండకమానదు. కానిపిభీషణా !

చ॥ దనుజుఁడవయ్య మిక్కుటిల • దైత్యుల మర్మముఁగాంచకుంటనీ
ఘనతకు లోకమాననుచి • కాకునుబెందుచు దారిదోపకన్

కనబడి నూత్నమార్గమును • బట్టిజరింపుచుఁ దొల్లినీవుచే
 సినకనియంతెలో నురపుఁ • జెందితివేమొ? నిజాబు చెప్పుమా ॥
 నీవువచ్చిపోయిన నీరాకకే సంజేహస్పదముగనున్నచో నీకఁజిత్తకాంచ్యమైన
 దని వేఱుగఁజెప్పవలసరములేదు. కావున మనసుకుదుటపరుచుకొని నిజమెఱింగిం
 పును అన్నా !

చ॥ దినుజునిమాయజిక్కదను • ధైర్యమువీడకుమన్న యెందునె
 క్కనికె జయంబుచేకురుట • గల్లునునేరకగాని ధాత్రి ; నీ
 ఘనతెకుఁగోపమకానని చి • కాకునుబొందకుమన్ననిక్కముఁ
 మనమునదాచకన్న యను • మానముఁ బొందకుమన్ననాకడ్డ॥

పిఠీ—నానుమంతా ! నామతిభ్రమణియగువాడు. నీపొర బాలో ? నాప్రార్థనా
 కావలయును.

హను—ఓయీ ! నీకపటంబునుగిప్పేపువ్వువెపంబున నాకే మతిభ్రమణిమారోపిం
 చుచు నమాయకునిచుండింబ నబ్రవర్తింపుచుంటినా ? శ్రీరామరక్షణ కార్యాశ
 క్తుఁడవగుట సందర్భానుసారంబగు నెన్నిపర్యాయములైనరావచ్చును. వచ్చియు
 రాలేదనుచు బొంకనేల ? ఇంతలోనీవుక్లేమిమునింగినది?

పిఠీ—అయ్యో ! పచ్చినగదానిజమెఱింగించుట ? రాకున్న నేమనిచెప్పవలయు ?
 హను—ఏమిరా ! కపటశీలా ! సాధుశీలుఁడవనినమ్మి మోసపోతిమి. రామదాసుఁడ
 ననివచ్చి రామునిశరణువేడి విసయభయభక్తులతో మాకడఁబ్రవర్తించు నీవ్రవర్తన
 లన్నియుఁగపటములని మాకిప్పుడు తెలియవచ్చె.

పిఠీ—ధిరచిత్తా ! ఏపాపమెఱుంగని నన్ను నిష్టరోక్తులూడుచు నావైగినుకఁబూన
 నేల ? ప్రథమ యామమున నేమివచ్చివెళ్ళితి నో యదిగాక మఱలనాకురానిందు
 నవకాశములేకపోయినది.

హను—ఓ ! దుర్మార్గా ! అట్టేవాగకుము. బొంకులాడి తప్పించుకొనఁజూచిన త
 ఘ్ననే తెలిసె. తెలిసె. నీకక్కటక్కులు—నీకపటవర్తనలు— మాయామంత్ర
 తంత్రములు పరులకగోచరమనిశీలోనీవు గర్వపడుచుంటివిగాఁబోయి ! ఇంతవఱకు
 నీవు నజ్ఞనుఁడవనుభ్రాంతిని నీయందువిశ్వాసముంచితినిగాని నీకణుమాత్రమైన
 బూర్వపుమర్వాదలు జరుగఁబోవని యెఱుంగుము. నిజమునొప్పుకున్న బ్రతుకఁగల
 వేమోగాని లేకున్న జీవములతో నడుగైనదాటఁజాలవు.

ఓభీ—అర్యవర్య ! నా ప్రాణంబులు వాకంతసీపిలోనివిగావు. రామలక్ష్మణులు భద్రులైయున్న జాలును.

హను—ఓ! ఓభీషణా ! ఎన్నిమాయలు నేర్పితివిరా! నీచావు సమీపించబట్టియే నీకీ దుర్బుధిపుట్టినది. లేకున్న మానవనాథునిచే మరువరాని యుపకారముబోయి మరిలవారకే దెబ్బగొల్పించుట పట్టుదువా ! ఇంక నీకోబలమంటలేల ? (కపుల నుద్దేశించి) ఓహో ! సుగ్రీవాంగడిసాంబంతులారా !

గీ॥ కొంఁమునిగెను యత్నిముల్ • గూలిపోయె

మోసమాయె విభీషణు • దోసబుద్ధి

రిండురండియ్యక పులార • రామచంద్రు

సారకరుణకు మనకును • దూరమాయె ॥

(కపులకోలాహలముతోఁబ్రవేశింపుచున్నారు)

సుగ్రీ—వామంతా ! ఏమిసంగతి ?

అంగ—ధీమంతా ! ఏమైనమోసమువాట్లైనా ?

జాంబ—మారుతాత్మజా ! మైరావణుని కారణమున రామలక్ష్మణుల భద్రమునకేమైన భంగమువాట్లైనా ?

హను—(నిర్గురుఁడైవచ్చి మతో) హా ! రామచంద్రా ! రామచంద్రా ! రఘుకులదేవేంద్రా ! కిర్తిసాంద్రా ! హా ! లక్ష్మణకుమారా ! హా ! సుమిత్రానందనా !

సుగ్రీ—నానుమంతా ! ఎన్నగులేనిభంగి భిన్నుడవై యుదంతము నెఱిగింపక నూరికనాపోయిదవేమి ? విభీషణా ! నీవుగూడవన్నెత్తగినమాయతోనున్న కారణమేమి ? మనలమైరి వలఁడు మోసమునముంపలేదుగదా ? ఏమయ్యా ! నీవును మార్చితివి ! ఓభీషణా ! ఓభీషణా !

ఓభీ—అయ్యలారా ! చెప్పబడెనున్నది ? అపవాదనాపైఁబడినది. నేను దోరివైతివంట. నావేసంబున మైరావణుండెడియో మోసమె నర్పించియుండును. మనహనుమంతుఁడు నేని భక్తిమసి నాని కేయమగ్రంబులనెఱింగించెనో, వాడేమి మాయఁజేసిపోయెనో తెలియరాదు కానియీపూజ్యుండునావైఁగినిసిన్దుకోర్తులాడ మొదలడి కతికఁజూపుచుండె.

హను—(కోపముతో) ఏమిరా! దుష్కర్తా! కఠినశర్మా! పలుగాకీ! నిన్నుఁబోలినవాఁడు నచ్చెనుగా! నీవురా లేదేమి! కూరా! నేనెఱుంగ ననుకొంటివా? మందమతినిని తలం

చితివా! కండ్లులేనికబోదినయోచించితివా! తప్పద్రాగియుంటివని తారుమారా
గుచుంటవా! సుగ్రీవా! ఇతనిబోలినవాడుకాడు. ఇతడే! ముమ్మాటికితడేవ
చ్చిల్లోనికిబోయిరామలత్తను లక్షమమరిసినాకుఁజెప్పిచాయె. ఇప్పుడుకాదను
చున్నాడు. తప్పుకమోసమువదిల్లేనది. ఇతడొకవృద్ధునివచ్చాడుకాడు.

పిళ్ళి—అయ్యలారా! సంగతులుచిత్రములుగానున్నవి. నిజముగా మైరావణుడేనావే
సమూనివచ్చిరామలత్తనుఁ గొనిపోయియుండును. అక్కటా! మందిభాగ్యులమై
పోమిగదా! అలసింపుకముంగురైనరామలత్తను లక్షమమరిసెదండు.

సుగ్రీ—(పిచ్చారముతో) అక్కటా! మనజాగ్రత్తలన్నియుమంటఁగలిసినవా! పిళ్ళిబా!
నీవేపోయి రామలత్తను లక్షమమరిసిరమ్ము.

హను—వలదు. వలదు. ఈమర్కటార్థుడు నమ్మఁదిగినవాడుకాడు. వీనిగనిపెట్టియుం
డవలసివచ్చాడ. సుగ్రీవా! నీవేగిరామలత్తనులనుఖమరిసిరమ్ము.

సుగ్రీ—అలా! (లోనికిబోయి రామలత్తనులఁ గానకపిచ్చారముతో) హమందభా
గ్యులమైతిమిగదా! అయ్యో! రామచంద్రా! రామచంద్రా! హా! తాటికీమర్దనా! అ
హల్యాశాపవిమోచనా! హా! వాలీమర్దనా! హా! రఘుమలప్రదీపా!

చ॥ దశముఖుఁ డాదిరాక్షసులు • దర్పమునఁ సురలఁ జయింపుచుగ

భృశమును బాధలన్నిడఁగ • వెక్కిరియెల్లరణంబువేడద

ద్విశసనమునఁ చింపఁబృథి • వీసలీఁబట్టినదేవదేవ!యో

దశరథపుత్ర!యోసుగుణ • ధామ!మముకవిడనాడనోపితే!

అక్కటా! నీపియోగమునుభరించుకొన్న! అన్నచేరాజ్యవర్జ్యస్వమును హరింపఁబడి
యిలువెడలఁగొట్టఁబడినేయండలేక నల్లడచుండ నాపూర్వపుణ్యపరిపాకంబుననీ
యండలభింప దండిమగఁడొనైయుండఁ గలిగితివని సంతపించుచుండునంతలో నా
యాశలనిరాశల జేసిహరాత్మగాఁబట్టినడిసంద్రంబున గుట్టువెరిగిపట్టునువదలిపెట్టి
చనితివా! మహాబలులగు యింద్రదత్తుకుంభకర్షాది రాక్షసులనొక్కఁజేఁగూ
లనైననీశక్తివేఁడీముక్కుడి మైరావణుని చెంతనిప్పులమయ్యెనా! హా! జానకీమ
నోహరా! మమ్ముందిరనెన్నెన్నో కథంబులనెల్లపుడుఁ గంటికిరప్పవలెఁగాచిక్షిం
చు నిన్ను మేమందర మొక్కఁలేయఁగాపాడఁ జాలమైతిమిగదా! మేమేమోనీ
దాస్యమును సలుపుచున్నామను ధైర్యమునగాఘనిద్రావశులైతిరిగాని తగురీతిను
న్నవీరక్షణమును మీరేచేసుకొనచు నారక్కసినినుక్కణింపకుందురా! అకటా

మాశక్తిసంపదలమేమెంచలేక మందమతులమై ముందు వెనుకలరయక “నీవ్వల్లకా
ర్జమును వాగ్దేవతేదించవలె, యేలవారికిని ద్రాధంగ మొర్చినలె” ననిగర్జతులమై మై
రావణుని గాడిమీకేటకపరుపక నిష్కారణముగ మోసపోయితిమి. అక్కటా! మీ
యీశానుని నిద్రపదమందుకున్నమాటే నెలరేగుటకేమిసందియము? అయ్యో! మా
మాబ్రతుకు లెట్లయిన గాని నీతామహాలింగినిరక్షించువారెవరు? ఇంకేటిఁగాళి?
ఏదినిక్కు? హా! రామ! యద్రా! హా! రామచంద్రా!

హను.—(స్మృతిగనిదుఃఖముతో) హా! రామా! రవికులసామా! సుగుణసుగామి! మాప
రంధామా! కర్తికామా! కేటితోమాకు నీసపర్యలక్షణము బాగ్యముతీరిపోయెనా! తె
ల్లవాయుమదళకంఠ తేజముఁ ద్రోళ్లఁజేసి నీతామహాసాధ్వీ చెరఁదొగిపుచ్చిమీయం
డఁజేర్చుకొని సుఖసంపదఁ నోలలాడుచుఁ ద్రిలోకంబులమాక్రింది స్థిరముగానిల్చుగు
గనికొండఁ దియ్యాలతో నుంచెమిగాని మాయాశ రెండెనువులలోని సర్వభంగి
కలితశూన్యమునొససి సులంపకపోయితిదా! నిరక్షమేముపదేశములుగవం
దిలోనిప్పులంబులయ్యె. ఇది మేమెవరికొరకుఁ బోలుచువానిము. ఆమైరావణుం
డెంతమాయలమారివొంగయోపూర్ణపర్వత మియాకొండ పృథ్విపముచేత ఒం
డివాడెనిభూవాండలి నుండి ఖండపృథ్విని నందిన నాడండితఁ మనుమొండెముఁ
డేసివైచినాఁడు. నేనింక నేమని భూవాండలి నుండగలను? మేటిమగడఁచని మీరునా
కిడిచిబిరుదుతో నొక్కరెయినదా? శక్తి నైవమిమ్ము— మాదాస్వయంబునకు పూనిగి
కెట్టియాపదలురావనుగట్టినమ్మకముతో నెదిపయిఁజేయునిడుకొని సుఖనిద్రాంశం
దుమిమ్ము— రాక్షసవధాసమాప్తయ్యెయ్యె, మిగిలినదళకంఠనొక్కని శరపకడఁబ్బం
చినకలరుకు కిన్నర కింపురుగుగురచూచినవదలలోకంబునకు హాయిగూర్చినను
యాసంపదతో సుఖనిద్రాంశం దుమిమ్ము— వేదవేదాంగపారంగతులరగుమిమ్ము—
లోకప్రియులరగుమిమ్ము— జగదానందస్వరూపులగుమిమ్ము— రక్షింపనశక్తులమైతిమి
సుకవయాశంబుగో నేమనితల నెత్తెఁ దిరుగనెర్తు? రామచంద్రా! రామచంద్రా!
ఇముతో గూడినఁబుట్టిక సమ్మెటవేటిలులమరునట్లుదా రాభ్యుదయమగుమమ్ముగూ
డినకతనమిఁపాటుకల్గినది గానిలేకున్నరా దగినదియూ! ఆపాపిమైగ వణుండు మి
మ్మెమి చేయనూహించెనో? అన్నట్లుకాళికబలిపెట్టునా! మాయద్విష్టములు బాగుండి
మీకావేళకు మెలకువపచ్చినమేము భయ్యలమగునట్లు మైరావణునివంశనిర్మూల
మునుఁజేయకుండురా! దురదుష్టవంతులమగు మమ్ము నమ్మకరించిన మీకు మి
లకుపవమ్మనో? రాదో? ఒకవేళ మెలకువరాకున్నను సకలభూతదయాపరుండ

పగునిన్నొక్కనికాచరుడుబలిచెట్టుచుండి మీకు మెలకువచగిరింపకబావనమై
 నమిపలమునుభక్షించుటకు జగజ్జననియగు కాళితేజ్వరిమాతృమిచ్చగించువా !
 అన్యాయా! నచ్చియాశ ? పీరాధిపతులసేమోసపుచ్చజాలిపదెట్టి మచ్చు
 మెదులుపయోగింపక వారలగొనిపోయియుండువా ! ఆమందులపగ్గభావము
 రక్షింతువా ! అక్కటా! మామూర్తిజార్తులువిని మాకుధ్యేయముఁజెప్పి కన్నబి
 డ్దలకన్న నెక్కుడు ప్రేమతోమహ్మాని రక్షించువారింకెవరు? కరుణాసింధూ!
 ఇదిరాక్షసులమాయగాదు. నిజముగాగాదు. నీవిందువచ్చియుండినపని పూర్తియ
 పనుఁబాసభూయిష్టుమగు నీప్రపంచమందుండుట క్షిప్రపడక నీకైసేవే మమమిడి
 యందువు. లేకున్న మీకట్టిపాటైన రాసేప్పువా! ఇట్లుమమ్ము హతాత్తుగా
 విడచిపోవుట మీకుధ్యమ ! నీక్షిప్రలమగు మమ్ము వెంటగొనిపోవభారమాయె
 నా ! మాకింకేమిక్కు ? హా ! 'రామా' రామా!

ఃశ్రీ—(స్వగతవన దుఃఖముతో) అయ్యా! నేనెట్టిపాపుఁడను?

చ॥ అనుజుఁడు కొల్లుకూటమున • నాగ్రహుఁడైనను బాదతాడనం

బున మనరాధవించి వడిఁ బొమ్మని వేలగుదిక్కులేక నే

యనఘని నీచరవేరరిణ • మంది.హా ? నామహనీయుమాయరా

వఱునకు నుప్పఁజెప్పితిని • బాతికమింతకు జేతుయున్నదే!

హా! ఇట్లుకుటలచంద్రా! నిన్నెట్లుమరుగలను. సకలరాక్షసాంతకుండవై భూ
 మిపవతించిన నీకేదనుజాలచేతముప్పదప్పలేదన నికలోకంబున నెవ్వరునుఖులై
 యుండఁగలరు? రామా! నామాటలు నమ్మచిగినవో కావోమాతమని మైరావ
 లునిచ్యలంగొప్పెట్టి నిందింపదైన దాగియుంటివా? అదియేనిశ్చయము లే
 కున్న నేవేడె? రాక్షసులపాఠకిఁజిక్కులేడ? హా! సీతారమణా! పూర్ణపరీక్షఁ
 జేయుటకిదిసమయముగాదు. నీవు కనుపించనికారణమున నీవనచరలండలు నా
 ఁగినిసిగ్గఁగటపడ్తుండవై మీకెగ్గుగూర్చితిననుచు నన్ను బాధింపనున్నారు.
 పీరిబాధలకంటెగా బంకమగాని హనుమంతుఁడూహించినట్లు “దశకంఠనకుమీవలన
 గలుగఁబోవు యాపత్తునుఁ దలఁగించి రక్షింపఁగిపటభావమాని మిమ్ముశరణని
 మిమ్మునమ్మించి యావిధిమట్లుఁదెట్టి సోదరుప్రాణరక్షణజేసె విధిమఱుం”డని జ
 నులాడకొను నిందావాక్యములకెట్లుతాగుకొందు? అటురావఁబడు తనగుట్టుమట్టు
 లమీకుఁదెప్పమంటినని నాపైఁగినిసియు మీయండనుండుటన నేమియొజేయు

జేయఁజాలక సమయముకొఱకు నిరీక్షించుచున్నాఁడు. ఇప్పుడుమీరు బయల్పడకున్న నిటు కష్టములచేతనో - యటు మాయన్న చేతనో చావలసినదే గానితప్పించుకొనుతోందేదు. లోక బాంధవా! నాయుండికంటే నన్యధాప్రవర్తించుటకు నేనేమియగుగాఁబడితిని? యీ నామాటయట్లుండును. ఈ కవులచేత నీనిజ దాసు లేగదా! నీన తమనికేమీంపెచ్చెల్లు కఠింకమింటకి నేకధారి గానిపించుచుండినో పరికంచి వారిలదిత్తికాంతైన వేవేగియల్పడుము.

శా॥ రామా ! భయమరలంబునోను! నరదా! • రాజేంద్ర! కింజాక్షి! శ్రీ
ధామా! రాక్షసమర్దన! రణబలో • ద్రగా! రమావల్లభా!
శ్యామూగా! మునిసన్నతా! కింకర • త్నాకల్పదీపా! కర
ణామా! కారిణమూర్తి! కేశవ! సుధా • ధామా! నిన్మృత్యోప్రచూ!

నా యీపాటువకుఁబాపిస్తే రావణాడగదాకారవంశ. హాతూం! పై రావణ హాతూ! దురాచారా! ఇంకేవలము నిర్దేవినియించితివా? ఈ కష్టములనిండెలోఁజొగింపులుండువరికు దహనలమాయలు ద్ధములుగాకుండువా. రామునిఁగాఁకినీ వే. యిష్టవో రాముఁడేనిప్పుఁగాఁకిక బలియిచ్చునో కామిని నుము. మాయలఁజేసిమచ్చుమందులఁజల్లి రామునిఁగొని చనినంకి నే గన్పెట్టితినిని సంతపించుము. హనుమంతా! ఈ రీతిలోకావే పరివశుండవై చింతిల్లిననేమి ఫలము? మీరుకీరామచంద్రునిపైని భక్తికతింబున దారఁదొచక నాపైనించినాగో పించి యాగ్నిహవధుచున్నారు. ఈశ్వరసాక్షిగ-కీరామచంద్రునిపాదసాక్షిగ నేనెట్టివోనమెరుంగ. మైరావణాని మోసమగుటయ దార్థము. లోకకంటకులయిన దనుజకులబానఁబుట్టినవాఁడనినియైన శంకంపక శరణన్న మిత్రమున నాకభయం బొసఁగిన పుణ్యపురుషునిపట్ల నేనన్యధావర్తింతువా! ఇన్నిదినములుగా నాగుణ గణంబుల నెఱంగినమాకు నాయుండుమనముదయించుటకు నాగ్నిహవారిమే కారిణముగాని మేరుగాదు. ఏనియట్లున్నముందు రామలక్ష్మణుల తేమమరియుట మనకుముఖ్యకర్తవ్యము.

జాంబ—నిజము. కింభీషణా! నిజము. హనుమంతా! జరుగవలసినదింతయుజరిగె. ముందుగతి విచారింపుకొనకయూరక వాపోయిన రామలక్ష్మణులుమనముందూడి పడదురా! తపాపిమైరావణుని బాడలఁజలుసుకొని వానిఁదగువిధిశిక్షించి రా

మల్లశ్శః లఁదే ప్రియత్నంపవలయు.

హను—తాతగామా! ఈభీషణుడేమనకొంపఁదీనినాడు. ఈతఁడేమైరావణుడు
గానివేళేయొకఁడున్నాడని యుంచవీలులేదు. తానుసంకల్పించుకొనినదానికను
గుణముగా చరిత్రమునుఁ జిత్రించి మనకిడఁజెప్పినంత నే వీనికల్లజొల్లియేడ్పులు
ఁని జాళిఁడిలంచుమింగి.

చ॥ ధనముహరించిపోవుమను • దానినితిఁ గినుగొంగురన్నభీ
తినిఁబరుసమ్ముంబునకు • ధీరతిసాత్రుడెఱుందు “హొంగియొ
చ” నెఱునఖంపక్షజకుని • యట్లుజరిం చెడు వీనియొప్పుల
వినిదయఁజూతురెంతటివి • వేరులొమీఱ లెఱుంగరాదుగా!

హను—నిజమే. అనుమానమును బట్టి నిజమును స్థిరపరుపవచ్చునా? కొంతవఱకామైరా
ణానివెనకి పోఁచిడఁడెయివన్నప్పడేతిని నింపించిమనయిచ్చయు వచ్చినరీతినినేయ
నగ.

అంగ—మంచిమాట. తాతగారెప్పుడును దూరపుయోచనగలవారు. అట్లేనేయనగు.

భీ—(స్వగ) అట్లు! ఇప్పుటికిజాంబవంతునిమాలమునఁగొంత బ్రతికితిని.

హను—చనిచిగిలార! మీరందరేకాభిప్రాయముపై యున్నప్పుడు నేనుకాదననేల. మీ
యిష్టానుసారమే కానిండు. ఓరీ! విభీషణా! ఆమైరావణుడెందుండువాఁడు? దా
నికిమార్గమేది? వానిచరిత్రమెట్టిది? ఇప్పుటికైననిజమెఱిఁగింపుము.

భీ—అయ్యా! కాలముచాలని యప్పుడునిజమాడినప్పటికి విరుద్ధముగానే యుండును
క్రియమల్లశ్శః లక్షమహారయుట నాకునఁజూయకంబగుట నిజమునేపఱితు.
ఁనునా.

సీ॥ ఈలంకి కావల • నెడిమిపార్శ్వమునందు

నుద్యానవనమొకి • యిప్పుడుండు

ఆవనంబున నొకి • యందఁమోకొలనుండు

పొడు గెంతియొనంతె • వెడలుపుగిను

ఆతితాకమునందు • ననువొందఁబలువిధ

పుష్పరాజంబులు • పూసియుండు

ఆసుమంబులమధ్య • సందమైభౌసిల్లు
తామరపుష్పంబు • దసరుచుండు

దానినాళంబుకొద్ది • దారియుండు
నట్టిదారినిగనుపెట్టి • గుట్టుదెలసి
సూక్ష్మరూపంబుచేసంగఁజొచ్చికొంత
జంకకనుబోనపాతాళ • లంకియుండు॥

ఆదారియును లెక్కలేనిరిక్కనులు చుక్కనికావలెని గాయముండులు చలించుమై
సందుజ్జ్వల సవకాశముండదు. అతిజగ్రత్తోబోవలయును.

హను — కావచ్చును. కపివీరులారా! ఈ భీషణ నిమాటలయందు నాకువెనుకటివీశాస్వ
సములేదు. ఇదెంతవఱకునిజమోకనుంగొనుట కర్తవ్యము. నేవచ్చువఱకుమోరువీ
నినిగడకభద్రముగాబంధనయి ననుంచి కాపాడమండుడు. మాయలమారివాడగుట
మోనపుచ్చిపారిపోవు నేమో? మంచిమాదిమోస మొనర్చువారిలోవీడగ్రగణ్యుడు
అందు — అలాగే.

హను — ఓయిరామచంద్రా! రాఘవేంద్రా!

(అందరునిష్క్రమించుచున్నారు)

(శ్రీ)

హనుమద్విజయము. ౧౦

—::0::—

షష్ఠాంకము.

లంకాపురిలోని బాహ్యాధ్యావనము.

హృషీకము : —వానుమంత్రుడు.

హను — (ఓంటరిగాఁబ్రవేశించి) ఆహా! సమయావసరందర్శము ?

చ॥ అనుషమనూత్నవస్త్ర సము • దంచితవృక్షసమన్వితంబునై

కనులకుఁబండ్లవై సకల • కామితపుష్పవిరాజమానమై

ఘనమగువంతయైసురల • గర్వముఁపఁగఁజాలురీతిని

ననముఁబ్రశస్తమాచుఁగెను • పట్టమనుండెను సౌఖ్యదాయయై !

ఏనీవఁబన్నియో వనరాజులంబఁగాంచితినిగాని నిజముగాదీనిఁబోలినదానినెచ్చ
టఁగనియుండలేదు.

ఉ॥ సారరసాలసాలనవ • చందనచంపకకుండ బిల్వజం

బీరతమాలనుందరక • పిద్ధలవంగకదంబపుండ్రమం

దారమఘాకద్రాక్షునుర • దాడిమచూతకనారికేళ ఖ

ర్హారశిషవృక్షతత్తిఁ • టాడనగద్దగఁజుట్టునొప్పెగా !

దానిమధ్యనందంబువిరాజిల్లు విచిత్రములొకదానిమించి మరియొకటిప్రకాశింపు
చున్నవి. అన్నిటికన్న నీతటాకరామణీయకము బహుచిత్రముగానున్నది.

చ॥ స్ఫటికపురాలపైదళేది • శతనవమాక్తికవజ్రనీల సం

స్పృటమెనరించికెల్పకుని • బూజ్యతెల్లెడిఁజేయనీటపై

దిటవగుమెట్లచాలు ఘన • నీపులునిండఁగదట్టమైన చీ

కటులు నశింపఁగోట్లరవి • కాంతులుదోచిన రీతియొప్పెడిన్ ॥

హనుమద్విజయము.

దీనిమధ్య విభేదముఁడువచ్చినట్టి దశదశకమలములవకాంతులు దశదశలక బ్రసరించగవచ్చునెఱువలెదబలుము మిగులయొప్పదమైయున్నది. అదియేగదాపాతాళలంకకుఁబోవుమార్గము. అచటకేగి నూత్నరూపంబుననందుఁజొచ్చి లంకకరిగి మైరావణునిబింకమడంచిరామలక్ష్మణులఁగైకొనివచ్చెద. (అనినూత్నరూపంబుగోరిగులముగుండదూరలంకలోఁగివేసింఁచి) హా! ఈపురసౌందర్యమెంతోవర్ణింపఁదగియున్నది.

క || ధనదునియుల కాపట్టె

మనియుఁగ్గలూసమనియు • హర్షముతోడకో

ఘనమమమఁబూర్కఁచెందురు

ఓనుఁగొననీపురమాసాటి • కాఁగలవోకో?

ఈపురముఁశ్వకశ్రునిర్మితంబోయన అన్యసామాన్యశిల్పకళాకల్పిత సేమంబగును నమరపతిగఁగెంబునకతిశయించుసౌందర్యముతోడను, నలకాపురంబునకధికంబగు సంపదలతోడను, సమస్తకస్తనంభారపూరింబులగు మందిరంబులతోడను, ననరత్నస్థాపితంబగుంగమమిద్దలతోడను, సర్వశోభితంబులగునుపవనంబులతోడను, కమలమదుకల్పారనిర్మితమంద మధుఘాతాపూరితనిర్మలనీరతరంగంబులతోనొప్పు సరోవరంబులతోడను, వాపకూపతటాకఃసరవిహరణ కలహంసచక్రవాకాది జలవిహంగకోలాహలమెఱుఱిత దశదిశావకాశంబులగు పరిసరోద్ధ్యాఘ్రములతోడను, సర్వాంగశోభితసంసోహ నిగంతరచంద్రకాలావితత సౌభవరంపరులుగఁగి అంతశతతోటరాక్షస సేనాసమన్వితంబై చూపరులకుభీతిఁగొలుపునుజలచీమకైఁజూరినశక్యమగునట్లు గట్టికాపుదలతోయొప్పుచున్నది. అకటా! ఇట్టిపురంబులోరామలక్ష్మణులఁగొనివచ్చి పాపిమైరావణుండెచటదాచెనో! ఒక్కవీధిసగయుటకే యొక్కయోముమచాలదన నీపురమంతయుఁగలయ వెదికి రామలక్ష్మణులయొనికినిఁదెలియఁగలుగుటకు నాకీరెముసాధ్యమగునా! అయ్యో! నాకిచ్చటియందంతంబెఱింగించు పుణ్యాశ్శులెవ్వరున్నారో? లంకఁబ్రుట్టిపాండ్రందరురాక్షసులుగాక దేవతలుందురా! ఏలయుండరాదను. అందుకువిభీషణుఁడుతా రాక్షసులుగాదా! కానిమ్ము. సాధ్యమైపంతవటకుఁబ్రయత్నించుచుఁదెద(అనుకొనుచునొకదానిని బట్టిపోవుచుండ)

ప్రవేశము:—మత్స్యవల్లభుడు.

మత్స్య—(స్వగతము) దేవదానవయత్తు సాధ్యకిన్నరకింపురుషులకుఁగూడ నభేద్య మగునట్లు దశదశికమలనాళంబున బహునూత్నముగ గుప్తపటచియుంచిన మార్గం బునుఁ గనుపెట్టినిర్భయంబుగాఁ బరంబుప్రవేశించియుంటరియయ్య నిందుసంచ రింపుచున్నయావీరుఁడెవ్వఁడో సామాన్యఁడనిచెప్పవలనుపడదు. ఈతనిఁగనినంత నేనామగళాక్షణధమగు భక్తివిశ్వాసములంకురింపఁ గ్రోధాగ్నిసమసిహాయి వానిపాదంబలపై నఁబడి ప్రణమితులుగర్హింప ధైయగుచున్నాఁ. కారణమరయఁదోచకున్నది. కానిమ్ము. వీనియుదంతమేమియో మొదటఁచారించెద. ఛీ! పిచారింపనేల? నా స్వామియాజ్ఞకువ్యతిరేకము గా మెలంగుట నాకుధర్మమగునా! ఏఁడెవ్వఁడైననేమి? నన్నెముచిపురప్రవేశ మొనరింపఁజూచువీఁడు శిక్షార్హుఁడుగాకండునా! (ప్రకాశముగా) ఓరీ!

ః ౦॥ సన్మర్యాదాఽపి సేవితా

లెవ్వధిజనుడెంచినావో • యెర్పడినిటన్

వివ్వధిరాఁగతమేమియె ?

చివ్వునసర్వంబునాకుఁ • డెప్పుముధీరా!

ఈయధిరాత్రింబున నొంటరిగా నీవిటకెగుడెంచినవిధమరయఁజోరవృత్తిని మా ధనకినకవస్తువాహనంబుల నపహరించుకొనిపోవవచ్చినట్లున్నది. ఇది మైరావణుం డేలు పాతాళలంకయనియుఁ దదీయసేవకుండగు మత్స్యవల్లభుడువాకిటఁగావలి యున్నాడనియు నీ వెఱుంగకవచ్చితివేమో? నీవెంతపారబడితివి! స్వశక్తిఁ బరశక్తిసైంఛకఁదొందెరపడి నిట్టిపెనుకార్యంబునకుఁదలపడిన నీయవివేకమునకు నిందనేయను. నీయత్నమునుమాని మరలిపొమ్ము. పరముద్ధినితెంపరివై నీవీపనికిఁ బూనినచోఁగవ్యములపాలుగావలసివచ్చును. ఎట్లయినఁజాణములఁదిక్కించుకొనుట నీకుధర్మముగదా!

హను—(తనలా) ఈతనివాగ్దాలమును—యాకృతిని. వినయవిధేయముక్తంబగు నడవడినిఁజూచిన కేవలరాక్షసపంశసంజాతుండుగాక సద్యంశజనితుఁడైనట్లు నూచింపుచున్నది. కారణాంతమున నీదినుజహతకునికొలుపునందినుండనోపు. కాని స్వావిభక్తితత్పరుండగుట నాకనుకూలుఁడగునట్లుతోచదు. ముందువీనిప్రవర్తనమెట్టి

హా ను మ ద్వి జ య మ్మి.

దో సామంబు న గొంతిపెచారంబవలయు. మీటిన చిండా పాయంబు పయ్యె గింతు గాకి! (ప్రకాశముగా) బాలకా! నాచరిత్రమును నీకీర్పణచుపడుగూడగు. నేనిం దొక కార్యాధీశ్వరైవచ్చినదినిజమేగాని నీవెంచినట్లు వోరవృత్తికైవచ్చినవాడనుగా ను. దొంగవిధమున మాయాపూర్వమణులహరించినచ్చిన దుర్దై తనిమట్టుఁజెట్టినచ్చి యిది. నిశునుకీగో దాగ్గుఁడైవెనట్లు నీయాకారము నడవడికిలుచెప్పకఁజెప్పవచ్చు న్ని. కీర్తిస్థిరమున నహింసముగాగాకి చోరవృత్తినివంచరించువాని నేవిధముగా వింతించినట్లెన నీవేఁగియేయుందువు. కాని నాప్రయాణముచిట్టుపెట్టకనా చోరునివచకపట్టుకొననిమ్ము. అతనివద్దనుండు నామణులమాత్రముగ్రహించి నా దుర్జాతికిఁదగవడనడిగించి మగుడనెగువాడి. మీపక్షసామగ్రిగానిమిమ్ముగా ని, బాధించను. మా శత్రువు చే మూర్ఖమునువీడకుంటేవా ముష్ణఁడెందకఁబుచ్చుగ. మత్స్య—నీగిచ్చులుమెచ్చునచ్చును. తుచ్చుండవైమచ్చుచునంబున మావీటికివచ్చిన దేగాని పెచ్చుపెఁచి గిచ్చులుచ్చరింప మొదిలిడితివా! మేకపోతుగాంభీర్యమన నియ్యేగాఁబోలు? కాదు. కాదు. దొంగనలెమావీటయూరిననీవు నాకంటఁబడుట చేయింబుప్రాణములు చిక్కివనుభయమున నోటికిఁకమునఁజెదరించి తిన్నెంచు కొనిపోవఁజూచుచుంటివా! నీవుజేలవైధయపడియు లేనిగాంభీర్యముఁదెచ్చుకొని పగిగల్గులులాశినంట నీయంతునెలుంగఁజాలననుకొంటివా! ఎంతవచ్చియూహా! నీకుభీతిల్లగాగు. నీయందొకకీర్తిమగు నద్భుతము నాకుఁగలుగుటఁజేసి చెప్పవంటి ని. తెలిసి తెలియక నీకందువచ్చిననీయాగమనమును నెర్తగాఁగొనను. నీదానినీవు సామ్ము. కాకలింకములకుఁగోతిజేని ప్రాణములుచిక్కివు.

హా—బాలకా! నీసుద్దులుబహుమద్దుగనేయుండేయు నొక్కొక సాటిహద్దునుమీటి పోవునున్నప్పటికినేనీ యెంతమాత్రమునిందార్పములుగానెంచను. బాలుండవగు టలొకజ్జానశూన్యత నాడియుందువు. నేవచ్చినకార్యమతియవసరమగుట నీతోవిస్తారముగముచ్చటించుట కవకాశముగూడలేదు. కార్యానంతరమున కావలసినంతి నేపుముచ్చటించవచ్చును. ఇంతటవైవపట్టునువీడిగుట్టుగఁబ్రవర్తించఁజూడుము. వట్టిచిరములతోదిట్టప్రకాశాలవు?

మత్స్య—భలా! భలా! భట్టుకూతలతోదిట్టలగువారిని మోసపుచ్చనెంచుగుట్టును నెప్పు ఁడెఱింగితివి. నీయాకారముజూచినప్పుడే— నీలేనిధైర్యమునుఁదెచ్చుకొనువిధమర సినప్పుడే— నీగుట్టుమట్టులు తెలియవచ్చె. నయవినయంబులనీమేలునగోరి నీకుహీ తమునుబోధించుచున్నాను లేనియాగ్రహమునుఁదెచ్చిపెట్టి నిదురించునీంహము

లేమయలపైకిదుముకఁచేసిదాని శంతమొందుభంగియగుగాక. మాయమాటలనప్పు
బ్రసన్నునిఁజేమకొనఁజూచుట నాకోపాసలంబునునుమడించుటయేయగు. ఇంతి
టకైవలచేసినయడవేక మునునగరించుకొని నీసిల్లాగ్నివాసిఁగాంచుము. లేకున్ననీ
ఃస్వడేరుడుముట్టఁగలవు.

నాను—మత్స్యచిట్టభా'

ఉ॥ నివినయప్రవర్తనలు • నీమపిలాసవిచిత్రవైఖరులే

నవచనప్రసక్తియును • నీముఖతేజముఁగాంచిభక్తిసం

భావోమంచునెంచినినుఁ • బాలనసేయుచునుంటిగాక నీ

వీవిధదుష్ప్రవర్తనలు • నేజరియింతువటంచెటుంగిగా!

నీపదవిబద్ధునికెప్పుఁగలను గాని నిమవీక్షించినప్పటినుండీయు నీపై నాకోకపుత్ర
క్రమము యుడుయించుటఁజేసి నీమాటలనంత గానరుకునేయకుంటి. నాదాక్షిణ్యభా
గమునుదలంచకవదలఁజొచ్చితివి పసివాఁడవు. మంచిచెడ్డ లేటుంగవు. ఇంకనైన
మంతురెముకుఁడెది మార్గమునకవకోసమునుఁగిల్లెంపకుము.

మత్స్య—2 లే! హృషికంతుఁడైననిచెప్పకొనుచుఁ బరుషునివలెమాటలాడక మంతి
లోమాక దానియొక్కమవలంకించెడివేమి? ఇంతమాత్రమునుదెలియకడలేని మందమ
నీవియేదో ఘాతకార్యమాచరింపవచ్చితినిబిల్కుచుంటివి. అడల్లుసేయఁగలవు'పా
తాశిలంక గురనారీమణిలఁ బుట్టొల్లనిదిలంచితివేమో? కాదు. కాదు. ఖ్యాతిగల
వీరపురుషుల కాపురంధులమనియెఱుంగుము. శతకంఠోక్తివీరాధవీరులగు రా
క్షసయోధుల నివాసభూమియనిగమనింపుము. ఏమీ! ఇప్పటివైనఁదలసి'దా?
ఇదికమారునూటాపకఁబ్బురిగాఁ గాలికెఱుద్ద సెప్పప్రాణములఁదక్కించుకొమ్ము.

నాను—డింభకంఠపననిజాకేదిలఁచెనెరింభమునుఁజూపకున్నందులకు వేరుభగమునఁ
దలపోయిచు జ్ఞానహీనుండవై మాటలనుఁగోటలదాటించుచున్నావు. నిన్నుఁగరు
ణించఁదగినవాఁడవుకావు. కాని నామదియేలనోవేనుకాడఁచున్నది.

మత్స్య—ఏలనా? అనహృదుర్దనత్యమున—లేనిదింకమునుఁబూనినకతిస—మీస
ములఁచించి నీదాడుదానవగుటచేతి.

నాను—ఫీ! నాచాటా! నోరుమూయుము

ఉ॥ బాలుఁడవౌటనీకీపుడ • పాయముఁజేయఁగి లేకనీపయి

జాలిఁదలంపుచుకదగిన • శాంతముఁదాలించియుండనీవయో

గోలతనంబుఁబూనివినఁ • గూడనిపల్కులనాడజొచ్చితే!

బాలిశ! యూరకేభువనిఁ • బాయఁగఁజూచుటనీకుమంచిదే!

మత్స్య— ఏమీ! నేను బాలుండను. నీవు భయంపవా! నీ పరికార్యతృణీకృతభావముని
న్నెంతభ్రమ పెట్టుచున్నది.

కం॥ బాలుండెనో? నీ నా లిటి

కాలుండెనో? ముందుఁజూడఁ • గలవుగనివే!

లాలింపుమాటచేటికిఁ

జాలింపుమునీగుమాయ • సంభాషణముల్

సమయమునచ్చినప్పుడు వెలకంజవేయుట వీరిపురుష లక్షణముగాదు. నిజమగు
భయంబువైతఁ నన్ను గణించి యావలసదాగిహము. నన్ను లాఁచి జేరించి పోవనిన్ను
బట్టించినవానివైతఁ దరము గాదు.

హను— బాలకా! నీ వెంతకనిముగవాగున్నాను నీవై నాపదయించిన యవ్యాధికి

జాతిరేకము నీమాటలఁగఁగింపనీయకముద్దులుగా నెంచి వద్దఁజేర్చుకొన బుద్ధిని
పుట్టించుచున్నది నీవెవ్వడవు? తిరిగిండు? తిలవ్యరు?

మత్స్య— ఆవృత్తాంతమునీకేల? నాలోపంబంధము నేయవచ్చెనవా! నీసంగతి
యంతకంటెను నాఁడువారలఁగూడనన్వదల్లునీయుచున్నది. నీయట్టిపిటికిపందతో
మట్లాడఁటకుఁగూడ వీరిపురుషులకు గౌరవహీనమైనపరియే.

హను— అఁ! ఏమనుచుంటివి! కూర్చుండి మేగమీటివనగాడంబరములతో నాత్మ
భూషణపరినింపలకు మొదలైనది నీభిరత్విమేనియో మాపుము.

మత్స్య— అలా దాకిరికమ్ము. భయంబువైనిలువుము. పౌరుషమును బయల్పరుపుము. నేను
ప్రతిష్టలంబొందఁజూచుము. ఏమట్లువెట్టచూపులఁజూచెదవు? బాలుండనినీవిదివల
కవ్వనిదృఢీకరించితివో వానిచేతఁజత్తుననియా!

హను— ఓరీ! వృథాప్రలాపా! ఇంకనీవుండఁజోవురా!

మత్స్య— ఏమిచేసెదవో?

హను— ఏమిచేసెదవా! ఈ ముష్టిఘాతముచే నీన్నంతకునిచెంతకీతిధిగాఁబఁపెద.

మత్స్య— (ఏకాగ్రముగానవివృత్తిచేతినట్టేఁబట్టుకొని) ముందీపట్టుదప్పిచుకొను
మతరువాతనన్నుఁగడతేర్చుమాటయోచించుకొందుము.

హను—(పెనగులాడుచుఁజూచి కొంతసేపుండిమరలఁబడేసినది) బాలకా! నీధైర్య
సాహసబలదగ్గఁబులకు మెచ్చితిని. నీవెవ్వఁడవు? నీతల్లిదండ్రులెవ్వరు? నీయుదం
శమును దాచక నాకెఱింగించుము.

మత్స్య—వీరాధిపీరా! నేనిదివఱకెందరికూఁగలనో యెదిరించియుంటిని గాని నా
పట్టుదప్పించుకొని బయల్పడినవాఁడీ త్రిభువనముల నీవొక్కఁడవేకనుపట్టుచు
న్నావు. నీవలె నాకునొకవిధముగు భక్తిపితౄశాసంబులుదయించి నన్ను వేధింపుచు
న్నవి. కనుము. శాస్త్రధర్మసాహసవిక్రమాదుల భూమండలినీసాటిలేనిమేటికీర్తి
నివడసిన కేసరిపుత్రుండొ.

హను—(తనలో) వీఁడునాపుత్రుఁడెట్లయ్యె అయ్యో! నాకెక్కడిపుత్రులు? నా
బలగుర్వములకునోడి నన్ను జయింపఁజేతఁగాక మాయలముంచి నేదియోయపకారము
నుజేయఁజూపించినట్లున్నది! అక్కటా! ఈ పాతాళలంకవాసులందరు మాయల
మారివాండ్రేగదా! వీరినినమ్మఁగూడదు. ఐనసంగతివిచారితము.(బ్రకాశముగా)
బాలకా! అంజనేనుతుండెప్పులితెబ్బిహృచ్చాఁగదా! వానికినీవు పుత్రుఁడవ్వేల్లె
తివి.

మత్స్య—అమహాబాహువుడు తొల్లినూర్పునికడ విద్యలనభ్యసించువేళ శ్రమచేతఁ
గలిగిన చెమటబిందువొకటి వానిదేహంబునుండిజారి సాంద్రంబునఁబడ దానిని
నాతల్లియగు నొకమత్స్యముమ్రొంగి నన్నుఁగనియె. అతట నేనుఁడగురీతిసూర్యప్ర
సాదముననే విద్యలఁగ్రహించి పొషించువారులేక యుదగ్రహణార్థమిలాక
కింటకుండగు దనుజుఁడెఁగున నాశ్రియించియుంటి.

హను—కుమారా! నీచరిత్రమునిక్కమైనదే (కొగలించుకొని) తనయా! ఆ హను
మంతుఁడనునే నేనుమీ! నా పేరునిల్పితివి. సంతసమయ్యె.

మత్స్య—నమ్మఁజాల! నీసంగతియంతయు మోసభూముష్టముగానున్నది. నన్నుజ
యించుటకుఁజేతగాక చివరకేనున్న గడలోనికీఁదిగితివా?

హను.—కాదు. కాదు. కుమారా! నిజముగానేనే!

మత్స్య—అనాఁడునీవు విద్యలనభ్యసించువేళ నుదియాద్రిమీదనొకపాదంబును హ
స్తాద్రిమీది నొకపాదంబునుయుంచి యెట్టిదివ్యరూపుతో సూర్యునిభక్తిఁగొలచి
యుంటివో యట్టిరూపంబును నాకుఁజూపించినఁగాని నమ్మఁజాల.

హను—అలాగే రాము. రామ. (అనిధ్యానించితొలుతటియాకారముఁజూపించుచు
న్నాఁడు)

మత్స్య—తండ్రీ! అభివందనములు. ఆహా! సురువులపట్ల నేటి యపరాధంబుఁ గావించి తిని. జనకా! తెలిసి తెలియక మాయెడిఁ జేసిన నాయపరాధమునున్నించి నన్ను దీక్షింపుము.

హను—కుమారా! తెలియకఁ జేసినవిశేషములుగావు అందు స్వామిభక్తితత్పరుండవై నీవి ధాయకకృత్యమును నెరవేర్చుకొనుచుంటివి. క్షిప్రీయుండవైతిఁ.

మత్స్య—తండ్రీ! ఎన్ని దినంబులనుండియో జగద్విఖ్యాతుండవగు నిన్నుఁ జూడ నుంటిని గాని పరాధుండగుటచే నమయంబుచిక్కదయ్యె. తలవనితలంపుగ మారేనామై గరుణగోరియిందుమచ్చేసితిరి. జన్మసాధ్యవయ్యె. తండ్రీ! మీరిప్పుడిందేలవచ్చితిరి? ఏదియో కార్యాధిని కెలఁచియుంటిరే!

హను—నామహా! యిందువుగదా అయోధ్యాపురాధీశ్వరులగు శ్రీ రామచంద్ర మూర్తి!

మత్స్య—కొంతవఱకుఁ నియ న్నడచును.

హను—అమహానుభావుఁడు సమజ దాంధ్యమైలక కేతెంచి దశకంఠునిపుత్రమిత్రబాంధవజంబులనంతమొందింప పాపమాదశకంఠుఁడు జయకాంక్ష లేకమీరాజునసాయమును వేడిపచ్చినాండ్రమైరావణుఁడు రామలక్ష్మణులరేయిగొనివచ్చియుచ్చతి కాళి కాణ్డ కిందయిత్తునని దశకంఠునితో శపథముఁ జేసెనట!

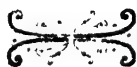
మత్స్య—సరే! ఈయన గారు మోదదీనంబియునింతే! ఉచ్చామలమారివాఁడు. మాయల మారివాఁడే గాని—సమర్థుడే గాని—యైక్తాయుక్తవివేకశూన్యుఁడు.

హను—తరువాత మేమానంగితి నెఱింగి తగుజాగ్రత్తతో నుంటిమి గాని క్రూరుఁడు మమ్ము మోసగింగి మానవనాథులపై మచ్చుమందుజల్లి యుచటికెఁదెచ్చినాఁడు. వానిరివెగు కుకొనుచు నిందువచ్చితిని. కుమారా! ఆమైరావణుని సఃస్థానమెట్టిది?

మత్స్య—జనకా ఇన్ని దినంబులుగా వానియుష్టుంబులనుఁ దినుచు స్వామిద్రోహుండవైన వానిసూక్ష్మముల మీకట్లు నెఱింగింతురు? అట్టిదమీరహుగఁగూడదు. కాని యొక్కటి మాత్రముఁ జెప్పెద. ఇట్లే కొంతదు రింటిగిన యొకతటాకంబు గానిండుచు, అచ్చటపెచారించితిగురీతింబులఁ జక్కఁబెట్టుకొనుఁడు.

హను—దీర్ఘయుష్టవంతుండవైయుండుము.

(అనిసింక్రమించుచున్నాఁడు)

శ్రీ

హనుమద్విజయము. ౨

— ౦:౦:౦ —

సప్తమాంకము.

పాతాళంకిలోని బాహ్యద్వానమందిరతటాకము.

ప్రవేశము :—బుగారు కలశముఁబూనిగోర్దండి.

గోర్దం—(ప్రవేశించి యాత్మగతమున) అక్కటక్కటా ! ఎంతఘోరము ? ఎంతమాయ దారితనము ? తా' జెడ్డికోతిపనమంతయుఁ బొడుసేయ నూహించినట్లుతనచెలియలగు శూర్పణఖవాక్యానుబద్ధఁడై కామాంధకారంబునఁ గన్నఁ గానక దశకతుఁడు సర్వ వాశనమునుఁ గాపించుకొనియే కాంగిరై కడకు నేటరేపటతనప్రాణములఁ గూడవదల సిద్ధముగనుఁడిలినచావునుఁదనతోఁ జోనీయకతనముంటిచిచ్చునుఁబరులకొంపలపైర గులుకొనఁజేసినటుల యేసంగరులెలుఁగనిమాయన్ననుబిలచి కల్పబొల్లియేడ్చులేడి చియేమిమందునూరిపోసెనో మాయన్న కామందులు తలకెక్కివానితోఁ ధనలకులో వైతగదరిచెప్పిన ప్రాణసఖి మాటలనైనఁబరిగణింపక గట్టికాపుదలలోగాఢనిద్రా పరవశులైనరామలక్ష్మణులపై మచ్చుమందుఁజల్లి నేవకులమాయఁబుచ్చికాళికాదేవి యాలయమందునిచి ప్రాతఃకాలమునఁబలినియ్య నద్యుక్తుఁడైయభిషేకజలంబులఁ గొనిరానన్ననియోగించె. అయ్యో ! ఏమిసేయుదు ? ఇనుమునుఁగూర్చియగ్నికిసమైక్య ట్రైటలుమరినటుల మైరావణునిమూలమున వాప్రాణములమీదికిఁగూడవచ్చినది. అన్నా ! మైరావణా ! నుడిచివూర్చుండి చేజేత నెట్టిదురాగతంబునఁజేయనమకట్టితివి నీకిదియేటివెట్టి ? ఎందఁరన్నిరీతులఁదెల్పినను మంతుతనమునుమానక మమ్మందరిఁ గూడ మాయముఁజేయింపనూహింపుచుంటివిగదా ! వీరావేశముచే వీరాధివీరులగు రామలక్ష్మణులబలము చలమును నీపు తృణప్రియముగాఁజూచుచుంటివి. దశ శంకుదశనైనఁదలంపలేకఁబోయితివా ? చెట్టు చెడుకాలమునకుఁగుక్కుమూతిపించెలు పుట్టునన్నట్లు ? యంతమునకేనీకీదుర్బుధిపుట్టెను. లేకున్న నేబట్టినకుండేటికి మూడేకాళ్ళందువా ? ఓరీ ! మూఢా ! ఎట్లోమాయోపాయంబున రామలక్ష్మణులఁదెచ్చితిగదాయని క్షణవీగుచుంటివేమో ? ధవరులగు వారలీవార్త నెఱింగివచ్చి నిన్ను

మట్టుబెట్టకుంగురా? అట్లుజరుగకున్నను నీవుకాళికిబలిపెట్టునంతలో రామలక్ష్మణులు మూర్ఖుడెలసి నీప్రాణములదియకుంగురా? (అరికించి) ఏమనుచుటికి! నన్నధిక ప్రపంగమునుమాని వేగమేనభిషేకజలంబునుగొనిరమ్మనియా! (తిరిగియాలకించి) మరల నేమనుచుంటి! లేకున్న నన్నుగూడ కాళికిబలినిత్తుననియా! సరి సరి, పాపాత్మా! ఎట్లుచూపునుచిప్పించుకొనజాలని నేనుదుర్లక్షియై యుక్తాయుక్తవివేక హిన్యుండవునగు నీచేజావనేల? విధివిధానమునకిగానున్నచో? కను నాకుగూడ శ్రీరామునిచేతనేజావునిధించునుగాక! నృదానిచేతావనేల? ఇదేపోయెద (పోవుచు) హారామా! ముగ్ధామా! పరంధామా! దీక్షముచేయించిభ్రమసి ననించుమిడుతచందంబున నీపాలబడిమమ్ముకీలంబు నీవుగాకకత్తిమిత్రువ్వరున్నాను. కిరకుణము ముంగుచూచుకొని తదుపరిమమ్ముకీలంబుజూచును (పరికించి) ఇదేమి? ముంగుమిత్తునై ముంగువెనుకలరయక పందదు గుమైరాకని పాపలంబునబడి ప్రుగ్గుటకాలస్యమొనరించుచుంటిని. త్వగగాఁబోయిలంబులగొని చని కాళికలయమున చూచున్న రాకవై వేదీయుండెదగాక! (వెళ్లి) ఇదియేమాయన్న నిరూపించినతిటాకము.

హను—(ప్రవేశించి జనాంతికముగ) అయ్యా! కుమ్మరియామములోబంగారు రేకులు దొరకినచందంబున నీదనుకవీటిలో రామనామస్మరణముకేయించువారికి, శిష్టపరితపించుపుణ్యాత్ములు చూపట్టుచుండిరి. అట్టివారెవ్వరైయుందుగా? (యోచించి) ఒక్కవేళ దిశకంఠుఁడు తనవిజయమునైనాశపీడి బాసకపైమోహమునువదిలి రామలక్ష్మణులవధింపనూహించినచందంబున నీతామహాదేవినిగూడ నంతిమిందింప నమైరావణునిపాలికిలంబు నాయమ నాగునిపాలెటింగి దుఃఖించుచుండెనేమో! అట్లొసాధ్యమగును? పరులచేవధింపబడవలసిన వనితను నిర్బంధమున నుంచక స్వేచ్ఛగాఁబెరుగనిత్తురా? స్వేచ్ఛగావదిలివారని యూహింపనేల? అశోకివనమందుంచినట్లు గట్టికాపుదలతో నీవనమునందెచ్చటనైనయుంచియుండగూడదా! కాదు, కాదు, బాసకీయసటకల్లు, అచ్చటప్రిజటాదేవి చందంబున నిచ్చుచుమాత్రముసాధ్యమతిల్లులుండగూడదా! ఇంతయోచించనేల? చూచినర్పయించెద.

(పరికించి) అదుగో! నాదెసనొక రాక్షసాంగన మూపునజలకలశంబునుబూనివచ్చుచున్నదిగాని పరులెవ్వరుగనుపించరు. ఈసాధ్యమే శ్రీరామనామస్మరణగావించినపుణ్యకారణైయుండెనోపు! (సమాపించి) అమ్మా!

ఉ॥ ఎవ్వరిదానఁపఁచెజల • జేతుణ నీదునివాసమేది? వ్రా
కున్వమునామమేమి? కుల • గోత్రములెట్టివి? నాధుఁడెవ్వఁడీ
వివ్వధి నెంటిదానవయి • యిట్టులరాఁగతమేమి? తల్లి! నా
కువ్విల్లిలూరుచున్నయది • యున్నదియున్నటులానతీయమా! ॥

ఉల్లీనమునఁబట్టిన మల్లెరీతిఁ గవలనిర్దయస్వాంతులై శ్రీరామచంద్రునకాజన్మ శ
శువులగు యాదవఁలవీటిని నెవ్వరో శ్రీరామస్మరణముగావింపుదుండెడి. అట్టిపుణ్యా
త్ములెవ్వరో? జేటిఁగియాండెననాకుఁడెలియఁపఱచెదవే!

గోర్డ—మహానుభాగా! నీవెప్పుగో మాపురంబునకుఁగొల్పెవానివలెనున్నావు. ఎ
క్కఱఁగాన నీవీవీటికిఁ తంచితవో నిక్కముదాపకముంచెఱింగింపుము.

హను—తగిజీమణి! నేనొక కార్యార్థివైచచ్చినదేవరూతను,
గోర్డ—మాకు సహజపరోధులగుదేవతలు నిన్నిచ్చుకీకలంపునంతటి యవసరకార్యమే
మెయ్యండెనో?

హను—అశేషమృతమృగాదు. తదుపరినీవేగ్రహించఁగలవు మానినీ! నిన్నొకసంగ
తి సహాయపరముకలిగినది. నీవునుదాచకనిక్క పెఱింగించెదవా!

గోర్డ—తెలిసినవిషయములూ నిజమునేవక్కాణించెది.

హను—ఇంతకుముందొకకాంత రామస్మరణగావింపుచునిటువచ్చినది. నేపరాకుగా
నుండె యోమెపోబడినిరూఁపునైతిని. ఆమెయెవరు? ఇప్పుడెందేగెనో చెప్పఁ
గలవా!

గోర్డ—చెప్పరాకేమి? ఆమెయెందోపోవలేదు. ఇందేయున్నది.

హను—నీవేనా? సరి. అయ్య! దవజకులంబునఁబుట్టిన నీకురామస్మరణగావించునం
దెట్ల భాగ్యంబొలుగలిగె?

గోర్డ—“రామా”యనియనుటయుఁగూడ భాగ్యంబేనా?

హను—అచింత్యముగాభాగ్యంబే! పూర్వజన్మపరిపాకంబునగాని యట్టిభాగ్యంబు
లభింపదు.

గోర్డ—అయ్య! ఆరాముఁడెవఁడు?

హను—దుష్టజనశత్రుణ శిష్టజనరక్షణకొరతై భూమినవతరించిన శ్రీమన్నారాయణఁ
డే అతఁడు.

గోర్డ—దశకంఠునిసఁహరింపవచ్చిన యాతఁడేనానీవిప్పుడనినరాముండు!

హను—అవును. తల్లీ! అవును.

నాగ్ద—నీవు దేవదుత్తసనిగదా చెప్పితివి. ఆ రామునకు నీకు సంబంధంబేట్లుగలిగి?
ఆతనిని వెళ్లబింగితివి?

హను—ఆమహామభావు నెఱుంగనివారప్పయ?

దోర్ద—నీట కేలవచ్చితివో యిప్పుడెఱవ్వచ్చునా?

హను—కొంచెమునిదానించిన జెప్పెదను. అదియట్లుంచుము. నీవీ యధరా త్రిముననోం
టరిగా నిందునందరి మిటకుఁ గాఁగఁమేమి?

దోర్ద—రాత్రిచరులమగఁగూకు రాత్రియనుసందియమేల? జలములకొరవచ్చితిని.

హను—ఎందులకు?

దోర్ద—కాకికభిషేక మొనరించుటకు.

హను—ఎవరు?

నాగ్ద—మారాజీంద్రుఁడు, మాఅన్న. ఈపాతాళలంకేశ్వరుఁడు. మైరావణనామ
ధేయుఁడు.

హను—(స్వగతిముగ) కొంతమేలయ్యె! (ప్రకాశముగా) ఆతఁడేద్రమునునిత్య మొ
నరించునా? లేకకొత్తిగానేఁడునంకల్పించెనా?

దోర్ద—అ! చుడికెత్తిరికిఁబలి వెట్టనుండునపుడల్లరిళ్లేచేయుచుండును.

హను—నేఁడేమిటి వెట్టనుండె?

దోర్ద—శ్రీరామలక్ష్మణులఁబల దశకంఠునివైరులనఁట—దనుజకులహంతకులనఁట.

హను—(స్వగ)హృదయమా! తొండరపడుతుము. (ప్రకాశ) మాతా! ఆతనియొద్ద
మము వందరుయొప్పుకొనియున్నారా? నీవునుసమృద్ధించితివా? ఈమైరావణు
నకు రామలక్ష్మణులెట్లుపకారులైరి?

నాగ్ద—రాముఁడు దనుజవైరియనిపించితివే? మాయన్నయు దనుజుఁడగుటనా
ని కేలకాకుండును. ఇతనాసమృద్ధిసగుఁడనిలేదు. రాజాజ్ఞనిర్వర్తింపకఁదప్పదు.

హను—మైరావణకు హితముపదేసించువారివీటలేరా?

దోర్ద—ఉండెలాభమేమి? చెప్పఁగల్గినంతసెప్పిరి. రామునిమహిమతిశయముల మే
ము వినికనిసంతివిన్నవించితిమి. ఫలితములేదయ్యె.

హను—కానిమ్ము. కననిఫలితమనుభవంపఁగలఁడు. ఎప్పుడుబలిపెట్టును?

దోర్ద—ప్రాతికాలముననే? ఆతిఁడవచ్చులోపలనే నభిషేకజలమునుగొనిపోయి
సిద్ధిముగానుండవలెనియాజ్ఞ.

హను—ఆరామలక్ష్మణులనిప్పుడెందుంచినాఁడు?

దోర్ద—కాళికాదేవిగుడిలోనే భద్రముగాదాచియుంచినాఁడు.

హను—దయచేసి ఆచోటునునాకుఁజూపించెదవా?

దోర్ద—అదిపరులఁ భేద్యము. ఆ మైరావణునకుఁగాలికినికాక తదవ్యులకుఁదెలియఁ బడదు. ఓయీ! ఆరామునినీవెఱుంగుదునంటివే? అతనివైద్య మెందుఁజోయినది? మాయన్నకువారినిఁగొనిగావీలెట్లయ్యె? పాపము! ఆసంగతి వారికిఁదెలిసెనోలేదో? సకలభాకసన్నతులగు మనుజువిభులకు క్షణములోగొప్పముష్ణరానున్నది గదా! ఆపుణ్యపురుషులఁగాపాశు ధీరులెవ లెననించువచ్చినవారికి నాచేతనసాయముఁ జేతునుగదా! ఓయీ! దేవదూతా! నీవైనద్యుతిముగనేగి యీసంగతి వారి వైద్యసాధనకుఁజెప్పుదునా; నీకుమేలయ్యెనో.

హను—అమ్మా! మీరులమున కేవలధీయగు వానిపైసికింతనిండారు ప్రేమగలుగుటకు హేతువేమి?

దోర్ద—అయ్యా! అది నేచెప్పఁజాలను. దానికిదైవము, వారిసుగుణసంపత్తులేకారణముల నియూహించెడి.

హను—కొను! నగుణులెవ్వటఁగూడ పూజనీయులేగదా! అమ్మా! ఇంకొకమాట, వారినిఁగాపాడువారున్న నీవుతగుసాయముఁజే సెదనంటివే! నిశ్చయమేనా? కాక నీవుసమానులమరమియన్న చందఁబున నన్నుమాయజేసినాయంతనుఁగనుఁగొన నీమాటలాడుచుంటివా!

దోర్ద—తీకరణశుద్ధిగాఁజెప్పచున్నాను. కావలెన్న శ్రీరామచంద్రునిపాదములం టి బాసఁజేయుచున్నాను.

హను—మతా! ఇంకదాచనేల? నేనాకీరామలక్ష్మణులదాసుఁడ, హనుమంతుం డనుపేరిటివాఁడ. ఆమానవసాధులఁగాపాడుటకై నిందువచ్చితిని. తడయక నిచ టి యుదంతములొఱిగించి పుణ్యముఁగట్టుకొమ్ము.

దోర్ద—హనుమంతా! నాఁడెంతదుర్మార్గుఁడైన సోదరుండగుటవానియావత్తుగుట్టుమట్టు లువైకిఁబట్టివ్వమనసొప్పకున్నది. ఐనఁగొంతవరకుఁజెప్పెద, నీశక్తి సుపయోగించి కార్యఫలముఁగాంచుము. ఇచ్చటికిఁగొంతదూరమున నొక్కపెనుగంట వేలీలాడు చుండు. దానిచుట్టునవకోటి రాక్షసులు కావలియున్నారు. వైరులెవలైన నందు జొచ్చినవాగంటదానికైయదేమ్రాగును వెంటనేరాక్షసులవచ్చివానిఁగవయ్యదు రు. వాగలఁబిప్పించకొనుటయేదుస్తరము. ఒకవేళతప్పించుకొనియావలఁబోయినవిం తయగు తులారఁభయమొఱియుండు. అచ్చటఁగూడసహస్రకోటిరాక్షసులు కా

పుండియున్నారు. వైకుంఠాధిపతి మనుదాటయగ్నించిన నదిఁ జిగిపడును. అంత నా
కావలియున్న నీరులువచ్చివైబడుదురు. వాగలజయింప బ్రహ్మకేనదరంబుగాదు.
ఈరెండుగండములు గడచినపిదప జరుగఁదగుసంగతులఁ జెప్పవలెద.

హను — మానినీ! దానమిమ్మునిజాగ్రీర్థించిన సత్పురూకనిను ధార్మికునిచందింబన నతి
కష్టతరమగుసంగతినిఁ జెప్పెతిఁ గాని దానిదాటువిధమునుపదేసించవైతివి.

బోద్ధ — (తనలో) ఈతిని నెట్లు లైసఁగొనిచని ముందురామలక్ష్మణులఁ గాపాడవలయు
నా కెట్టివిపత్తువచ్చిననుసరే! (ప్రకాశముగా) అంజనేయా! నీఁంతపాగ్రీర్థించఁబ
నిలేదు. ఎట్లు లైసనిన్నుఁ గొనిచనియెది. ఆరాక్షసులవలనఁ గలుగఁబోవు విపత్తుల
నుండి నిన్ను 'వేగాపాడుకొనుచు నన్నుఁ గూడ' గాపాడవలయు. దానికిఁ జాలుదు
వేని కార్యారంభమునకు గడంగుము.

హను — తల్లీ! అసంగతి నెఱుంగక నేపచ్చితి ననుకొంటినా?

బోద్ధ — మంహూక నా పథారితై యీకలశంబునఁ బ్రవేశింపుము.

హను — మంచిది. (అటులఁ గావించుచున్నాఁడ)

బోద్ధ — ఇక రామలక్ష్మణులు బ్రతుకఁ గలరని యూహించెద. అయ్యో! అప్పుడే
యెట్లునిరూపింపనగు, నీనిసామర్థ్యమెంతలోనున్నదో? పోవుచున్నది శత్రుమం
డలి. చేయుచున్నది హరికిఁ ద్రుతికూలమగ. కార్యము (అలోచించి) రోటిలోఁ దల
దూర్చి రోకంటిపోటునకు వెలువరారు దైవమటముఁ బ్రతికూలమెద్దియు
లేదు (అనిపోవుచున్నది. గంటమోగెను రాక్షసులు కోలాహలముతో ప్రవేశిం
తురు)

రాక్ష — అరరే! దుర్మర్తలారా! మీఁదరు? మా గాల్లలేకమీరిందురాఁగితమేమి?
ఓహో! నిశాచరనైనికలారా! రంధ్రరంధ్రులు పట్టుకొనుడు. నెట్లును కొట్టుడు. నీ
ల్చుడు. వేరీల్చుడు. (పరికించిచూచి) ఏమిఁజెత్తిము? బోద్ధుడేతప్పుపరులెవ్వరు
లేరు. గంటఁ జెత్తిముగామోగినది. ఆశ్చర్యముగానున్నది. ఈపాపాత్మురాలెవ
నినై. మిండగానినిఁ దెచ్చుకొనచున్నదేమో! ఓసీ! దుర్జాతీ! పరులెవనిఁ గొనివచ్చి
తిఁ? నిజమఁ జెప్పుము. లేకున్ననిన్నుఁ జంపెదము.

బోద్ధ — అన్నలారా! నన్ను న్యరాలిగాభావించి పైఁడవచ్చెదలేల? నేనెవ్వతనను
కొంటిని? మాయన్న గారియాజ్ఞ మెయి కాళికాదేవికి నభిషేకజలంబులఁ గొనిపోవు
చుంటిని. చూడఁ దా? ఎవ్వరున్నారు?

రాక్ష — చాలు. నోరుమూయుము. పరులెవ్వరురాకున్న గంటమోగఁ గారణమేమి?
నిన్నావిలనొక్కడొచ్చునఁ జెప్పినీయమ్మ. నిజంజెలింగించి కదలిపామ్మ.

దోర్ద—అన్నలారా! అడుదానినేటికి బాధించెదరు? అందుమీశేలికయగువానితోబుట్టువను. మీవలెం జాజ్ఞమీదనేగుచున్నదానను. వృధాగానన్నిటనిలుపకుడు.

అలస్యమైనకార్యక్షణ్ణముకాగలదు. కార్యవిఘ్నమైచరాజుచేతమాటరాగలదు. రాక్ష—మాకీనుద్దులతోబనిలేదు నిన్నుబూర్లపరీక్షచేసినగాని పోయము. నీకై నీవునిజమెఱిగించివానిని మాకుఁజెప్పియిచ్చి పాఠింబులతోడఁబొమ్ము.

దోర్ద—అయ్యో! ఆదేటియాగడము? ఇందటికన్నులకుగంతగట్టి నొక్కయాడుదాన నెవ్వనిఁగొనిచనఁగలను.మిమ్మేమరచితీసుకొనిపోవలసివంతటియాప్తులు చాకెవ్వరున్నార? వన్నేలరట్టులఁబెట్టెదరు?

రాక్ష—ఎవ్వనిఁగొనిపోకున్న శేటికలయమునకుఁగారణమేమి?

దోర్ద—ఇదియాసంగతి! అయ్యలారా! దానికిఁగారణముఁజెప్పెదపినుండు కాలికాదేవికి బలిపెట్ట రామలక్ష్మణులను మానవాధముల మాయన్నదెచ్చియుండలేదా?

రాక్ష—ఛీ! వాగుకు. రాక్షసులారా! చూచెదలేల? యీముండమోషియొవ్వనినోమిండగానిని లొక్ల శూర్పణఖువలచినట్లునరించి కొనివచ్చుచున్నది. పూర్ణపరీక్ష సేయనిదిఁడువరదు. చూడుడు. చూడును. (అందరుకైగవసెయిటునటులాగుచుండఁదిలకైఘటముక్రిందఁబడి దానిలోకప్పలయలుపడుచున్నది.) చూచితిరా! కప్పగాఁజేసి ఘటములోనుంచుకొనిపోవుచున్నది ఓసీ!గయ్యాశీ! నేనేమెఱుంగననిబాంతుచుంటివే? ఇదియేమిటి? నీఘటములోనికెట్లువచ్చినది?

దోర్ద—రక్కసశ్రేష్ఠులారా! తటాకములోనుండికుండలోనికెక్కినదేమో? నేనేమెఱుంగ.

రాక్ష—ఛీ! నోరమూయుము. (గుర్జుచున్నారు)

దోర్ద—రామా! రామా రక్షింపుము. రక్షింపుము.

రాక్ష—ఛీ! ముండా! రాముఁడెవఁడే? నీమిండగాడేనా?

హను—(కప్పరూపమునువదలి నిజరూపముతో) ఓరోరి! దనుజులహతకులారా! హానీలెమ్మని యెంతవైరించిన మీయాగడబుద్ధినిమానక నాఁడుదానిని బాధింపనుంటిం? రాముఁడెవఁడోయింకను తెలియలేదుగా! ఏమిరామినుండబుద్ధి! దనుజాంతకుఁడై భూమినిజన్మించిదశశయని పుత్రమిత్రబాంధవుల సంతమొందించి నేడు మిమ్మును మీరాజునుగూడవధించి భూమినినరాక్షసం బొనరింపవచ్చిన శీమన్నారాయణుండురా! నేనొకనెపంబుననిందుజేరి కాలికాదేవి యాలయంబున విడిసియున్నాఁడు.

రాక్ష—ఏమిరా! కోతి! దొంగవేషంబుననగర్జితవేళమొనరింపఁజూచినదేగాక తగదనిచెప్పనచ్చిన మమ్ములనిందింపమొదలిడితివా? శ్రీణములోనివేమయ్యెదవో యోచించుకొనికాచుకొనియొండుము.

హను—ఏమయ్యెదవో మీరేయోచించుఁడు. (అనిరాక్షసులవైబడిహతమొనరించుచుచున్నాఁడు)

దోడ్—(తనలో) ఆహా! ఏమియావనచరునిభ్రాతృసాహసములు! ఒక్కొక్కవేయినకుఁ గోటానకొటులరాతీ సులమర్దించుచున్నాఁడు. అబ్బా! శ్రీణములోనెందుయోధులుహతమైరి. సర్వశూన్యముఁగావించినాఁడే! ఈవార్త మై వ. అనకుఁ జెప్పవారైననుఁడుగో? లేదో?

ఒక రాక్ష—(తిప్పించుకొనిముందునకువచ్చి) తెలుపువారులేకేమి? పాపిష్టిగండా! నీకతనగాదే మాక్రిగతిపట్టినది! చూడుము. రాజుతోఁజెప్పినిన్నెమిసేయింతునో? కోతి మొగఁడు దొటికెగదాయని కులుకుచున్నాని గాఁబోలు! (ఆలకించి) అదుగో! కోతియితేవచ్చుచున్నాడు. కంటఁబడితినాచంపకపడునడు “శిఖ్రిగద్ధిఃపూయంతి” యనునట్లు కాలికియిద్ది జెప్పరాజునకీహార్త లెఱింగించెడు. (పరుగించుచున్నాఁడు)

హను—(ప్రవేశించి) తల్లీ!

చ॥ అరనిముసంబుగో దనుజు • లందఱిన్కొవధియించినాడని

కరుణను; ముందుగాఁదగిన • కార్యములోఁకఁజాలనుంజెనో

తరుణిరొ! రామలక్ష్మణుల • దాచినదెచ్చట? కాళికాలయం

బరయంగ నెందునుంజెనొర • యంబునఁజూపుచుచూడగోరెదక॥

దోడ్—ఓయీ! యిల్లులుకగనే పంహగయైనదినుకొంటివా? ఆదేవాలయముమ్మి. లేక్కికిమిరినొక్కనులు కావలయున్నారు.

హను—ఎందరుండినవేమి? వీరిగతియెవారికినిగాఁగలదు. వారెకాదు. మఱివారికిమింఁచినవారు నిమనమునకుఁగోటానకొటులుపుట్టినచ్చుచున్నప్పటికిఁబట్టినవారినిబట్టినట్లే హతిమొనరింతు.

దోడ్—అతహాహనుడవే యగుదువు. హనుమంతా ఆకనబడచున్నదే కాళికాలయము. అచటలేగుదిమమ్ము.

హను—నుంచిది. (ఇద్దరునిష్క్రమింపగా) కాళికాలయముదాపునకుఁబోయి) తల్లీ! చూచితివా రిక్కినులేమైపోయిరా! అదుగో! జగజ్జనని—లోకమాత—యెంతలేఖోవంతముగాఁబొడిగట్టుచున్నదో! హా! జగదంబా! పూతవతితా!

క॥ కాళీ! దేవస్తుతగుణ

పాళీ! కరుణాతిలేక పరి • పాలితభ

క్రాంతీ! రక్షోగణవన

కీలీ! నిన్నెదనునమ్మి • క్షీర్తింతుగదే! ॥

హా! తల్లీ! నిజభక్తమానవకల్పవల్లీ!

ఉ॥ పాతకుడైనరావణుడు • భానుకులాంబుధిసోమురాముని-

ఘాతకవృత్తి నీకుబలి • గానిడదెచ్చెరు మామపుచ్చి; వా-

డితిరి రామలక్ష్మణుల • నెచ్చటనుంచెనా చెప్పుమమ్మసం

ప్రీతినిగూర్పుమమ్మనిరు • వేడెదనమ్మరొ భక్తితోడతర॥

సి॥ శ్రీరాజరాజేశ్వ • రీగిరిశ కుమారి

కరుణజూడుమదంబ • కాళికాంబ!

విజితాబ్జదళనేత్ర • విగ్రహసంస్తుతిసాత్రీ

కరుణజూడుమదంబ • కాళికాంబ!

శ్రీసద్గుణాన్వితా • శ్రితజనపరిపోష

కరుణజూడుమదంబ • కాళికాంబ!

అలినీలకుటిలాల • కాసర్వమంగళ

కరుణజూడుమదంబ • కాళికాంబ!

అఖిలవేదాదివిమల వి • ద్యాప్రవీణ

వినుతయోగీంద్రపాలిత • గుణకదంబ!

ధీనుతగుణనికురంబ • శారదాంబ!

కరుణజూడుమదంబ శ్రీ • కాళికాంబ! ॥

తల్లీ! నిన్ను నేనెన్నివిధంబులసన్నుతించిన నారోదనమరణ్యరోదనముఁగావించినాకుఁ
బ్రసన్నురాలపుగాకున్నకారణమూహింపజాల. ఆఁ! తెలియుటకేమున్నది?

చ॥ దనుజులవీటిలోన సత • తంబువసించుచువారినేస్తమే

ఘనమనివారిదాస్యమునె • నైకొనుచుండెడినీకువారివ

ర్తనలెల్లభించుఁగాక విత • ధంబుగమంచిగుణంబులబ్బునా
పనిగొనికొంతవట్టు సహ • వాసమొనర్చినవారు వీరతా॥

ఇట్టిసీవికృతపు నడవడినరయలేక

చ॥ జననివి,లోకపూజ్యపు, ప్ర • శస్త్రగుణాన్విత సాధుమార్గసం
జనితపు, శిష్టరక్షణ ప్ర • శంసితమానసవార్యపక్షినీ
వనుచుఁడలంచి నమ్మితి న • మూలై నిజంబును జూడనిచ్చుఁటో
లిసయవిసీతి చిత్తగన • లేరు జగంబున నెందుఁజూచినఁక॥

కాకున్న.

చ॥ అనుచగుభక్త్యభోజ్య పర • మాన్మములాది సువస్తుభాలముఁ
గొనక నిశాచరాధములు • గూర్చెను నామధుమాంసభక్షణం
బునమదిఁబూచిచాలకది • పూజ్యుఁడు శ్రీరఘరామచంద్రుపా
వనమగుజేపముఁ గొనఁగఁ • బాలుడఁజూతువె కాళికేశ్వరీ॥

నీచరిత్రమునిందాస్పదంబుగానున్నది. నీయందుభక్తివిశ్వాసములుంచఁగినదాన
నుకావు. నీయాసరా లేనిదీమైరావణుడే ఘోరకార్యమునకుఁగఱింగడు. కాని
మృత్యు! దుష్టులను సాధులఁజేయుటకేదిమాగఁకమోయని నే నెఱుంగకపోలేదు. నీ
చండికేశ్వరీ! నేపలుమాటలవాడనుగాను. ఇదే! నాకడసారివాక్యమాలింపము.

గీ॥ క్షణములోపల శ్రీరామ • చంద్రులక్క

ణప్రభులఁదెచ్చి సుఖముగా • నాకు బాప

కున్న వధయింతునుధియింతు • నిన్నుఁగూడ

దనుజహతికులతోపాటు • తప్పకుండ॥

అటులజేయకున్న శ్రీరామచంద్రునిచాదింబులకుఁదప్పినవాడనే! నాబలపరా
క్రిమంబులు నీ నెఱుంగనివికావు. మూగిమెద్దవలె నోరుమెదల్పకయున్నమాత్ర
మున నిన్నుమాయకురాలినిగా భావించివిడిచివుత్తునని భావించితివేమో? అట్టియడి
యాశఁబొందకము.

(కాళిప్రత్యక్షనుగుట)

లి—హనుమంతా! నీవంతవాడవేయగుదువు. నీబలము,చును నే నెఱుంగనివి

కావు. రామలక్ష్మణులును యున్నారు. ఇంతవరకు వాంకటేశ్వరయ్య పదలు రా లేదు. ముందు రాబోవు.

హను—గోకమాతా! నావందనములందుకొనుము. కార్యాకర్తుడనగుట ముందు వెనుక లరయక నిన్ను చూపించినయజ్ఞానమును సైరింపుము. (అలకించి) అమ్మా! ఆకోలాహ లమేమి?

కాళి—మైరావణుడు నీరాకడనేటింగి నీవైదములపని నిజస్యనాశనమునకోడి తోగికదొక్కినతొమ్మకైవడి మండిపడుచు సైన్యపమేతఁడైనవైదాడివచ్చు చున్నాడు. అతని నెదుర్కొననేగము.

హను—తల్లీ! ఎందువచ్చిన నాకేమి? శ్రీరామచంద్రునికరుణయు, నీయండయు నా వండునంతనాకు నాకేమియుభయములేదు. ఆదానవుని ధైర్య మెంతవఱున్నదో కనుగొనివచ్చెద. నేనచ్చునదాకరామలక్ష్మణులతోపాటిదోర్దండనిగూడకాపా డచుండుము. జాగ్రత్త. దానవుడేమైనమాయజేయవచ్చునేమో? (అనియూప స్సంభమునులాగికొనిపోవుచున్నాడు)

దోర్ద—(సైన్యముంరికించిచూచి) ఔరా! మైరావణునివటాటావము! పందిజన గాయనక, వైతాళిక, మార్దంగిక, పంచాదక, మాగధిజనంబులుగొలువ నర్తకజనం బులునృత్యంబులు సలుప భేరిపణవడక్కాదులుమోగ నిరుగెలంకుల రథబృందం బులు, సామజఘటలు, అశ్వారోహులు, కాల్బలంబులననేకంబులుగానడుప శైరవ నుఖి, మేఘవల్లభ, కర్కోటకులాది మంత్రీవర్గంబులు కంచురధంబులవయఁబరివే ట్టించియూలోచనలుచేప్పఁ దానుకనకరథంబుపైఁగొలుపుండికదనరంగంబుఁజొచ్చి వానుమంతు నెదుర్కొనుచున్నాడు. (చూచి) అహ! ఏమిహనుమంతునియధ్వనైపు ణ్యము! ఇండిటోక్కమారుగ దన్నుఁదాకినను లక్ష్మ్యపెట్టకనొక్కక్కవ్రేటునకు శతకోటి, సహస్రకోటిరాక్షసులనుక్కడించి యంతకునిచెంతకునుపుచు, దానవులమా యలకుఁబ్రతిపాత మె నరింపుచు, నేనుంగులపై నేనుంగులచేతను, గుర్రంబులగుర్రముల చేతనుఁగూల్చుచు రథములవిటుంగఁదన్నుచు నిముసములో కడరంగంబును పీనుగ పెంటలుగఁజేసె. అట్టబ్బా! ఎంతసాహసము! ఎంతసాహసము! అదే! మేఘవల్ల భునిరధముపయికిదూకి దానినిఁబట్టుకొని శైరవముఖుని శైరవముఖుగానెగసిప ట్టి వారితిలంఁడుచేతులఁబట్టి తాళమునాయించుచుఁ దనుపరివాలంబునకుఁజాట్టి కర్కోటకునిరధమునకేసిబాదించు. ఇంకయొక్కమైరావణుడఁదాత్రముమిగిలి యున్నాడు. పాపమాతఁడచేయునదిలేక యుద్ధభూమినిజూచిగుండెప్పుల్లన

దిగ్భ్రమంబడినిలిచియున్నాడు. నానిస్థితినిజూచి హనుమంతుఁడేదియోహెచ్చరింపుచున్నాడు.

(తెఱలోహనుమంతుఁడు)

శా॥ ఓరీ! దుష్టనిశాచరాధమ! శతా! • యోపాపభూయిష్ట! యో
కూర! రావణమాయబోధనలచే • గోల్పోయిసుజ్ఞానము
దురాలోచనమాని నీబలములకు • దూర్వారబట్టించినా
తీరిట్లాయెనటంచుఁ గుందనగురా • ధీరత్వముకొనకకా ॥

దోర్ద—దీనికి మైరావణుఁడేమి ప్రత్యుత్తరమిచ్చునో?

(తెఱలోమైరావణుఁడు)

ఓర్వారి మూఢపతువా!

గీ॥ బక్కరక్కసిమూకిల • నుక్కపించి
నంతమాత్రినేగర్వించి • నధికబలుని
మాయరావణుదోశ్యక్తి • హేయపరుపఁ
జూచుచుంటివే వనచర! • నీచబుద్ధి!

దోర్ద—ఛీ! మాయన్నప్రత్యుత్తరమంతబాగున్నదిగాదు. పండ్లబింకములాగుమాటలు
గాని సరసమైనవిగావు. మఱలహనుమంతుఁడేదియోయనచున్నాడు.

(తెఱలోహనుమంతుఁడు)

ఓ రోవ! యాత్మశ్లాఘ పరాయణా! చచ్చినవారు బక్కరక్కసులైన నీవు
పోటుబంటువుగాఁబోలు! నిన నీపోటుతనమేదియో చూపింపుము. వేరుచూపిం
పనేల? మొదటనే తెలియవచ్చినదిగాదా!

గీ॥ కుప్పకుప్పలు గానేలఁ • గూలియున్న
పీనుగల గుంపుఁజూచియే • భీతిగదుర
దిగ్భ్రమనుజెంది తుదకొక • దీనుపగిది
నిలచిన విధంబె నీస్థితి • చెలియఁబఱచె!

—గుండునే!

(తెటలో మైరావణుడు)

ఒకాచాటా! పినగలజూచి భీతిల్లతి నో, నీయట్టి యధమాధమునిచేత జచ్చి నవారబేలత్వమునకు వగచుచు నిలుచుంటి నో కాభామ్యగమునకు నీకుఁదలియఁ గలదా! గతించినదానిద్రోవ్వకొననేల? ఇప్పుడురమ్ము. నీనాబలంబులజూచు కొందము. (అని హనుమంతునిమీదికి దుముకుచున్నాడు.)

దోడ్ — (సంభ్రంశముతో) హనుమతా! ఒలే! నీయధోనిపుణత మెచ్చుదగినది మానున్న గారి వెనుగదా ఘాతమును వెంతసఘనవుగాఁదప్పించుకొంటిరి! నీవు గాకున్న వటొక్కరు దానిం దప్పించుకొనఁగలరా? అదే! హనుమంతుడుము ప్తిఘాతము చే మానున్నను ముప్పతిప్పలందెట్టి యూపిరిపోవునటులఁజేసినాడు. ఈదెబ్బతో మానున్న మఱిలేవదు. (ఁరికించి) ఆహా! మైరావణుడప్పుడేనమ్మ తిఁదెచ్చుకొని యేమియో యనుచున్నాడు

(తెటలో మైరావణుడు)

ఒకఁ! వనవరపాతనా! తిప్పించుకొని యెందుఁబోఁగలవు.

చ॥ నిలువరి పోకుపోకుమర • నీబలమెట్టిదో చూడఁగోరి నీ
వలన భయంబు కల్గదను • భావన నేమరి యుండఁజూచియో
తులున! వినితీవ ర్తనత • ద్రోహముఁజేయఁ దలంచినాడవే
బలమగు మప్తిఘాతమున • బాలిశ! నిన్నువధింపకుందునే!

దోడ్ — మయిరావణుండుమాత్రిమ సామాన్యఁడా! అబ్బా! ఎంతతోపుదోగి
సినాడు! ఎంతఘాతకకార్యమొనరించినాడు. ఈదెబ్బతో హనుమంతుడుమూ
ర్ఛిల్లినాడు. అయ్యో! మాకుదిక్కేది? హా! శర్వాణీ! అలివేణీ! శ్రీరామదా
సునికేయూపదిరాకుండఁజేయము. (తిరిగిచూచి) ఆహాహా! హనుమంతుడుమై
రావణుని వేగిటునులెక్కజేయక చుమువోలి గిట్టినదిరిగి తప్పించుకొనివారిని
వాలమునకుం జుట్టి గిరిగిరిదిప్పి గాలిఁబంబులీలఁ బైకి నెగరవేయ నఁతరితుంబు
న మైరావణుండు సుడిగాలిలోనెగసి పట్టుదొరకని చిట్టికాగితముచందంబున గిరిం
దుమీదగుచు సభానుసభామిత్రైలవేయిప్రయ్యలగునట్లు పడినాడు. ఈపాటు
చే మైరావణునిపాటు నమసిపోవుటనిశ్చయము. (చూచి) హనుమంతుండేలకో
యిటువచ్చుచున్నాడు.

(హనుమంతుడు పోవేసేపుచున్నాడు)

హను—అమ్మా! దోర్లండీ! ఈపాపిని యెన్నిసార్లు చంపినను బావక మతిమిటిలేచిన చుచ్చుచున్నాడు. దీనికి గారణముండకపోదు.

దోర్ల— (స్వగ) సోదరుడు శుంకయగుటచేత, జేతులారఁజంపుకొనవలసివచ్చినది. నేనాని గుట్టును జెప్పకున్న నేమి? దేవినైన బాధించి తెలుసుకొనక పోడు. స్పృహ నేను కాదనలేని? (ప్రకాశముగా) నిజమే! వానియాయువు వేటొకచో గుప్తపఱచియుండుటచాడు పరులచేతఁ జచ్చువాడుగాడు.

హను— ఆగుట్టెట్టిది?

దోర్ల—సప్తసముద్రముల కావలనుదయాద్రియనునొక పర్వతరాజము శోభిల్లుచున్నది. దానికి ముప్పదియోజనముల దూరమున మతియొక్క శైలము పదియామడల వెడల్పునం తియిపొడగున నమరియున్నది ఆ పర్వతశిఖరమం దేడుగుహలున్నవి. ఆగుహలలో నేడుతుమ్మెదలు విహరింపుచుండు. ఆతుమ్మెదలలో నీవిప్రాణములు గుప్తపరచి యున్నవి. ఆతుమ్మెదలను పట్టి వధించి వరుససప్తసముద్రములలో విధివిధానము గన్నాన మొనరించి వచ్చి నీతని పొలియించిన నొక్క యేటునకే ప్రాణంబుల విడువఁగఁడు. మైరావణుడు నీ చెబ్బచే పెనుమూర్ఖులలో మునిగియున్నాడు. మూర్ఖుడే యిటు నింకొక గడియ కాలము పట్టును. ఇంతలో పల నీవాకార్య సాధల్యముఁ గావించుకొని రావలయును.

హను— తల్లీ! నేనిప్పుడే తరలిపోయి నీ చెప్పిన మాట నుఁ గావించినచ్చెద. నీవిందు బాగరూకతతో నుండుము.

(నిష్క్రమించుచున్నారు)

శ్రీ

హనుమద్విజయము.

౨౦౦

అష్టమాంకము.

పాతాళలంకలోని బాహ్యప్రవేశము.

ప్రవేశము హనుమంతుడు, దోర్దండీ.

హను — తల్లీ! దోర్దండీ! భగవంతుండగుశ్రీరామచంద్రుడేనాకునీసాయమును గలిగించి నాకఖండవిజయమునుచేకూర్చినాడు. లేకున్ననొంటరిగా నేనిందువచ్చి యీపురమర్థుల, మైరావణునిమాయమంత్రశాంత్రంబుల రహస్యములెఱింగితత్వతీకారములొనరించి రామలక్ష్మణులవానిబారినండితప్పించనాకలవియగునా? నీయుపకారమునాకమోఘమైనది.

దోర్ద — హనుమంతా! నన్నుగీర్తింపననరములేదు. సర్వమునుదైవాధీనము. శ్రీరామలక్ష్మణులయందునీకుగలభక్తియే నీకెట్టివిజయమునుచేకూరఁజేసినది గాని నావల్ల జరిగినదిమమంతయులేదు. కావలసినవిధిధానములకు మనమునీమిత్రమాతులను నుటనీకుఁదెలియదా! నేనుగాకున్నమఱియొకరువత్తురు? ఇంతకు దప్పనిగ్రహ శిష్టజనపరిపాలకుండగు శ్రీరామచంద్రప్రభునిలీలలుగాని నిజములుగావు. ఈపాపి మైరావణువదార్థమైనిమిత్తమాత్రంబుగా నేఁడిటులీతనిచేఁజిక్కినాడుగాని లేకున్ననీతనిమాయలు వారికొకలెక్కలోనివిగావు. దనుజపదార్థమైభూమినవతరించినవాఁడుగుటనేరీతినో తావచ్చినకార్యమునుఁ బూర్తిగావించుకొనవండునా! దానికింతపగిశయేల?

హను — అట్లనరాదు. దనుజపదార్థమైనవతరించినవాఁడైనబ్రహ్మతనిబద్ధుడగుట దేశకాలానుగుణంబులుగాఁబ్రవర్తించుటదప్పదు. ఇప్పటిప్రతిగతులకునీసాయమవసరమైనదే!

దోర్ద — దానికేమిగానికుమారా! నీవేగినకార్యమెటులనిగించుకొనివచ్చితివి. మైరావణుడుమూర్ఖుడేరు సమయముసమీపించుచున్నది.

హను — అమ్మ! శ్రీరామచంద్రమూర్తికరుణయుఁగాలికాంబదయయు, నీసాయమును నాకుండునంతవరకు నాకెట్టికార్యములెక్కలోనిదిగాదు. వినుము. అట్లుమీవా

కృత్యబద్ధుడనై యుదయాగ్నిచెంతకరిగి నచ్చటకావలిరక్కనల నెల్ల నొక్కతృ
టిలోనంత మొందించి యుక్కుమిగిలి చెంతనున్నగిరివరంబునకటిగి యాకొండ నె
క్కిమిరుచెప్పినగుహలనేడింటినిగనుంగొంటినిగాని యబ్బిబ్రహ్మభేద్యముగబంధి
పడబడియుండుటంగనుంగొనియుపాయముదోపక నిర్విభ్రాతనిలుచుండిమస్వరమున
శ్రీరామనామసంకీర్తనంబొనరింపుచుండ నాస్వరాలాపనకు సంతసించిగాఁబోలు
నాతు మొదలుబయట రాగా చెచ్చెరవానినొడిసి పట్టినలిపి చంపివేసి నీచెప్పినదొ
ప్పునఁ గ్రమముగా సప్తసమద్రములలోన్నానమాడి వచ్చితి.

దోర్ద — సంగోపమాదౌ హనుమంతా! ఇంక మైరావణుండుచచ్చినట్లే!

హను — చూతా! నేనాభృంగః తితిని భంగంబునొందించితిగదా! అసంగతివీనికి నోచ
రముగానుండె ?

దోర్ద — తెలియకుండునట్లంబికాశాపముగలదు. ఈతఁడు పరమదుర్మార్గుడగుట నె
ప్పటికేమియునర్చునోయను భీతిచే వానిప్రాణములమాత్రమచ్చట గుప్తపఱచి
యుండుటకంగీకరించినిగాని దానిరహస్యమువానికిఁ దెలియకుండునట్లుమాధునిఁ
జేసినది

(మైరావణుండు తెఱచో)

మ॥ అనిలోమూర్ఛిలినంతమాత్రముననే • యహారా! నీచేతిలో
దనుజాద్యక్షుఁడురావణుండు భువిసం • తంబొందెగానంచునీ
మనతఁ జాటుకొనంగఁజాలితివెది • కంబుల్దగ్గ బల్కుచుక
వనవానీ! ఇంకఁజూపరారచలము • బాహర్భటిగానాపయిక

దోర్ద — అనుగ! మైరావణుండు మదించినమత్తేభంబుకరిగి తనపాటును దానెటుం
గకఁగొనిధియై టవచ్చుచున్నాఁడు. నేనిందుండరాదు చిరంజీవివైకార్యసా
ఫల్యమె నరించుకొనుము. (నిష్క్రమించుచున్నది)

మైరా — (ప్రవేశించి) ఓరోకిట్లుద్రవకువా! వనచరరూపధండాలా!

మ॥ అనిలోమూర్ఛిలినంతమాత్రమున.....

(అనుపైపద్యముఁజదువుచుప్రవేశించుచున్నాఁడు)

హను — రక్కసా! చింతజచ్చినను బులుసుచావలేదనునట్లు సీప్రాణములేపోవనిధ్యము
గనుండినదెటుంగి నోటినీరములాడుచునాపాటును తెలుసుకొనుమనుచునా వా!

ఎంతవెట్టివాడవు? ఎంతయివేకివి?

గీ॥ మాయరావణ! నీదెంత • మంకుబుద్ధి
మేలుకీడుల నెఱుంగక • విడిసిపడెను
బలికిఁదెచ్చినపశువువే • బట్టిద్వార
తోరణంబును మ్రొంగగా • దూకునట్లు!

మఱియు.

గీ॥ గ్రుక్కెదిన్నక మొఱిగెడు • కుక్కరీతి
మొఱిగినంత నె ఫలమేమి? • మూఢచిత్త!
నోటిబొకముమందర • ప్రేటుబొక
మగపడదు చూడనీజన్మ • మఱియేమొ?

మెర—ఒరీ! పాసి! తులువా!

గీ॥ అడవిఁదిరుగాడుమృగమువం • చరసినిన్ను
దోర్నివేయుచునుడునా • దోసమునకుఁ
బెచ్చిపెరుగుచుఁజెలరేగి • గచ్చుమాట
లాడఁజొచ్చితె రాకర • మృనియొనర్ప॥

ఇంతకురామలక్ష్మణులఁగొనివచ్చునపుడు తుద్రుంగుతులనిమిమ్ముఁ గరుణించి
ఁడిచివచ్చినోషంబు నాకిప్పుడుభవమునకువచ్చినది. అప్పుడేమిమ్ముగూఁడానేదే
ని మాయచేగొనివచ్చి భద్రకాళికిబలిపెట్టినబాగుగానుండియుండును. గతించినదా
నికెఁజింతించినేల? నిజముగానాపారపాక్షీనన్న బాధింపుచున్నది. మీరెవరిని
మహిమహుఁడనినమ్మి భక్తి నేవింపుచుంటిరో యట్టివాఁడేనాచేతఁజెక్కి నికమీ
ర తిష్ఠించుకొనువారు? ఇప్పుడుమాత్రముమించినదేమి? రమ్ము. చిటుకలోఁ
కిన్నముచున్నభిన్నంబులుగాఁగించి ప్రీతి మైభద్రకాళికిబలిహరణమొనర్తు.
హను—రావణా! వీరాధిపీరుఁడగువాఁడు బలదర్పంబులఁజూపించుచు ముఖముభిని
నిల్చిపోరిజయంబునుఁబొందవలయు గాక మంత్రతంత్రముల మాయలమందుల
మైరులజయపడలపెట్టినంతసాధ్యమగునా? అట్లుగాఁగించినవారెవ్వరు జయంబు
గాంచఁగలిగిరో మోచించుకొనుము.

సీ॥ మాయామృగంబైన • మారీచుడేపాటి
 ఘనతపహిం చెరా • దనుజహరిక!
 కడలినివాటుచో • గనతియడ్డమువచ్చి
 సురసయేమయ్యరా • త్సుద్రచిత్త!
 సంగరభూమిలో • దొంగమాయల మేను
 నాధుడేమయ్యరా • నయవిహీన!
 కానలోపలమాయ • మానియై గనుపించి
 కాలనేమేమయ్యె • జ్ఞానరహిత!
 వేగదోగ్ధాద్రిగొనివచ్చు • వేళలందు
 మాయుడేయగవచ్చిన • మాల్వవంతుఁ
 డెట్టి జయమునుగాంచెనో • యెఱుంగలేదె?
 కాకయుందాపెనీవు నా • కరణియిప్పుడు॥

మెం—ఓరీ! అందులకేనా యితగర్వము! అజయము మీయాత్మబలముచేచేకూరి
 నదిగాదునుమా!

కి॥ కులనాపకుడొక్కండే
 కులమునైదుపంగళతుళి • కోటికిసన్నుడై
 కులమర్చుంబులదెలుపగఁ
 గలిగిన విజయంబునెంచి • గర్వెంతరొకో!

అందుచేత బెండ్లుమునిగి రాళ్లుదేలినట్లైనది. ఆకుటిలవర్తనుడు—అకతికయ్యుడు
 ఆన శవాశనకారుడు—చేబక్కినకత్తికొకండుగాఁగోసి కాకులకుగద్దలకెరయిడ
 కుందునా! వారిసంగతిదరువాత చూచుకొందును. ఇప్పుడునీకైసీవునాయెదు
 బడితివి. నిన్నునదలరాదు.

హను—ఔను! అట్టివిలునిసంగతి విచారించవచ్చును ఇప్పుడునీసంగతికేవిచారించ
 కొనుము. చాలా!

గీ॥ పొల్లుమాటలచేబోద్దుఁ బొచ్చుదలఁచి

వదరుచుండుటయేగాని • ఫలముగలదె?

పారుబోతువుకాదేని • పోరునల్చి

జయముఁ జేపట్టిధీరితఁ • జాటుకొనుము॥

మరల నిన్నునియొనర్పరమ్మట నాకుఁబరువుహీనమేకాని వట్టిజయాపజయంబు లతోసంతసించి నిన్నుఁ బ్రాణాణులతోనదలవలసినవాడవుకావు. గనుకనీతోమర లదలపడవలసివచ్చినది. 'కారమ్మ' నీవెంతవఱకు సిగ్గుముగనుంటివో చూతును. మైరా — పారుబోతువునీవో, 'కేనో' తెలియఁబోవుచుండమత్తిప్రస్తావించుకొననేల?

గీ॥ కుడువఁబోవుచు రుచిఁ జెప్పఁ • గోరినలుల

ననుభవించఁగఁబోవుచు • నబలరీతిఁ

గానికూతలఁగూయుట • ఘనతయగునె?

కాచుకొనుమోరియొమ్మప్పి • ఘాతమునకు॥

(అనివైబడిగొద్దుచున్నాడు)

హను — ఔరా! ఎన్నిదినములు సాముజేసి యీబలమునుసంపాదించితివి. స్వశక్తి పర శక్తులనెంచక నీమాయవైదములకు నీలోనీవు మెచ్చుకొనుచు ధీరులతో యుద్ధము నకుదిగితివి. చేతనైనట్టిప్రయత్నములజేయుచుంటివి. శక్తికొలందియుద్ధకాశలముఁ జూపుచుంటివి. ఫలితములేదయ్యె. ఓరీ! పందా! యుద్ధమున నేమిగానెంచితివో?

క॥ మచ్చులమందులఁజల్లెడు

పిచ్చితనపు విద్యగాదు • ప్రపేరి! అనిలో

విచ్చలవిడి జరియించిన

వచ్చునురా జయమునెట్టి • వారికినైనా ॥

నీప్రభావమెంతవఱకుండునో గనుఁగొనక మొదటనే దుడముట్టిరిచుటమంచిదిగా దని యింతవఱకు నైచియుంటి. ఇప్పటికేచాల తడవైనది. నినుఁబాసిపోయిననీ మంత్రి, సామంత, పురోహిత, నేనాబంధువర్గంబులు నీకైనిరీక్షించుచున్నార. వారలకునీకు నెడమునేయుటబాగుండదు. యిష్టప్రవముఁబ్రాప్తింపుకొనుచుఁబ్రయాణమును గట్టము.

మైరా — (ప్రయాణమెవరు కట్టుదురో యిప్పుడే తెలుసు. వేరుయాయుధములతోఁబనిలేక ద్వంద్వయుద్ధమున నేదుదముట్టించెద.

హను — రోగిపాలంగార వైద్యుడనియే పెట్టుమనినట్లు నేగోరుచున్నదానినే నీవునుగారుచుంటివి. కమ్మ. (అనిదీకొనుచున్నాఁడు)

మైరా — (నేలఁగూలుచు) అహా! రామా! రామా! పరులకుపకారము కొఱకుఁబోయి పరిందాముడవగు నీకపకారమునుఁగాపించితి. నన్నురక్షింపుము. హా హా (ప్రాణములపీడచున్నాఁడు)

కాళి — (మరలఁబ్రతిక్ష్మమై) హనుమంతా! పేలు, మేలు లోకకంటకునిఁబరిమార్చిజగంబులకుమేలొనర్చినవాడవైతివి. అదే! దేవతలునీపై పుష్పిన్నంబులఁగురిపంపనుండియు బ్రతికియున్నరావణానిధయమునవేరుకానుచున్నారు. ఇదే! శ్రీరామలక్ష్మణుల గుప్తపరచియున్నమందనము. త్వరితముగఁగొనిచని రావణవధఁగావించి లోకత్రయంబులఁగిర్జిసీయులుగండు.

హను — తల్లీ! నీకరుణయున్ననదిగూడక్షణములోఁపని. ఇదెవందినమాచరింతు. నాకు సెలవొసంగుము.

కాళి — మంచిది పోయిరమ్మ. (నిష్క్రమించుచున్నది.)

హను — దోడ్దండీ! ఈరాక్షసరాజ్యమునకు నీవుతుంగిజంబుకేశ్వరుని లంకేశ్వరునిఁగానొనర్చి మత్స్యవల్లభునిమంత్రిగానియమించి యీకాళికాదేవికృపాకటాక్షములచే న్నౌసుఖములనుభవింపుము. అటుగాదు నేనే వారికిబట్టాభిషేకమొనరించి పోయెద నానిలఁబిలిపింపుము.

దోడ్ద — మహాప్రసాదము. (నిష్క్రమించివారిలగోబ్రవేశించును)

హను — (జంబుకేశ్వరునిపితముపైనునిచి) కుమారా! జంబుకేశ్వరా!

॥ ౬ నుజుడవైపుట్టిననా

దనుజులబీలంబుపడి • దాక్షిణ్యుడవై

వినయ విధేయతిపాలఁగును

ఘనతిరిమొనఁజీర్చి • గాంచుముధీరా॥

సుగుణచరిత్రుడగు యామత్స్యవల్లభుడగు నీకుమంత్రిగానుండును. మీరిద్దరు నొక్కతొనుండి శ్రీం మచంద్రుని కృపాకటాక్షణమునవఁబాతులరై నేర్పుతోడఁగాలముగదా పుడు.

అ ప మూ ల క మ్.

జంబు—స్వామి! మేమిరువురముఁజిన్నవారము. ఎవ్వరేమికోడోనగునో? మీరును మృతసియుండవలయు.

మత్స్య—తండ్రి! మమ్ముఁగాచాడ నీవే దేవదేవుండవు. పునర్దర్శనంబివ్వవలయు. హను—కుమారులూ! మనకెల్లఁగ కేడుగడయగు శ్రీరామచంద్రుని దయయున్నంత పఱికు మీకెట్టియాపదలు? భయములేదు ఇప్పుడుపిస్తారముగ నిందుండ వీలులేదు. మరలపత్తు.

ఇద్ద—తండ్రి! నూపందినములందుకొనుఁడు.

హను—చిరంజీవులయియుండుడు.

(అందరు విష్ణుమిఁచుచున్నారు.)

(శ్రీ)

శ్రీ హనుమద్విజయము.

— ౦ —

నవమాంకము.

లంకలోని శ్రీరామచంద్రుని శిఖరము.

సుగ్రీవ, అంగద, జాంబవంత, గవయ, గవాక్ష, గంధమాదన
సుశేణ, విభీషణాది వనచరులు.

సుగ్రీ—కపికుల శేఖరులారా !

చ॥ శైల శైలవారవచ్చెగద శ్రీ శిరుఁజుమారుతిరాక యెంతకుఁ
దెలియదు; రామలక్ష్మణుల యెచ్చుచునుండెనో? లేదో? హపిమా
యలగనఁజాలెనో? గనడో • యక్కట! ఎట్టియనుంగళంబున
నులఁబడెనుండెనో? కపుల • నోముఖలం బెలులున్నదోగదా!

అంగ—(అలకించి) ఏదియో సింహనాదంబు వివచ్చుచున్నది వినవాంజనేయుని
సింహనాదమువలె నెయున్నది. కార్యనుకూలుఁడుగాక కేసరీపుత్రుండు సంతో
షముచకంబగు సింహనాదఁబఁగఁబడినాడు.

అందరు—నిజము. నిజము. అదుగో! హనుమంతుఁడే! మనహనుమంతుఁడే! అంగదా!
ఈశుభవార్తఁ దెల్పినవీ కేమి బహుమతులొనంగువారము. రండు రండు. ఆమహా
నుభావుని కెదురుగాఁబోవుదము.

అంగ—అయ్యలారా ! మనముప్రయత్నించునంతలోపల వాశిరుఁడేమనలసమిపించి
నాడు. ధీరోద్ధారకా! అంజనేయా! నమస్కారములు నీమోముసంతోషమునే
నూచించుచున్నది. కార్యముపం డేగదా!

హను—(బ్రవేశించి) సుగ్రీవరాజా! నీకునుదక్కినపరివారమునకును క్షేమమేగదా!
విభీషణా! నీకుంగుళమా!

శ్రీ—అయ్య! నాకుశలమునకేమి?

హా ను మోక్ష జయము.

ఉ॥ డేనుమెరామచంద్రునకు • డేనుమె లక్ష్మణమూర్తి కేతయు
డేనుమెనీనువాయునుత! • చెప్పుమ యచ్చటివింతలెల్ల నీ
వామయిరానణాధముని • నంతకుచెంతకుబంపివచ్చితే
డేనుముచేకురంగదగఁ • జేసితివేభువి నెల్లవారికి॥

హను — వేటుగఁజెప్పవలయునా! అందరు డేమవంగ నేయున్నారు. ఇదుగో! రామ
లక్ష్మణులదాచియుంచినమందసము. కాలికాదేవనాకొసంగె. (అనిమందసముఁ
జూపిక్రిందఁబెట్టుచున్నాడు)

అందరు—(గుమిగూడ్చి) ఓభీషణా! ఆమందసమునుఁదెలుపుమి? రామలక్ష్మణులఁ
జూడకక్షణమైననిల్వఁజాలము.

ఓభీ—(మందసముఁదెఱచి) అయ్యలారా! అల్లరివేయకుఁడు.

క॥ బృందారకులోయగఁదగు

సుందరిరూపముల నిద్ర • నోలుచురఘురాట్

చంగుళిసుఖముగ నూడిరి

గుండఁగఁబనిలేదు మనకుఁ • గోవిందలారా॥

వీరిభద్రంబుగానెత్తి యావోక్షయ్యపైఁబరుండఁబెట్టుడు. అయ్యా! హనుమంతా!

గీ॥ చేసితివా? లేదా? దోహంబు • చెప్పఁగలఁడు

రామచంద్రుఁడు మనపాలి • రాజరాజు

చేసినాననిమీరొంచి • వేసినట్టి

బ ధనంబులు నేటితో • వదలఁగలవె॥

హను — ఓభీషణా. కోపపడకుము. నేనుసత్యముగానీపట్లనవరాధమొనరించినాను.
క్షమింపవలయు.

క॥ ఆపదనుమన్నియుంటను

కోపము ననుచుట్టుచుట్టి • కోల్ పుచ్చునీ

పాపముఁ జేసితివీయెడ

స్థిపును నాతప్పులెల్ల • సద్గుణధుర్యు॥

హా ను మ ద్వి జ య ము.

ఒళ్ళి—అయ్యో! నిన్ను తమియించునంతటివాడనా? నాయపన దును బాపిననీకు నే
రుణ్ణుడనైతిని అరుణమెట్లుదీర్చుకొందును? అహా! నీశక్తిమహద్భుతము. నీప్ర
యాశోదంత మెరింగింతువా?

వాసు—అయ్యో! అనిఁడుచిత్రము. చెప్పెదనినుము.

సీ॥ నీప్ర చెప్పినగురు • నేబోయివనరాజి

గంటినట కొలను • గాంచి నాడ

సందలికమలంబు • సరిసిగన్గొని వాని

సూక్ష్మనాళంబున • జొచ్చినాడ

సదీదాటియావలి • యధిక ద్వారముదాటి

దోర్దండిచ్చాపునే • దోగినాడ

దానిమూలంబున • దాసువాకిలిదాటి

శాంకిరి గన్గొన • జాలినాడ

ఇంతలోపలరక్కసు • లెల్లగూడి

నన్నుగవయంగవచ్చిన • సున్న జేయ

మంత్రీవర్యులతోగూడి • మాయరావ

ఘోడవెడలంగ వారిని • జెండినాడ.

రాత్రు నులనందితీ నొక్కవేళునకేసుక్కడంచితినిగాని మైరావణుడనుమాత్రమే
న్నిసారులుచంపిననుజావక మరలమరలలేచివచ్చుచుంటుచిత్రముగాఁగోచి దోర్దం
డినిగారణమగు నామెదానిమర్మంబులెరింగింపవని నాచెప్పినచొప్పున నుదయ
పర్వతంబున కుపరిభాగంబునఁగలకొండగుహలలోని తుమ్మెదలయందు గుప్తపరచి
యున్న మైరావణునిజీవపమితినిబట్టివధించినానిదునుమాడి తద్రాజ్యంబునకు
దోర్దండికుమారుడగు జంబుకేశ్వరుని యాధీనుజేసిమత్స్యవల్లభునిమంత్రీగానియ
మించి కాళికావ్రసాదంబున నీమందసముఁగొనివచ్చినాడ.

సుగ్రీ—వాసుమంతా! నిశితమే మెల్లరముఁగృతార్థులమైతిమి. ఒళ్ళిపణుడనువావనీ
కర్ణధారత్వంబున మైరావణుడనుఘోరపముద్రమున నెట్టియాపదలులేకనుఖము
గా నీవలఁపడవేసినది. ఇతరామలత్మణులేవిధంబునమేల్కాతురు. ఆపాపి
యేమందులఁజల్లినాడో? దానిప్రతిక్రియమనమెఱుంగముగ నా?

రామ—దానికిమనవిభీషణుడులేడా?

సుగ్రీ—విభీషణా! త్వరగాబ్రతిక్కియజేసి రామలక్ష్మణుల బ్రతికిపెట్టమ!

విభీ—ఎట్టిప్రయత్నములవలదు. భానురస్మిసోకినంతనేవారుమేల్కొంతురు అదుగో! షాన్మోదయముగూడయగుచున్నది. చూడఁడు.

సీ॥ చాగ్గిశామశెసాల • భాగంబునందున

బెట్టెనుకుంకును • బొట్టనంగ

గగనే దిరారామ • కైచేసెతెచ్చిన

రతినాటుగూర్చిన • రాగిశీయన

ఉదయలక్ష్మకమోది • మొనగూర్పఁగాఁ గాల

పురుషుఁడిచ్చినజవా • పుష్పమనఁగ

లోక హతంబుగా • నాకాశివీధినిఁ

దెలివొందఁబెట్టిన • వివ్వెయనఁగ

ఉద్యమిత్రుఁడు భూలోక • బంధువుండు

జారచోరులపాలేట • శాత్రువుండు

పెనునుష్టుప్తినిఁబాకార్చు • ఘనచెరుండు

త్రోచుచుగడెనుభోనుండు • తూర్పుదిశను॥

రామ—(మేల్కొంచునట్టులలేచివచ్చుండె) ఆహా! ఎంతిగాధనిద్రొక్కెడిది. లక్ష్మణా!గద్యి నరిత్రదేవతకునిలయమనియు సర్వకార్యభంగకారియనియుఁ దెలిసియుండియు రామణునిధానిధానకార్య నిర్వాహకులముగావలసినమనము నిట్టినిద్రకులోనైయుండుటననుజనమే! సుగ్రీవా! ఈరాత్రిరావణునిచ్యూట మనకేమియుఁ దెలియరావయ్యె.పాడునిద్రనన్నాచహింఘటఁజేసి లోకమునేనెఱుంగకుంటిని. మీగునుమావలె నిద్రాభిః కిదానులైతిం !

సుగ్రీ—మహానీయా! దేవరవారికిఁ దెలియనిదొక్కటియులేదు. గానిమావలననేవిన, గోరి యడుగుచుండియుండురు. రాత్రీజరిగినకార్యమతివిచిత్రము. మనచేతిబృహదనిపోయిన లంకేశ్వరుండు విజయముపైనాశనుపీడి, సిగ్గునుపదనాడి, తననహపాతియుఁ బాతాళలంకేశ్వరుండునగు మైరావణునిశరణుగోరరాతఁడు రామలక్ష్మణుల మాయోపాయంబునఁగొనివచ్చి కాళికిబలిపెట్టెదననిశపథంబుఁజేసివాడ!

నాడే! గివచ్చి మాకెరింగించిన సంతకుముండేమీరు నాదా!..
 యేట మీకెరింగించుటకుమీనిగొభంవగముడేయనిచ్చింపకహనుమం

తుండువాలముచే నొకవింతప్రాకారమునిష్ఠించ నందుమిమ్మునిచి భద్రముతోఁగా
 పాడుచుండుమి గారి పాపముగనుమైరావణుండు నాయఁ భీషణవేషధారుడైవచ్చి
 మమ్ముమోసపుచ్చి మిమ్ముఁగొనిపోయినాఁడు. మేమదియె టింగియిం భీషణుడే
 కపటముగామనఁడబ్రవర్తింపుచు నిట్టిభూగకూర్కకార్యంబునుజేసివాడని నిశ్చ
 యించిపీనిఁబ్రెక్కఁ ధములఁగూలనాడ కడకుబంధించితిమి. పాపమాతఁడమాయ
 కుడనితెలియలేకఁబోయితిమి. కడకునాలినిసాయముననే హనుమంతుఁడు పా
 తాశ్రయంకఁగి నామైరావణునివధించి మిమ్ముత్తేచుముగాలేఁగిరినాఁడు. ఇచ్చి
 డేమీరించునచ్చి మంచులమైకమునువీడి లేవఁగిరిగిరి,

రాము— ఔం ! ఎంతకార్యముజరిగినది! ఎంతబిచిత్రము! హనుమంతా! కపులాం! |
 ఈ భీషణనిగణమరయలేక నెట్టులోజరిగిన ప్రిమాదమునకతనివైఁగినియటలో
 మీరుపెద్దతిప్పుఁగాఁచినారు, అతినిక్షమాఁడనికన్పట్టు. సేనరీపుత్రా! నీయుపకా
 రమును మేమెటులఁదీర్చుకొనఁగలము.

హను— స్వామీ! మాటిమాటికినన్నెలమగ్గడించెదరు? దేనికైనమీకరుణయేప్రధానము.

రాము— ఓయీ! అనినీయుత్తిమగుణలక్షణము. సర్వదానీసాయమేమాకు మేలూన
 రింపుచున్నది అదుగో రణభేరిమోగినుమన్నది.

ఓభీ— రామచంద్రా! మైరావణుండు హనుమంతునిచేతఁజచ్చినవార్తపిని రావ
 ణుండు కడసారికదనంబునకుబయలుదేరినాఁడు త్వరపడవలయు

రాము— హనుమంతా! నీవేవకాధరమును నామైమిగులఁబ్రోవచుంటివి. నీవేదికావల
 యునో కోరుకొనుము

హను— మీకరుణయే నాకన్నిటికీఁబ్రధానము. వివనిట్లగుగాక!

గీ॥ సకలసౌఖ్యంబులొసగూర్చి • సకలగుతుల
 ధర్మపద్ధతిఁదప్పక • ధరణిపతులు
 ప్రజలఁబాలించెదరుగాత! • వసుధలోన
 యీతిబాధలులేకుండ • నెగడుగాత!

ము— తథాస్తు, తథాస్తు. అశ్లేయగుఁగాక.

మంగళం, శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

సంపూర్ణము

14708